

**O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
HUZURIDAGI PEDAGOG KADRLARNI
QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH TARMOQ
(MINTAQAVIY) MARKAZI**

**XALQARO MUNOSABATLARNING
TRANSFORMATSIYASI TARIXI VA
RIVOJLANISH TENDENSIYALARI**

**MODULI BO'YICHA
O'QUV-USLUBIY
MAJMU'A**

2026

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVASIYALAR VAZIRLIGI**

**OLIY TA'LIM TIZIMI KADRLARINI QAYTA TAYYORLASH VA
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI**

**O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI HUZURIDAGI PEDAGOG
KADRLARNI QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI
OSHIRISH TARMOQ (MINTAQAVIY) MARKAZI**

**“XALQARO MUNOSABATLARNING
TRANSFORMATSIYASI TARIXI VA RIVOJLANISH
TENDENSIYALARI”**

MODULI BO‘YICHA

O‘QUV - USLUBIY MAJMUA

Toshkent – 2026

Mazkur o‘quv-uslubiy majmua Oliy ta’lim fan va innovasiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrdagi № 485-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan o‘quv reja va dastur asosida tayyorlandi.

Tuzuvchi: O‘zMU, “Jahon tarixi” kafedrası tarix fanlari doktori,
professor D.Urakov

Taqrizchi: O‘zRFA, Sharqshunoslik instituti katta ilmiy xodimi,
t.f.d.-Sh.T.Qo‘ldoshev
O‘zRFA, Sharqshunoslik instituti yetakchi ilmiy xodimi,
t.f.d., prof., akademik -D.Y.Yusupova

Xorijiy ekspert: M.Auezov nomidagi Janubiy Qozog‘iston universiteti “Umumiy tarix va muzeyshunoslik” kafedrası mudiri, t.f.n., dotsent
G.K.Atarbayeva

***O‘quv-uslubiy majmua Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti
Kengashining qarori bilan nashrga tavsiya qilingan
(2025- yil “28” noyabrdagi 3-sonli bayonnoma).***

MUNDARIJA

<u>I.ISHCHI DASTUR</u>	5
<u>II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI.</u>	20
<u>III. NAZARIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI</u>	24
<u>IV. AMALIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI</u>	52
<u>V. KEYSLAR BANKI</u>	58
<u>VI. MUSTAQIL TA’LIM MAVZULARI</u>	61
<u>VII. GLOSSARIY</u>	63
<u>VIII. ADABIYOTLAR RO‘YXATI</u>	65

I. ISHCHI DASTUR

Kirish

Ushbu dastur O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrda tasdiqlangan “Ta’lim to‘g‘risida” Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015-yil 12-iyundagi “Oliy ta’lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida” PF-4732-son, 2019-yil 27-avgustdagi “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida” PF-5789-son, 2019-yil 8-oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF-5847-son, 2020-yil 29-oktabrdagi “Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF-6097-son, 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” PF-60-son, 2023-yil 25-yanvardagi “Respublika ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatini samarali yo‘lga qo‘yishga doir birinchi navbatdagi tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida” PF-14-son, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi ““O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida” PF-158-son Farmonlari, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi “Aholi va davlat xizmatchilarining korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi bilimlarini uzluksiz oshirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-228-son, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi “Sun‘iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-4996-son qarorlari va O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2019-yil 23-sentabrdagi 797-son hamda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Oliy ta’lim tashkilotlari rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini samarali tashkil qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2024-yil 11-iyuldagi 415-son Qarorlarida belgilangan ustuvor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo‘lib, u oliy ta’lim muassasalari pedagog kadrlarining kasb mahorati hamda innovatsion kompetentligini rivojlantirish, sohaga oid ilg‘or xorijiy tajribalar, yangi bilim va malakalarni o‘zlashtirish, shuningdek amaliyotga joriy etish ko‘nikmalarini takomillashtirishni maqsad qiladi.

Dastur doirasida berilayotgan mavzular ta’lim sohasi bo‘yicha pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo‘yiladigan umumiy malaka talablari va o‘quv rejalari asosida shakllantirilgan bo‘lib, uning mazmuni yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va jamiyatning ma’naviy asoslarini yoritib berish, oliy ta’limning normativ-huquqiy asoslari bo‘yicha ta’lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etish, pedagogik faoliyatda raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish, ilmiy-innovatsion faoliyat darajasini oshirish, pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, ta’lim sifatini

ta'minlashda baholash metodikalaridan samarali foydalanish, ilm-fan va texnika rivojlanishidagi an'analar hamda inovatsiyalarni o'zlashtirish, xalqaro munosabatlarning transformatsiyasi tarixi va rivojlanish tendensiyalaridan foydalanish bo'yicha tegishli bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan.

Qayta tayyorlash va malaka oshirish yo'nalishining o'ziga xos xususiyatlari hamda dolzarb masalalaridan kelib chiqqan holda dasturda tinglovchilarning mutaxassislik fanlar doirasidagi bilim, ko'nikma, Malaka hamda kompetentsiyalariga qo'yiladigan talablar takomillashtirilishi mumkin.

Oliy ta'lim muasasalari pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish kursining **maqsadi** pedagog kadrlarning innovatsion yondoshuvlar asosida o'quv-tarbiyaviy jarayonlarni yuksak ilmiy-metodik darajada loyihalashtirish, sohadagi ilg'or tajribalar, zamonaviy bilim va malakalarni o'zlashtirish va amaliyotga joriy etishlari uchun zarur bo'ladigan kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarini takomillashtirish, shuningdek ularning ijodiy faolligini rivojlantirishdan iborat

Kursning **vazifalariga** quyidagilar kiradi:

“**Tarix**” yo'nalishida pedagog kadrlarning kasbiy bilim, ko'nikma, malakalarini takomillashtirish va rivojlantirish;

- pedagoglarning ijodiy-innovatsion faollik darajasini oshirish;

-pedagog kadrlar tomonidan zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, zamonaviy ta'lim va innovatsion texnologiyalar sohasidagi ilg'or xorijiy tajribalarning o'zlashtirilishini ta'minlash;

- o'quv jarayonini tashkil etish va uning sifatini ta'minlash borasidagi ilg'or xorijiy tajribalar, zamonaviy yondashuvlarni o'zlashtirish;

“**Tarix**” yo'nalishida qayta tayyorlash va malaka oshirish jarayonlarini fan va ishlab chiqarishdagi innovatsiyalar bilan o'zaro integratsiyasini ta'minlash.

Kurs yakunida tinglovchilarning bilim, ko'nikma va malakalari hamda kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar:

Qayta tayyorlash va malaka oshirish kursining o'quv modullari bo'yicha tinglovchilar quyidagi yangi bilim, ko'nikma, malaka hamda kompetensiyalarga ega bo'lishlari talab etiladi:

Tinglovchi:

- “Yangi O'zbekiston” konsepsiyasi, uning mazmun mohiyati va asosiy tamoyillarini;

- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson va fuqaroning asosiy huquqlari, erkinliklari va burchlarini;

- O'zbekiston Respublikasining “Ilm-fan va ilmiy faoliyat to'g'risida” hamda “Innovatsion faoliyat to'g'risida” Qonunlarini;

- O'zbekiston Respublikasining zamonaviy konstitutsionalizmini;

- aholi talablariga va xalqaro standartlarga to‘liq javob beradigan ta’lim, tibbiyot va ijtimoiy himoya tizimini tashkil qilishni;
- “Yashil” va inklyuziv iqtisodiy o‘shish tamoyillariga asoslangan yuqori iqtisodiy o‘shish dasturlari va ularning amaliyotga tadbiq etish istiqbollarini;
- O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ma’muriy-hududiy va davlat tuzilishi masalalarini;
- jamiyatning iqtisodiy negizlarini;
- “Xavfsiz va tinchliksevar davlat” tamoyiliga asoslangan siyosatni;
- Oliy ta’lim sohasiga oid qonun hujjatlari va ularning mazmunini;
- O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining oliy ta’lim tizimiga oid farmonlari, qarorlarini;
- O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining oliy ta’lim tizimiga tegishli qarorlarini;
- Oliy ta’lim, fan va innovatsiya vazirligining ta’lim jarayonlarini rejalashtirish va tashkil etishga oid buyruqlarini;
- Davlat ta’lim standartlari, ta’lim yo‘nalishlari va magistratura mutaxassisliklarining Malaka talablari, o‘quv rejalari, fan dasturlari va ularga qo‘yiladigan talablarni, o‘quv yuklamalarini rejalashtirish va ularning bajarilishini nazorat qilish usullarini;
- oliy ta’lim tizimida korrupsiya va korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarga qarshi kurashish vazifalari, mazmun-mohiyati, yuzaga kelish sabablari, ijtimoiy-huquqiy omillarini;
- ta’lim jarayonini raqamli transformatsiyasini;
- raqamli ta’lim resurslari va dasturiy mahsulotlarini;
- raqamli ta’lim resursini pedagogik loyihalash texnologiyasini;
- mediasavodxonlik va xavfsizlik asoslarini;
- raqamli ta’lim resurslarini loyihalash uchun asosiy talablarni;
- meta texnologiyalar tushunchasi, avzalliklari va kamchiliklarini;
- zamonaviy ta’lim tizimida sun’iy intellekt (AI) ning ahamiyatini;
- ta’limda sun’iy intellektningdan foydalanish istiqbollari va xavflarini;
- bilimlarni sinash va baholashning aqlli tizimlarini;
- jahonda oliy ta’lim rivojlanish tendensiyalari: umumiy trendlar va strategik yo‘nalishlarni;
- zamonaviy ta’limning global trendlarini;
- inson kapitalining iqtisodiy o‘shishning asosiy omili sifatida rivojlanishida ta’limning yoshdagi ahamiyatini;
- oliy ta’limning zamonaviy integratsiyasi: global va mintaqaviy makonda raqobatchilikdagi ustuvorliklari, universitetlarning xalqaro va milliy reytingini;
- xalqaro reyting turlari va ularning indikatorlarini;

- zamonaviy universitet jamiyatning faol, ko‘pqirrali va samarali faoliyat yurituvchi instituti sifatidagi uchta yirik vazifalarini;
- universitetlarning zamonaviy modellarini;
- zamonaviy kelajak universitetlarning beshta asosiy modellarini;
- tadbirkorlik universiteti faoliyatining muhim yo‘nalishlarini;
- pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslarini;
- innovatsion ta‘lim muhiti sharoitida pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish yo‘llarini;
- kasbiy kompetensiyalarning mazmun va mohiyatini;
- kasbiy kompetensiyalar va ularning o‘ziga xos xususiyatlarini;
- pedagogik texnikaning asosiy komponentlarini;
- pedagogik texnikani shakllantirish yo‘llarini;
- kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonini tashkil etishda innovatsion, akmeologik, aksiologik, kreativ, refleksiv, texnologik, kompetentli, psixologik, andragogik yondashuvlar va xalqaro tajribalar hamda ularning kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishga ta‘sirini;
- kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonida pedagogik deontologiyaning roli, ahamiyatini;
- kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishda uchraydigan to‘siqlarni yechishda, to‘g‘ri harakatlar qilishda pedagogning kompetentlik va kreativlik darajasi, pedagogik kvalimetriyasini;
- talabalar kasbiy tayyorgarlik sifatini kompleks baholashning nazariyasini;
- ta‘lim sifatiga ta‘sir etuvchi omillarni;
- kredit-modul tizimida talabalarning bilimi, ko‘nikmasi, malakasi va kompetensiyalarini nazorat qilish va baholashning o‘ziga xos xususiyatlari, didaktik funksiyalarini;
- baholash turlari, tamoyillari va mezonlarini;
- fanning vujudga kelishi va uning tarixiy evolyutsiyasining asosiy bosqichlarini;
- astronomiya va qishloq xo‘jaligi, jo‘g‘rofiya va texnikaga oid bilimlarini;
- Qadimgi Yunoniston va Rimda tabiiy va aniq fanlar rivojini;
- musulmon uyg‘onish davri asoslarining yaratilishiini;
- antik davr grek va rim mualliflari asarlarining arab tiliga tarjima etilishini;
- g‘arb renessansi va uning bosqichlarini;
- Qadimgi Sharq mamlakatlarida dastlabki ilmiy bilimlarning shakllanishi va taraqqiyotini;
- xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishini;
- android texnologiyalarni;
- tarixiy tadqiqotlarda GPS va GIS texnologiyalarining o‘rnini;
- xalqaro munosabatlarning rivojlanishining nazariy asoslarini;

- oʻrta asrlarda xalqaro munosabatlar va diplomatiyani;
- xalqlarning buyuk koʻchishi va xalqaro munosabatlarni;
- varvarlar qabilalarining Gʻarbiy Yevropaga kirib kelishini;
- xalqaro munosabatlarning “Vena tizimi”ni;
- arab xalifaligining tashkil topishi va xalqaro munosabatlarni;
- davlatlar oʻrtasidagi iqtisodiy, siyosiy, etnik, diniy ziddiyatlarni;
- hozirgi davrda xalqaro munosabatlarning rivojlanish xususiyatlari va davlatlarning tashqi siyosatini **bilishi** kerak.

Tinglovchi:

- “Oʻzbekiston-2030” strategiyasining mazmun-mohiyati va ahamiyatini yoritib berish;
- Oʻzbekistonning xalqaro maydondagi siyosiy va iqtisodiy aloqalarini tahlil etish va baholash;
- yangi Oʻzbekistonning maʼnaviy va madaniy tiklanish dasturlari asoslarini oʻzlashtirish;
- Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Oliy taʼlim tizimiga tegishli qarorlari asosida taʼlim-tarbiya jarayonlarini tashkil etish;
- xorijiy tajribalar asosida malaka talablari, oʻquv rejalari va fan dasturlarini takomillashtirish;
- korrupsiyaga qarshi kurashish ichki tizimining huquqiy asoslarini shakllantirishda xalqaro tajribaning ahamiyatini yoritib berish;
- multimedia va infografika asosida interaktiv didaktik materiallar yaratish va bulut xizmatlarida saqlash;
- masofiviy taʼlim platformalari uchun video kontent yaratish;
- Internetda mualliflik huquqlarini himoya qilish usullaridan foydalanish;
- raqamli taʼlim resurslari sifatini baholash;
- pedagogik jarayonda sunʼiy intellektning rolini tahlil qilish va ahamiyatini ochib berish;
- taʼlim sohasida sunʼiy intellektdan foydalanishning afzalliklari va kamchiliklarini aniqlash;
- OTMlarni reyting boʻyicha ranjirlash;
- jahon universitetlari reytingini tahlil etish va baholash;
- universitetlarni mustaqil baholash yondashuvlarini aniqlashtirish;
- tadbirkorlik universitetiga oʻtish uchun zarur boʻladigan oʻzgarishlarni aniqlash;
- Universitet 1.0 dan Universitet 3.0 modeliga oʻtish borasidagi muammolarni aniqlash;
- zamonaviy tadbirkorlik universiteti modeli tamoyillarini oʻzlashtirish;
- pedagoglarning kreativ potentsiali tushunchasi va mohiyatini ochib berish;

- pedagoglar kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning innovatsion texnologiyalarini qo'llash;
- o'qituvchi faoliyatida pedagogik texnikaning ahamiyatini yoritib berish;
- tinglovchilar diqqatini o'ziga tortish usullaridan foydalanish;
- kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish yo'llarini tahlil etish;
- kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonida uchraydigan to'siqlar, qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish;
- talabalarning o'quv auditoriyadagi faoliyatini baholash;
- talabalarning kurs ishi, bitiruv malakaviy ishi, o'quv-malakaviy amaliyot (mehnat faoliyati)ni nazorat qilish;
- baholashning miqdor va sifat tahlilini amalga oshirish;
- gerodotning "Tarix" kitobi va uning qadimgi dunyo tarixini o'rganishdagi ahamiyatini ochib berish;
- musulmon uyg'onish davrida ilm-fan va texnika taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatlarini tahlil etish;
- Salib yurishlarining xalqaro munosabatlarga ta'sirini o'rganish;
- Rim papalari tashqi siyosatini tahlil etish va baholash;
- hozirgi davrdagi xalqaro munosabatlar va davlatlar tashqi siyosatining xarakterli xususiyatlarini yoritib berish *ko'nikmalariga* ega bo'lishi lozim.

Tinglovchi:

- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasidagi asosiy o'zgarishlarni tahlil qilish va ularning zarurligini muhokama etish;
- O'zbekiston Respublikasida ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasining mazmun-mohiyati va ahamiyatini ochib berish;
- mamlakatimizning raqamli va harbiy-tibbiy infratuzilmasini takomillashtirishga oid chora tadbirlar bilan ishlash;
- davlat hokimiyatining tashkil etilishining konstitutsiyaviy asoslarini o'zlashtirish;
- Oliy ta'lim, fan va innovatsiya vazirligining ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga oid buyruqlari, Davlat ta'lim standartlari, ta'lim yo'nalishlarining va magistratura mutaxassisliklarining malaka talablari, o'quv rejalar va fan dasturlarini takomillashtirish;
- o'quv yuklamalarni rejalashtirish va ularning bajarilishini nazorat qilish;
- meyoriy uslubiy hujjatlarni ishlab chiqish amaliyotini takomillashtirish mexanizmlarini tahlil etish;
- korrupsiyaviy xavf-xatarlarni aniqlash, ularni majburiy baholash, korrupsiya xavfi yuqori hisoblangan lavozimlar ro'yhatini shakllantirish, xavflar darajasini pasaytirish chora tadbirlarini amalga oshirish tartibidan samarali foydalanish;

- an'anaviy va raqamli ta'limda pedagogik dizaynning xususiyatlarini ochib berish;
 - onlayn mashg'ulotlarni tashkil etishda raqamli texnologiyalardan foydalanish;
 - mediasavodxonlik va xavfsizlik asoslarini o'zlashtirish;
 - pedagogik faoliyatda raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish;
 - raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish;
 - meta texnologiyalarni ta'limga samarali integratsiya qilish yo'llaridan foydalanish;
 - ta'limdagi sun'iy intellektning xususiyatlarini muhokama qilish;
 - xalqaro reyting turlari va ularning indikatorlarining ahamiyatini ochib berish;
 - OTM reytingiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil etish;
 - universitetlarning zamonaviy modellarini o'rganish;
 - OTM bitiruvchilari va xodimlari tomonidan texnologiyalar transferiga litsenziyalar oluvchi startaplarni shakllantirish va yaratish;
 - professor-o'qituvchilarning tadqiqotchi sifatidagi nashr faolligini rivojlantirish istiqbollari tahlil etish;
 - innovatsion ta'lim muhiti sharoitida pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish;
 - pedagog kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish xususiyatlarini tahlil etish va baholash;
 - ijtimoiy va kasbiy tajribaga asoslangan intellektual mashqlarni ishlab chiqish;
 - o'quv jarayoni ishtirokchilarini bir-birlari bilan tanishtirish, samimiy do'stona munosabat va ijodiy muhitni yuzaga keltirish, tinglovchilarning ijodiy imkoniyati va shaxsiy sifatlarini ochish, tinglovchilarning hamkorlikda ishlashlari uchun qulay sharoitni vujudga keltirish;
 - tinglovchilarning kasbiy kompetensiyalarini o'rganish, tanishish;
 - kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonida pedagogik deontologiyaning roli, ahamiyatini ochib berish;
 - ta'lim sifatiga ta'sir etuvchi omillar (moddiy-texnik baza, professor-o'qituvchilarning salohiyati va o'quv-metodik ta'minot)ni tahlil etish va baholash;
 - talabalarning o'quv auditoriyadan tashqari faoliyatini baholash;
 - talabalarning o'quv auditoriyadan tashqari faoliyatini baholashda o'quv topshiriqlari (reproduktiv, produktiv, qisman-izlanishli, kreativ (ijodiy) murakkablik)ni ishlab chiqish metodikasidan samarali foydalanish tarixi va fanlari bo'yicha zamonaviy xorijiy tadqiqot markazlarida olib borayotgan izlanishlar va ularning natijalarini;
- Rim ilmiy dunyoqarashining asosiy namoyondalari ijodini baholash;
- G'arb Renessansi va uning bosqichlarini o'rganish;
- buyuk geografik kashfiyotlar va ularning xalqaro munosabatlarga ta'sirini aniqlash;

- ilk yangi davrda xalqaro munosabatlar va diplomatiyaning tavsifiy xususiyatlarini baholash;
- hozirgi bosqichda xalqaro munosabatlarning rivojlanish xususiyatlarini ochib berish;
- xalqaro tashkilotlar, “yirik” davlatlarning xalqaro munosabatlarga ta’sirini tahlil etish **malakalariga** ega bo‘lishi lozim.

Tinglovchi:

- 2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o‘tish va ekologik barqarorlikga erishish strategiyasi mohiyati bilan tanishish;
- “Yashil” va inklyuziv iqtisodiy o‘sish tamoyillariga asoslangan yuqori iqtisodiy o‘sish dasturlarini amaliyotga tadbqiq etish;
- yoshlar ma’naviyatini oshirish bo‘yicha davlat dasturlari yuzasidan muhokama tashkil etish va ulardan samarali foydalanish;
- O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiya vazirligining buyruqlari asosida ta’lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etish;
- Davlat ta’lim standartlari, malaka talablari, o‘quv rejalar va fan dasturlar asosida fanning ishchi dasturini ishlab chiqish amal qilish va ularni ijrosini ta’minlash;
- oliy ta’lim tizimida manfaatlar to‘qnashuviga yo‘l qo‘yilganlik holatlarini aniqlash, manfaatlar to‘qnashuvi yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan sohalarni oldini olish va bartaraf etish uchun chora-tadbirlar ishlab chiqish, fuqarolarni ishga qabul qilish jarayonlarini nazoratga olinishini ta’minlash (nomzodlarni tekshirish tartibi), ushbu sohada qo‘llanishi lozim bo‘lgan xorij tajribasidan foydalanish;
- raqamli ta’lim resurslari va dasturiy mahsulotlarini o‘quv jarayoniga faol tatbqiq etilishini tashkil etish;
- raqamli ta’lim resursini pedagogik loyihalash texnologiyasi asoslarini o‘zlashtirish;
- raqamli ta’lim muhitida pedagogik dizaynga oid innovatsiyalarni amaliyotga tatbqiq etish;
- meta texnologiyalarni tahlil qilish va ularning ta’limdagi ta’sirini ochib berish;
- sun’iy intellektning asosiy xususiyatlarini asoslab berish;
- universitetlarning xalqaro va milliy reytingini baholash;
- OTMlarda talim, ilmiy va innovatsion faoliyatni rivojlantirish, ilmiy tadqiqot natijalarni tijoratlashtirish yo‘llarini tahlil etish va amaliyotga tatbqiq etish;
- «Amaliyotchi professorlar» (PoP, Professor of Practice) modelini qo‘llash;
- professor-o‘qituvchilarning tadqiqotchi sifatidagi nashr faolligini rivojlantirish istiqbollarini yoritib berish;
- pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslarini amaliyotga tatbqiq etish;

- pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik trayektoriyalarini ishlab chiqish;
- kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonida uchraydigan to‘siqlarning xilma-xilligi va o‘ziga xos xususiyatlari, sabablarini amaliy tomonlarini yoritish, ularni yechish bosqichlarini guruh bilan birgalikda aniqlash;
- talabalar kasbiy tayyorgarlik sifatini kompleks baholash;
- talabalar kasbiy tayyorgarlik sifatini kompleks baholashning elektron monitoring tizimini yuritish;
- talabalarning ta’limiy (o‘quv predmetlari), tarbiyaviy (ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar) va rivojlantiruvchi (ilmiy-tadqiqot ishi, start-up loyihalar) maqsadlarini baholash;
- XXI asrdagi muhim ilmiy kashfiyotlarni baholash;
- tarixiy tadqiqotlarda GPS va GIS texnologiyalarining o‘rnini ochib berish;
- xalqaro munosabatlarning eng yangi davrdagi hususiyatlarini aniqlash;
- xalqaro munosabatlar tushunchasi tavsifini yoritib berish;
- mo‘g‘ullar davlati va uning tashqi siyosati talqinini amalga oshirish;
- o‘rta asrlarda Usmoniylar imperiyasining xalqaro munosabatlari va diplomatiyasini baholash **kompetensiyalariga** ega bo‘lishi lozim.

Modulni tashkil etish va o‘tkazish bo‘yicha tavsiyalar

Modulni o‘qitish ma’ruza va amaliy mashg‘ulotlar shaklida olib boriladi.

Modulni o‘qitish jarayonida ta’limning zamonaviy metodlari, pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikasiya texnologiyalari qo‘llanilishi nazarda tutilgan:

- ma’ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentasion va elektron-didaktik texnologiyalardan;

- o‘tkaziladigan amaliy mashg‘ulotlarda texnik vositalardan, Ekspress- so‘rovlar, test so‘rovlari, aqliy hujum, guruhli fikrlash, kichik guruhlar bilan ishlash, kollokvium o‘tkazish, va boshqa interaktiv ta’lim usullarini qo‘llash nazarda tutiladi.

Modulning o‘quv rejadagi boshqa modullar bilan bog‘liqligi va uzviyligi

“Ilm-fan va texnika rivojlanishidagi an’analar hamda inovatsiyalar” moduli mazmuni o‘quv rejadagi “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va jamiyatning ma’naviy asoslari”, Oliy ta’limning normativ huquqiy asoslari hamda tizimda korrupsiya va manfaatlar to‘qnashuvining oldini olish”, “Pedagogik faoliyatda raqamli kompetensiyalar”, “Ilmiy va innovatsion faoliyatni rivojlantirish”, “Pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish” “Ta’lim sifatini ta’minlashda baholash metodikalari”, “Xalqaro munosabatlarning transformatsiyasi tarixi va rivojlanish tendensiyalari” mutaxassislik o‘quv modullari bilan uzviy bog‘langan holda pedagoglarning ta’lim jarayonida kasbiy pedagogik tayyorgarlik darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Modulning oliy ta'limdagi o'rni

Modulni o'zlashtirish orqali tinglovchilar ta'lim jarayonida Xalqaro munosabatlarni o'rganishga tizimli yondashuv, Buyuk geografik kashfiyotlar va ularning xalqaro munosabatlarga ta'siri va Yevropa xalqaro va diplomatik munosabatlar tizimida (XVII asrning ikkinchi yarmi) ma'lumotlar bazasi tizimlaridan foydalanish va amalda qo'llashga doir kasbiy kompetentlikka ega bo'ladilar.

Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Modul mavzulari	Auditoriya uquv yuklamasi		
		Jami	jumladan	
			Nazariy	Amaliy mashg'ulot
1.	Xalqaro munosabatlarni o'rganishga tizimli yondashuv. Salib yurishlarining xalqaro munosabatlarga ta'siri.	4	2	2
2.	Buyuk geografik kashfiyotlar va ularning xalqaro munosabatlarga ta'siri. Rishle diplomatiyasi.	4	2	2
3.	Yevropa xalqaro va diplomatik munosabatlar tizimida (XVII asrning ikkinchi yarmi). Ikkinchi jahon urushi yakunlari.	6	2	4
4.	Xalqaro maydondagi kuchlar muvozanati. Hozirgi davrda xalqaro munosabatlarning rivojlanish xususiyatlari va davlatlarning tashqi siyosati.	4	2	2
	Jami:	18	8	10

NAZARIY VA AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu: Xalqaro munosabatlarni o'rganishga tizimli yondashuv. (2 soat)

Reja:

1.1. Xalqaro munosabatlarni o'rganishga tizimli yondashuv. Xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishi.

1.2. Xalqaro munosabatlarning rivojlanishining nazariy asoslari. Xalqaro munosabatlar tushunchasi, tavsifi.

1.3. O'rta asrlarda xalqaro munosabatlar va diplomatiya. Xalqlarning buyuk ko'chishi va xalqaro munosabatlar.

1.4. Varvarlar qabilalarining G'arbiy Yevropaga kirib kelishi. Franklarning tashqi siyosati.

2-mavzu: Buyuk geografik kashfiyotlar va ularning xalqaro munosabatlarga ta'siri. (2 soat)

Reja:

2.1. Buyuk geografik kashfiyotlar va ularning xalqaro munosabatlarga ta'siri. Arab xalifaligining tashkil topishi va xalqaro munosabatlar.

2.2. Mo'g'ullar davlati va uning tashqi siyosati. O'rta asrlarda Usmoniylar imperiyasining xalqaro munosabatlari va diplomatiyasi.

2.3. Yangi davrdagi xalqaro munosabatlar transformatsiyasi. Ilk yangi davrda xalqaro munosabatlar va diplomatiyaning tavsifiy xususiyatlari.

3-mavzu: Yevropa xalqaro va diplomatik munosabatlar tizimida (XVII asrning ikkinchi yarmi). (2 soat)

Reja:

3.1. Yevropa xalqaro va diplomatik munosabatlar tizimida. (XVII asrning ikkinchi yarmi).

3.2. XVII asrda Boltiq mintaqasida davlatlararo raqobat. Xalqaro munosabatlarning "Vena tizimi".

3.3. Fransiya-Prussiya urushi (1870-1871). Germaniyaning birlashishi. 1871-1914 yillarda xalqaro munosabatlar va diplomatiya.

3.4. Birinchi jahon urushi yakunlari. Xalqaro munosabatlarning eng yangi davrdagi xususiyatlari.

4-mavzu: Xalqaro maydondagi kuchlar muvozanati. (2 soat)

Reja:

4.1. "Sovuq urush". Davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy, siyosiy, etnik, diniy va b. ziddiyatlar.

4.2. Xalqaro tashkilotlar, "yirik" davlatlarning xalqaro munosabatlarga ta'siri.

4.3. Zamonaviy va zamonaviy davrda xalqaro munosabatlar tarixini davrlashtirish.

4.4. Hozirgi davrda xalqaro munosabatlar va davlatlar tashqi siyosatining xarakterli xususiyatlari.

AMALIY MASHGULOTLAR MAZMUNI

1-amaliy mashg'ulot: Salib yurishlarining xalqaro munosabatlarga ta'siri. (2 soat)

Rim papalari tashqi siyosati. Yuz yillik urush (1337-1453) va uning natijalari.

2-amaliy mashg'ulot: Rishle diplomatiyasi. (2 soat)

O'ttiz yillik urush (1618-1648) va uning natijalari. Vestfaliya sulhi.

3-amaliy mashg'ulot: Ikkinchi jahon urushi yakunlari. (4 soat)

Xalqaro munosabatlar Versal-Vashington tizimining yaratilishi.

4-amaliy mashg'ulot: Hozirgi davrda xalqaro munosabatlarning rivojlanish xususiyatlari va davlatlarning tashqi siyosati. (2 soat)

Hozirgi bosqichda xalqaro munosabatlarning rivojlanish xususiyatlari.

O'QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo'yicha quyidagi o'qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar (ma'lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, aqliy qiziqishni rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- davra suhbatlari (ko'rilayotgan loyiha yec
- himlari bo'yicha taklif berish qobiliyatini oshirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);

- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo'yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

I. Maxsus adabiyotlar

1. Oliy ta'limning meyoriy - huquqiy xujjatlari to'plami. -T., 2013.
2. B.I.Ismailov, I.I.Nasriyev Korruptsiyaga qarshi kurashish bo'yicha idoraviy chora-tadbirlarning samaradorligini oshirish masalalari//O'quv-uslubiy qo'llanma. - T.:O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Akademiyasi, O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi. Sudyalar oliy maktabi, 2020.-272 b.
3. Юсуфжанов О., Усманова С. Зарубежный опыт противодействия коррупции. // -Т.: Адвокат, 2016. №5 - 59-62б.
4. O'rinov V. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarida ECTS kredit-modul tizimi: asosiy tushunchalar va qoidalar. O'quv qo'llanma. Nyu Bransvik Universiteti, 2020.
5. The European Higher Education Area. - Joint Declaration of the Ministers of Education. - Bologna, 1999, 19 June.
6. Shaping our Own Future in the European Higher Education Area // Convention of European Higher Education Institutions. - Salamanca, 2001, 29-30 march.
7. Виртуальная реальность как новая исследовательская и образовательная среда. Церфуз Д.н. и др. // ЖУРНАЛ [Научно-аналитический журнал «Вестник Санкт-Петербургского университета Государственной противопожарной службы МЧС России»](#), 2015. – с.185-197.
8. Ibraymov A.YE. Masofaviy o'qitishning didaktik tizimi. Metodik qo'llanma. – T.: “Lesson press”, 2020. -112 б.
9. Игнатова Н. Ю. Образование в цифровую эпоху: монография. М-во образования и науки РФ. – Нижний Тагил: НТИ (филиал) УрФУ, 2017. – 128 с. http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/54216/1/978-5-9544-0083-0_2017.pdf
10. Кирьякова А.В, Ольховая Т.А., Михайлова Н.В., Запорожко В.В. Интернет-технологии на базе LMS Moodle в компетентностно-ориентированном образовании: учебно-методическое пособие / А.В. Кирьякова, Т.А. Ольховая, Н.В. Михайлова, В.В. Запорожко; Оренбургский гос. ун-т. – Оренбург: ОГУ, 2011. – 116 с. http://www.osu.ru/docs/fpkp/kiryakova_internet_technologies.pdf
11. Кононюк А.Е. Облачные вычисления. – Киев, 2018. – 621 с.
12. Oliy ta'lim tizimini raqamli avlodga moslashtirish konsepsiyasi. Yevropa Ittifoqi Erasmus+ dasturining ko'magida. https://hiedtec.ecs.uniruse.bg/pimages/34/3_UZBEKISTAN-CONCEPT-UZ.pdf
13. Emelyanova O. A. Ta'limda bulutli texnologiyalardan foydalanish // Yosh olim. - 2014. - № 3. - S. 907-909.
14. Moodle LMS tizimida masofaviy kurslar yaratish. O'quv-uslubiy qo'llanma. – T.: Toshkent farmatsevtika instituti, 2017.

15. M.Xurramov. Oliy ta'lim muassasalari faoliyatiga sun'iy intellekt texnologiyasini joriy etish [Matn]: metodik qo'llanma / M.Xurramov. K.Xalmuratova. – T.: “Yetakchi nashriyoti”, 2024. – 28 b.
16. Тенденции и развития высшего образования в мире и в России. Аналитический доклад-дайджест. - М., 2021.- 198 с.
17. A.S. Zikriyoyev. Dunyo universitetlari reytingidagi tadqiqotchi olimlar orasida o'zingizni kashf qiling. -T.: Navro'z,2020. ISBN.9789943659285
18. Sherzod Mustafakulov, Aziz Zikriyoev, Dilnoza Allanazarova, Tokhir Khasanov, Sokhibmalik Khomidov. Explore Yourself Among World – Class Researchers. Grand OLEditor, Tashkent 2019, ISBN: 8175 25766-0.
19. Ackoff, Russell L., Scientific Method, New York: John Wiley & Sons, 1962.
20. Barzun, Jacques & Graff. F. (1990). The Modern Researcher, Harcourt, Brace Publication: New York.
21. Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 208 b.
22. Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 120 b.
23. Печеркина, А.А.Развитие профессиональной компетентности педагога: теория и практика [Текст]:монография/А.А.Печеркина, Э.Э.Сыманюк, Е.Л.Умникова: Урал. гос. пед. ун-т.–Екатеринбург:[б.и.], 2011. – 233 с.
24. О.С. Фролова. Формирование инновационной компетенции педагога в процессе внутришкольного повышения квалификации. Дисс.к.п.н. Воронеж 2018.
25. Компетенции педагога XXI века [Электронный ресурс]: сб. материалов респ. конференции (Минск, 25 нояб. 2021 г.) / М-во образования Респ. Беларусь, ГУО «Акад. последиплом. образования», ОО «Белорус. пед. о-во». – Минск: АПО, 2021.
26. Ishmuhamedov R.J., M.Mirsoliyeva. O'quv jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari. – T.: «Fan va texnologiya», 2017, 60 b.
27. Ishmuhamedov R, Mirsoliyeva M, Akramov A. Rahbarning innovatsion faoliyati. – T.: “Fan va texnologiyalar”, 2019.- 68 b.
28. Коджаспирова Г.М. Педагогика в схемах, таблицах и опорных конспектах./ -М.:Айрис-пресс, 2016.
29. Натанзон Э. Ш. Приемы педагогического воздействия. - М, 2012. - 202 с.
30. Сергеев И.С. Основы педагогической деятельности: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2014.
31. Huntington S.P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. – New York: Simon and Schuster, 2017. – 358 p.
32. Mahmudov O. The beginning of the European renaissance // International Journal of Research and Development. 2020. – Vol. 5 (7). Pp. 104-108. DOI: <https://doi.org/10.36713/epra> 4787

33. Makhmudov O.V. The Toledo School – early center of investigation of the works Central Asian scholars in the Europe. – Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2017. – p. 193.
34. Roberts J.M., Westad O.A. The History of the World. – Oxford: Oxford University Press, 2020. – 1260 p.
35. Sarton G. Introduction to the History of Science. – Vol. 1. From Homer to Omar Khayyam. – Oxford: John Wiley & Sons, 2019. (Reprint).
36. Sarton G. Introduction to the History of Science. – Vol. 2. From Rabbi ben Ezra to Roger Bacon, Parts I-II. – Baltimore: Carnegie Institution of Washington, 2020. (Reprint).
37. Starr F. Lost Enlightenment: Central Asia's Golden Age from the Arab Conquest to Tamerlane. – Princeton: Princeton University Press, 2015.
38. Thorndike L. A. History of magic and experimental Science. – New York: Columbia University Press, 2019. – 835 p. (Reprint).
39. Watt W. M. The influence of Islam on medieval Europe. (Islamic Surveys 9). – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2020. (Reprint).
40. Айдын Ариф оглы А. Хроники мусульманских государств I – VII веков хиджры. – Москва: Умма, 2018. – 448 с.
41. Алимова Д.А. История как история, история как наука. Т. I. История и историческое сознание. – Т.: Узбекистон, 2008.
42. Белогуров А.Ю. Модернизация процесса подготовки педагога в контексте инновационного развития общества: Монография. — М.: МАКС Пресс, 2016. — 116 с. ISBN 978-5-317-05412-0.
43. Большаков О. Г. История Халифата. – Т. 4. Апогей и падение арабского Халифата. – Москва: Восточная литература, 2018. – 368 с.
44. Габриэльян С. И. История стран Азии и Африки в новое время. – Т., 2012.
45. Gulobod Qudratulloh qizi, R.Ishmuhamedov, M.Normuhammedova. An'anaviy va noan'anaviy ta'lim. – Samarqand: "Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi" nashriyoti, 2019. 312 b.
46. Yevropa mamlakalari va AQSH 1640–1918 yillarda. / A.Xolliyev tahriri ostida. – Т.: Universitet, 2010.
47. История новейшего времени стран Европы и Америки в 1918 – 1945 гг. / под ред. Н.А.Родригес. – М., 2014.
48. История новейшего времени стран Европы и Америки в 1945 – 2000 гг. / под ред. Е.Языкова. – М.: Наука, 2015.
49. История новейшего времени стран Европы и Америки в 1945 – 2000 гг. II часть / под ред. Н.А.Родригес. – М.: Наука, 2014.
50. История средних веков. / под ред. С.П.Карпова. – 1-2 ч. – Москва: МГУ, 2018.
51. Ishmuhamedov R.J., M.Mirsoliyeva. O'quv jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Т.: «Fan va texnologiya», 2014. 60 b.

52. Йегер О. Всемирной истории. Том 1. Древний мир. – М.: Directmedia, 2020. – 1044 с.
53. Йегер О. Всемирной истории. Том 2. Средние века. – М.: Directmedia, 2020. – 905 с.
54. Йегер О. Всемирной истории. Том 3. Новая история. – М.: Directmedia, 2020. – 809 с.
55. Йегер О. Всемирной истории. Том 4. Новейшая история. – М.: Directmedia, 2020. – 878 с.
56. Казакова В.Н. История средних веков. – М.: Litres, 2018.
57. Лученкова Е., Мядель А. История науки и техники. – М.: Litres, 2017. – 431 с.
58. Моммзен Т. История Рима. – М.: Litres, 2020. – 591 с.
59. Немировский А., Никишин В., Ладынин И., Новиков С. История древнего мира. Восток, Греция, Рим. – М.: Litres, 2020. – 786 с.
60. Проблемы истории и междисциплинарного синтеза. – М.: Litres, 2019. – 561 с.
61. Ртвеладзе Э.В. История государственности Узбекистана. – Т.: Узбекистан, 2009.
62. Русина Ю.А. Методология источниковедения. – Екатеринбург, 2015.
63. Usmonov B.SH., Habibullayev R.A. Oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonini kredit-modul tizimida tashkil qilish. O'quv qo'llanma. T.: "Tafakkur" nashriyoti, 2020 y. 120 b.

IV. Elektron ta'lim resurslari

1. www.edu.uz.
2. www.aci.uz.
3. www.ictcouncil.gov.uz.
4. www.lib.bimm.uz
5. [www. Ziyonet. Uz](http://www.Ziyonet.Uz)
6. www.sciencedirect.com
7. www.acs.org
8. www.nature.com
9. <http://www.kornienko-ev.ru/BCYD/index.html>.

II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTREFAOL TA’LIM METODLARI

“KWHL” metodi

Metodning maqsadi: Mazkur metod tinglovchilarni yangi axborotlar tizimini qabul qilishi va bilimlarni tizimlashtirishi uchun qo‘llaniladi, shuningdek, bu metod tinglovchilar uchun mavzu bo‘yicha qo‘yidagi jadvalda berilgan savollarga javob topish mashqi vazifasini belgilaydi.

Izoh. KWHL:

Know – nimalarni bilaman?

Want – nimani bilishni xohlayman?

How - qanday bilib olsam bo‘ladi?

Learn - nimani o‘rganib oldim?

“KWHL” metodi	
1. Nimalarni bilaman: -	2. Nimalarni bilishni xohlayman, nimalarni bilishim kerak: -
3. Qanday qilib bilib va topib olaman: -	4. Nimalarni bilib oldim: -

“W1H” metodi

Metodning maqsadi: Mazkur metod tinglovchilarni yangi axborotlar tizimini qabul qilishi va bilimlarni tizimlashtirishi uchun qo‘llaniladi, shuningdek, bu metod tinglovchilar uchun mavzu bo‘yicha qo‘yidagi jadvalda berilgan oltita savollarga javob topish mashqi vazifasini belgilaydi.

What?	Nima? (ta’rifi, mazmuni, nima uchun ishlatiladi)	
Where?	Qaerda (joylashgan, qaerdan olish mumkin)?	
What kind?	Qanday? (parametrlari, turlari mavjud)	
When?	Qachon? (ishlatiladi)	
Why?	Nima uchun? (ishlatiladi)	
How?	Qanday qilib? (yaratiladi, saqlanadi, to‘ldiriladi, tahrirlash mumkin)	

“SWOT-tahlil” metodi

Metodning maqsadi: mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni hal etish yo‘llarni topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholashga, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

S – (strength)	• kuchli tomonlari
W – (weakness)	• zaif, kuchsiz tomonlari
O – (opportunity)	• imkoniyatlari
T – (threat)	• xavflar

2.1-rasm.

“VEER” metodi

Metodning maqsadi: Bu metod murakkab, ko‘ptarmoqli, mumkin qadar, muammoli xarakteridagi mavzularni o‘rganishga qaratilgan. Metodning mohiyati shundan iboratki, bunda mavzuning turli tarmoqlari bo‘yicha bir xil axborot beriladi va ayni paytda, ularning har biri alohida aspektlarda muhokama etiladi. Masalan, muammo ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik, fazilat va kamchiliklari, foyda va zararlari bo‘yicha o‘rganiladi. Bu interfaol metod tanqidiy, tahliliy, aniq mantiqiy fikrlashni muvaffaqiyatli rivojlantirishga hamda o‘quvchilarning mustaqil g‘oyalari, fikrlarini yozma va og‘zaki shaklda tizimli bayon etish, himoya qilishga imkoniyat yaratadi. “Veer” metodidan ma’ruza mashg‘ulotlarida individual va juftliklardagi ish shaklida, amaliy va seminar mashg‘ulotlarida kichik guruhlardagi ish shaklida mavzu yuzasidan bilimlarni mustahkamlash, tahlili qilish va taqqoslash maqsadida foydalanish mumkin.

Metodni amalga oshirish tartibi:

trener-o‘qituvchi ishtirokchilarni 5-6 kishidan iborat kichik guruhlariga ajratadi;

trening maqsadi, shartlari va tartibi bilan ishtirokchilarni tanishtirgach, har bir guruhga umumiy muammoni tahlil qilinishi zarur bo‘lgan qismlari tushirilgan tarqatma materiallarni tarqatadi;

har bir guruh o‘ziga berilgan muammoni atroflicha tahlil qilib, o‘z mulohazalarini tavsiya etilayotgan sxema bo‘yicha tarqatmaga yozma bayon qiladi;

navbatdagi bosqichda barcha guruhlar o‘z taqdimotlarini o‘tkazadilar. Shundan so‘ng, trener tomonidan tahlillar umumlashtiriladi, zaruriy axborotl bilan to‘ldiriladi va mavzu yakunlanadi.

2.2-rasm.

Muammoli savol					
1-usul		2-usul		3-usul	
afzalligi	kamchiligi	afzalligi	kamchiligi	afzalligi	kamchiligi
Xulosa:					

“Keys-stadi” metodi

«Keys-stadi» - inglizcha soʻz boʻlib, («case» – aniq vaziyat, hodisa, «stadi» – oʻrganmoq, tahlil qilmoq) aniq vaziyatlarni oʻrganish, tahlil qilish asosida oʻqitishni amalga oshirishga qaratilgan metod hisoblanadi. Mazkur metod dastlab 1921 yil Garvard universitetida amaliy vaziyatlardan iqtisodiy boshqaruv fanlarini oʻrganishda foydalanish tartibida qoʻllanilgan. Keysda ochiq axborotlardan yoki aniq voqea-hodisadan vaziyat sifatida tahlil uchun foydalanish mumkin.

“Keys metodi” ni amalga oshirish bosqichlari

Ish bosqichlari	Faoliyat shakli va mazmuni
1-bosqich: Keys va uning axborot taʼminoti bilan tanishtirish	✓ yakka tartibdagi audio-vizual ish; ✓ keys bilan tanishish (matnli, audio yoki media shaklda); ✓ axborotni umumlashtirish; ✓ axborot tahlili; ✓ muammolarni aniqlash
2-bosqich: Keysni aniqlashtirish va oʻquv topshirigʻni belgilash	✓ individual va guruhda ishlash; ✓ muammolarni dolzarblik ierarxiyasini aniqlash; ✓ asosiy muammoli vaziyatni belgilash
3-bosqich: Keysdagi asosiy muammoni tahlil etish orqali oʻquv topshirigʻining yechimini izlash, hal etish yoʻllarini ishlab chiqish	✓ individual va guruhda ishlash; ✓ muqobil yechim yoʻllarini ishlab chiqish; ✓ har bir yechimning imkoniyatlari va toʻsiqlarni tahlil qilish; ✓ muqobil yechimlarni tanlash
4-bosqich: Keys yechimini shakllantirish va asoslash, taqdimot.	✓ yakka va guruhda ishlash; ✓ muqobil variantlarni amalda qoʻllash imkoniyatlarini asoslash; ✓ ijodiy-loyiha taqdimotini tayyorlash; ✓ yakuniy xulosa va vaziyat yechimining amaliy aspektlarini yoritish

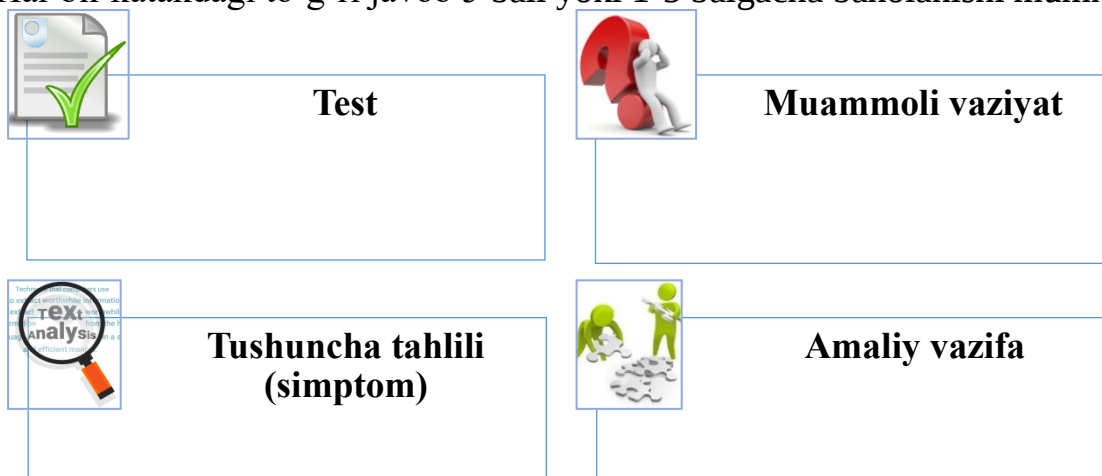
“Assesment” metodi

Metodning maqsadi: mazkur metod taʼlim oluvchilarning bilim darajasini baholash, nazorat qilish, oʻzlashtirish koʻrsatkichi va amaliy koʻnikmalarini tekshirishga yoʻnaltirilgan. Mazkur texnika orqali taʼlim oluvchilarning bilish faoliyati turli yoʻnalishlar (test, amaliy koʻnikmalar, muammoli vaziyatlar mashqi, qiyosiy tahlil, simptomlarni aniqlash) boʻyicha tashhis qilinadi va baholanadi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

“Assesment”lardan ma’ruza mashg’ulotlarida talabalarning yoki qatnashchilarning mavjud bilim darajasini o’rganishda, yangi ma’lumotlarni bayon qilishda, seminar, amaliy mashg’ulotlarda esa mavzu yoki ma’lumotlarni o’zlashtirish darajasini baholash, shuningdek, o’z-o’zini baholash maqsadida individual shaklda foydalanish tavsiya etiladi. Shuningdek, o’qituvchining ijodiy yondashuvi hamda o’quv maqsadlaridan kelib chiqib, assesmentga qo’shimcha topshiriqlarni kiritish mumkin.

Har bir katakdagi to’g’ri javob 5 ball yoki 1-5 balgacha baholanishi mumkin.

2.3-rasm.

“Insert” metodi

Metodni amalga oshirish tartibi:

- o’qituvchi mashg’ulotga qadar mavzuning asosiy tushunchalari mazmuni yoritilgan matnni tarqatma yoki taqdimot ko’rinishida tayyorlaydi;
- yangi mavzu mohiyatini yorituvchi matn ta’lim oluvchilarga tarqatiladi yoki taqdimot ko’rinishida namoyish etiladi;
- ta’lim oluvchilar individual tarzda matn bilan tanishib chiqib, o’z shaxsiy qarashlarini maxsus belgilar orqali ifodalaydilar. Matn bilan ishlashda talabalar yoki qatnashchilarga quyidagi maxsus belgilardan foydalanish tavsiya etiladi:

Belgilar	Matn
“V” – tanish ma’lumot.	
“?” – mazkur ma’lumotni tushunmadim, izoh kerak.	
“+” bu ma’lumot men uchun yangilik.	
“– ” bu fikr yoki mazkur ma’lumotga qarshiman?	

Belgilangan vaqt yakunlangach, ta’lim oluvchilar uchun notanish va tushunarsiz bo’lgan ma’lumotlar o’qituvchi tomonidan tahlil qilinib, izohlanadi, ularning mohiyati to’liq yoritiladi. Savollarga javob beriladi va mashg’ulot yakunlanadi.

III. NAZARIY MATERIALLAR

1-mavzu: Xalqaro munosabatlarni o'rganishga tizimli yondashuv.

REJA:

1.1. Xalqaro munosabatlarni o'rganishga tizimli yondashuv. Xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishi.

1.2. Xalqaro munosabatlarning rivojlanishining nazariy asoslari. Xalqaro munosabatlar tushunchasi, tavsifi.

1.3. O'rta asrlarda xalqaro munosabatlar va diplomatiya. Xalqlarning buyuk ko'chishi va xalqaro munosabatlar.

1.4. Varvarlar qabilalarining G'arbiy Yevropaga kirib kelishi. Franklarning tashqi siyosati.

Tayanch iboralar: Nom, Yuqori Misr, Tamkarlar, Chati, Iuntiu, Sherdane, Ishyakumma, Kupanta Inares. Xalqaro munosabatlar tushunchasi tahlili. Siyosiy kuchlar muvozanati o'rtasidagi yagona madaniyat masalalari, o'ziga xoslik, xilma-xillikning o'zaro bog'liqligi.

Xalqaro munosabatlarni o'rganishga tizimli yondashuv

Siyosiy realizm nazariyasi xalqaro tizimlarning tipologiyasini tushunishda yordam beradi. Raymond Aron, tizimli yondashuv xalqaro munosabatlarda ijtimoiy determinizm hodisasini ochishga ko'proq yordam beradi deb hisoblagan va xalqaro munosabatlarni tadqiq qilishda tizimli yondashuvdan foydalanishni lozim deb bilgan. Amerikalik tadqiqotchi M. Kaplan nazariy xulosalar uchun faqat tarixiy ma'lumotlar yetarli emas deb hisoblaydi. Tizim va tizimli tahlilning umumiy nazariyalaridan kelib chiqib, u xalqaro reallikni yaxshiroq anglashga yordam beradigan mavhum nazariy modellarni taklif etdi. Kaplanning fikricha, mavhum xalqaro tizimlarni tahlil qilish tizimning o'zi mavjud bo'lishi yoki boshqa tizimga aylanishi mumkin bo'lgan shart-sharoitlarni o'rganishni maqsad qilib qo'yadi. Kaplan har bir tizimga taalluqli bo'lgan beshta qonuniyatni ajratadi va u yoki bu tizim qanday gullab yashnaydi, faoliyat yuritadi va qaysi sabablarga ko'ra inqirozga yuz tutadi degan savollarni o'z oldiga qo'yadi. Davlatlarning vujudga kelishi ular o'rtasidagi munosabatlarning shakllanishiga sabab bo'lgan va bu ob'ektiv xarakterga ega. Hech bir mamlakat jahon hamjamiyatidan ajralgan holda rivojlana olmaydi. Xalqaro siyosiy munosabatlar xalqaro munosabatlarning tarkibiy qismidir. Bu munosabatlar davlatlarning vujudga kelishi va ular o'rtasidagi aloqalarning shakllanishi asosida ro'y bergan. Xalqaro munosabatlar deganda davlatlar, siyosiy partiyalar, ijtimoiy hamda ommaviy jamoat tashkilotlarining mamlakatlar o'rtasida olib boradigan faoliyati tushuniladi.

Xalqaro munosabatlarni o'rganishga tizimli yondashuv – bu xalqaro munosabatlar tahlilini amalga oshirishda, ularning o'zaro bog'liqligini va tizim sifatida ishlashini ko'rib chiqishga asoslangan yondashuvdir. Bu yondashuvda xalqaro munosabatlar faqat alohida davlatlar yoki aktorlar o'rtasidagi munosabatlar sifatida emas, balki global tizim doirasida ko'rib chiqiladi.

Tizimli yondashuvning asosiy tamoyillari:

Tizim sifatida o'rganish: Xalqaro munosabatlar tizimi ko'plab davlatlar, xalqaro tashkilotlar, transmilliy kompaniyalar va boshqa aktorlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'z ichiga oladi. Bu yondashuvda munosabatlar tizimining dinamikasi, strukturasi va o'zgaruvchanligi e'tiborga olinadi.

O'zaro ta'sir: Tizimli yondashuvda har bir aktor o'z faoliyatini boshqa aktorlar bilan o'zaro ta'sir orqali amalga oshiradi. Bu ta'sirlar iqtisodiy, siyosiy, madaniy va harbiy sohalarda ko'rinadi.

Dinamik rivojlanish: Xalqaro munosabatlar doimiy ravishda o'zgarib turadi. Davlatlar va boshqa aktorlar o'rtasidagi munosabatlar yangi global muammolar, texnologik rivojlanish va ijtimoiy o'zgarishlarga javob berishi kerak.

Xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishi

Xalqaro munosabatlar tizimi tarixiy jarayon sifatida shakllangan. Uning asosiy bosqichlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Erta davrlar: Xalqaro munosabatlar tarixida qadimgi davrlardan boshlab davlatlar o'rtasida savdo, diplomatiya va urushlar kabi aloqalar mavjud bo'lgan. Bu davrda davlatlar o'rtasida shartnomalar va ittifoqlar tuzilgan.

Yevropa davlatlarining rivojlanishi: 17-asrda Vestfaliya shartnomasi (1648) xalqaro munosabatlar tizimida muhim o'zgarishlarga olib keldi. Bu shartnoma davlat suverenitetini va hududiy yaxlitlikni tan oldi.

Imperiyalar va mustamlakachilik: 19-asrda yirik imperiyalar o'z ta'sir doirasini kengaytirishda davom etdi. Mustamlakachilik davri xalqaro munosabatlar tizimida yangi aktorlar va ijtimoiy-siyosiy muammolarni keltirib chiqardi.

XX asr va urushlar: Birinchi va Ikkinchi jahon urushlari xalqaro munosabatlar tizimining yangi shakllanishiga sabab bo'ldi. BMT va boshqa xalqaro tashkilotlarning tashkil etilishi global muammolarni hal qilishda muhim o'rinni egalladi.

Hozirgi davr: Hozirgi kunda xalqaro munosabatlar tizimi globalizatsiya, transmilliy muammolar (masalan, terrorizm, iqlim o'zgarishi) va yangi texnologiyalar bilan bog'liq ravishda o'zgarishda davom etmoqda.

Xulosa qilib aytganda, xalqaro munosabatlarni o'rganishga tizimli yondashuv va xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishi o'rtasida yanada chuqur va keng ko'lamli o'zaro bog'liqlik mavjud. Bu yondashuv xalqaro munosabatlarni yaxshiroq tushunishga va samarali boshqarishga yordam beradi.

Xalqaro munosabatlarni o'rganishga tizimli yondashuv

Tizimli yondashuv xalqaro munosabatlarni o'rganishning asosiy usullaridan biridir. U xalqaro munosabatlarni bir-biri bilan bog'liq bo'lgan ko'plab elementlardan tashkil topgan murakkab tizim sifatida ko'rib chiqishni nazarda tutadi.

Tizimli yondashuvning asosiy prinsiplari:

Butunlik: xalqaro munosabatlar tizimi yagona butunlik sifatida ko'rib chiqiladi, unda barcha elementlar bir-biri bilan o'zaro bog'liq va bir-biriga ta'sir qiladi.

Struktura: tizim o'zining ishlashini aniqlaydigan muayyan strukturaga ega.

Funksiyalar: tizimning har bir elementi uning hayot faoliyatini ta'minlaydigan muayyan funktsiyalarni bajaradi.

Rivojlanish: tizim doimiy rivojlanishda bo'ladi, u turli omillar ta'sirida o'zgaradi.

Xalqaro munosabatlar tizimining elementlari:

Davlatlar: xalqaro munosabatlarning asosiy aktyorlari.

Xalqaro tashkilotlar: global va regional muammolarni hal qilish uchun yaratilgan.

Transmilliy korporatsiyalar: bir nechta mamlakatda faoliyat yurituvchi yirik kompaniyalar.

Nodavlat tashkilotlar: ijtimoiy va gumanitar muammolarni hal qilish bilan shug'ullanuvchi tashkilotlar.

Shaxsiyatlar: xalqaro munosabatlarda muhim rol o'ynaydigan alohida odamlar (masalan, davlat rahbarlari, diplomatlar).

Xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishi

Xalqaro munosabatlar tizimi qadimgi davrlarda, birinchi davlatlar paydo bo'lganida shakllana boshlagan. Biroq, zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimi 1648 yildagi Vestfaliya tinchlik shartnomasi natijasida shakllandi, bu davlat suvereniteti prinsipini o'rnatdi.

Kelgusida xalqaro munosabatlar tizimi bir qator o'zgarishlarga duch keldi. XX asrda unga Ikkinchi jahon urushi va SSSR va AQSh o'rtasidagi sovuq urush katta ta'sir ko'rsatdi. Hozirgi vaqtda xalqaro munosabatlar tizimi globallasuv, aktyorlar sonining ko'payishi va yangi chaqiriqlar va tahdidlarning paydo bo'lishi bilan tavsiflanadi.

Tizimli yondashuvning ahamiyati

Tizimli yondashuv xalqaro munosabatlarni yanada chuqur va kompleks o'rganishga, ularning rivojlanish qonuniyatlarini aniqlashga va kelajakni bashorat qilishga imkon beradi. U tashqi siyosiy qarorlar qabul qilish uchun muhim vositadir.

Xalqaro munosabatlarni o'rganishga tizimli yondashuv va xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishi murakkab va ko'p qirrali jarayonlarni o'z ichiga oladi. Bu sohada tizimli yondashuv xalqaro munosabatlarni tushunish va tahlil qilish uchun asosiy metodologik asos hisoblanadi. Quyida bu mavzular asosiy jihatlari bilan ko'rib chiqiladi:

1. Xalqaro munosabatlarni o'rganishga tizimli yondashuv

Xalqaro munosabatlarni o'rganishda tizimli yondashuv asosan quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

Tizimning bir butunligi: Xalqaro munosabatlar tizimi davlatlar, xalqaro tashkilotlar, nodavlat tashkilotlar va boshqa aktorlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar natijasida shakllanadi. Bu tizim bir butun bo'lib, uning har bir elementi boshqalariga bog'liq.

Struktura va tarkibiy qismlar: Xalqaro munosabatlar tizimi muayyan strukturaga ega bo'lib, unda davlatlar, xalqaro tashkilotlar, korporatsiyalar, fuqarolik jamiyati va boshqa aktorlar mavjud. Har bir aktorning o'z roli va ta'siri mavjud.

Dinamika va o'zgarish: Xalqaro munosabatlar tizimi statik emas, balki dinamik jarayonlarni o'z ichiga oladi. Tizim ichidagi kuchlar nisbati, siyosiy, iqtisodiy va madaniy omillar o'zgarishi natijasida tizim ham o'zgaradi.

Tizimning barqarorligi va inqirozlari: Xalqaro munosabatlar tizimi barqarorlik va inqirozlar o'rtasida muvozanatni saqlaydi. Tizimning barqarorligi uning ichki qonuniyatlariga, xalqaro huquq va normalarga bog'liq.

Tizimning muhit bilan o'zaro ta'siri: Xalqaro munosabatlar tizimi global muhit (siyosiy, iqtisodiy, ekologik, texnologik) bilan uzviy bog'liq. Global muammolar (masalan, iqlim o'zgarishi, terrorizm, pandemiyalar) tizimga katta ta'sir ko'rsatadi.

2. Xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishi

Xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishi tarixiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy omillar ta'sirida sodir bo'ladi. Bu jarayonni quyidagi bosqichlar orqali ko'rish mumkin:

Westfalia tizimi (1648): Xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishi Westfalia tinchligi (1648) bilan boshlangan deb hisoblanadi. Bu tizimda davlatlar suvereniteti va ularning tengligi asosiy tamoyil sifatida qabul qilindi.

19-asrda muvozanat siyosati: 19-asrda Yevropada kuchlar muvozanati (balance of power) tamoyili asosida xalqaro munosabatlar tizimi shakllandi. Bu davrda buyuk davlatlar o'rtasidagi ittifoqlar va kelishuvlar tizimning barqarorligini ta'minladi.

20-asr: Ikki jahon urushi va Sovuq urush davri: 20-asrda ikki jahon urushi va Sovuq urush davri xalqaro munosabatlar tizimiga katta ta'sir ko'rsatdi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) kabi xalqaro tashkilotlar tashkil etildi va ikki tomonlama (AQSH va SSSR) tizim shakllandi.

Sovuq urushdan keyingi davr: Sovuq urushning tugashi bilan xalqaro munosabatlar tizimi yangi bosqichga kirdi. Globalizatsiya, regional integratsiya, xalqaro terrorizm va yangi texnologiyalar tizimga yangi jihatlar kiritdi.

21-asr: Ko'p qutbli dunyo: 21-asrda xalqaro munosabatlar tizimi ko'p qutbli dunyo modeliga o'tmoqda. AQSH, Xitoy, Yevropa Ittifoqi, Rossiya, Hindiston kabi kuchlar o'rtasidagi munosabatlar tizimning dinamikasini belgilaydi.

3. Xalqaro munosabatlar tizimining asosiy xususiyatlari

Ko'p aktorlilik: Xalqaro munosabatlar tizimida faqat davlatlar emas, balki xalqaro tashkilotlar, korporatsiyalar, nodavlat tashkilotlar va hatto shaxslar ham muhim rol o'ynaydi.

Global muammolar: Iqlim o'zgarishi, terrorizm, pandemiyalar kabi global muammolar xalqaro munosabatlar tizimining muhim qismiga aylangan.

Texnologik taraqqiyot: Axborot texnologiyalari, sun'iy intellekt va boshqa texnologik yutuqlar xalqaro munosabatlarning shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda.

Regional integratsiya: Yevropa Ittifoqi, ASEAN, Afrika Ittifoqi kabi regional tashkilotlar xalqaro munosabatlar tizimida muhim o'rin tutadi.

Xulosa:

Xalqaro munosabatlarni o'rganishga tizimli yondashuv bu sohani tushunish va tahlil qilishning muhim usuli hisoblanadi. Xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishi tarixiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy omillar ta'sirida rivojlanib boradi. Bugungi kunda bu tizim global muammolar, texnologik taraqqiyot va ko'p qutbli dunyo modeli ta'sirida doimiy o'zgarishda davom etmoqda.

Xalqaro munosabatlar – bu davlatlar, xalqaro tashkilotlar, transmilliy kompaniyalar, nodavlat tashkilotlar va boshqa aktorlar o'rtasida yuzaga keladigan siyosiy, iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy aloqalardir. Xalqaro munosabatlarning rivojlanishi ko'plab nazariy asoslar bilan tushuntiriladi. Ushbu nazariyalar xalqaro munosabatlarning tabiati, mexanizmlari va dinamikasini o'rganishga yordam beradi.

Xalqaro munosabatlar tushunchasi va tavsifi

Xalqaro munosabatlar – bu davlatlar va boshqa xalqaro aktorlar o'rtasidagi o'zaro aloqalar va hamkorlik. Ular quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

Siyosiy aloqalar: Davlatlar o'rtasida diplomatik munosabatlar, shartnomalar, ittifoqlar va boshqa siyosiy mexanizmlar orqali o'zaro aloqalar.

Iqtisodiy aloqalar: Savdo, investitsiyalar, iqtisodiy hamkorlik va boshqa iqtisodiy faoliyatlar.

Madaniy aloqalar: Madaniy almashuv, ta'lim, ilmiy hamkorlik va boshqa madaniy tadbirlar orqali o'zaro bog'lanish.

Xavfsizlik aloqalari: Harbiy hamkorlik, xavfsizlikni ta'minlash va terrorizmga qarshi kurashish kabi masalalar.

Xalqaro munosabatlarning rivojlanishining nazariy asoslari

Xalqaro munosabatlar nazariyasi bir necha asosiy yondashuv va nazariyalar bilan ifodalanadi:

Realizm: Realizm nazariyasi xalqaro munosabatlarni kuch va manfaatlar asosida tushuntiradi. Bu yondashuvga ko'ra, davlatlar o'z manfaatlarini himoya qilish va kuchlarini oshirishga intilishadi. Realizm shuningdek, xalqaro tizimning anarchik tabiatini ta'kidlaydi, ya'ni har bir davlat o'zligini saqlab qolish uchun kurashadi.

Liberalizm: Liberalizm nazariyasi xalqaro munosabatlarni hamkorlik va o'zaro manfaatlar asosida tushuntiradi. Bu yondashuvga ko'ra, davlatlar va boshqa aktorlar o'zaro bog'liq va bir-biridan foyda olish uchun hamkorlik qilishadi. Xalqaro tashkilotlar va qonunlar liberalizm nazariyasining muhim jihatlari hisoblanadi.

Konstruktivizm: Konstruktivizm nazariyasi xalqaro munosabatlarni ijtimoiy qurilish va identitiyalarning o'zaro ta'siri sifatida tushuntiradi. Bu yondashuvga ko'ra, davlatlar o'rtasidagi munosabatlar va ularning siyosiy va iqtisodiy qarorlari ijtimoiy va madaniy kontekstda shakllanadi.

Marxizm: Marxizm nazariyasi xalqaro munosabatlarni iqtisodiy kuchlar va sinf kurashi asosida tushuntiradi. Bu yondashuvga ko'ra, davlatlar va xalqaro munosabatlar iqtisodiy manfaatlar va resurslarni boshqarish uchun kurashadi.

Feministik yondashuv: Feministik nazariya xalqaro munosabatlarda gender masalalarini va ayollarning roli va ta'sirini o'rganadi. Bu yondashuv gender

tengsizliklarini va ayollarni marginalizatsiyasini tahlil qiladi.

Xulosa

Xalqaro munosabatlar tushunchasi va uning rivojlanishining nazariy asoslari xalqaro siyosat va iqtisodiyotning murakkabliklarini tushunishga yordam beradi. Har bir nazariya o'zining noyob yondashuvlari va tushuntirish mexanizmlari bilan ajralib turadi, bu esa xalqaro munosabatlarni o'rganishda ko'plab nuqtai nazarlarni hisobga olish zarurligini ko'rsatadi. Ularning barchasi xalqaro munosabatlarning rivojlanishini o'ziga xos tarzda tushunishga xizmat qiladi va ushbu sohada tadqiqotlar olib borishda muhim ahamiyatga ega.

Xalqaro munosabatlarning rivojlanishining nazariy asoslari

Xalqaro munosabatlar - bu murakkab va ko'p qirrali soha bo'lib, uni o'rganish chuqur nazariy asoslarni tushunishni talab qiladi.

Xalqaro munosabatlar tushunchasi va tavsifi

Xalqaro munosabatlar - bu davlatlar va xalqaro huquqning boshqa sub'ektlari o'rtasidagi siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va boshqa aloqalarning majmui. Ular urush va tinchlik, diplomatiya, savdo, madaniyat va fan sohasidagi hamkorlik, inson huquqlarini himoya qilish va boshqa ko'plab masalalarni qamrab oladi.

Xalqaro munosabatlarni o'rganishga nazariy yondashuvlar

Xalqaro munosabatlarni o'rganishda bir nechta asosiy nazariy yondashuvlar mavjud bo'lib, ularning har biri xalqaro munosabatlarning tabiati va harakatlantiruvchi kuchlariga o'z nuqtai nazarini taklif qiladi:

Realizm:

Mohiyati: Realizmning asosi davlatlar xalqaro munosabatlardagi asosiy aktyorlar ekanligi, ular o'z kuchini va ta'sirini maksimal darajada oshirishga intilish g'oyasi yotadi.

Vakillari: Fukidid, Nikolo Makiavelli, Tomas Gobbs, Genri Morgentau, Kennet Uolts.

Asosiy tushunchalar: davlatchilik, suverenitet, milliy manfaat, kuchlar muvozanati, anarxiya.

Liberalizm:

Mohiyati: Liberalizm davlatlar o'rtasidagi hamkorlikning muhimligini, xalqaro tashkilotlar va inson huquqlarining rolini ta'kidlaydi. Liberallar xalqaro munosabatlar faqat mojarolar va raqobatga emas, balki tinchlik va hamkorlikka ham asoslanishi mumkin deb hisoblashadi.

Vakillari: Immanuil Kant, Vudro Vilson, Norman Enjell.

Asosiy tushunchalar: xalqaro hamkorlik, xalqaro huquq, demokratiya, inson huquqlari, xalqaro tashkilotlar.

Konstruktivizm:

Mohiyati: Konstruktivizm g'oyalar, normalar va identifikatsiyalarning xalqaro munosabatlar shakllanishidagi roliga e'tibor qaratadi. Konstruktivistlar xalqaro munosabatlar inson ongidan mustaqil bo'lgan ob'ektiv narsa emas, balki ijtimoiy o'zaro

ta'sirlar natijasida shakllantiriladi deb ta'kidlashadi.

Vakillari: Aleksandr Vendt, Nikolas Onuf, Marta Finnemor.

Asosiy tushunchalar: identifikatsiya, normalar, manfaatlar, ijtimoiy konstruktsiya, madaniyat.

Marksizm:

Mohiyati: Marksizm xalqaro munosabatlarni sinfiy kurash va iqtisodiy manfaatlar prizmasi orqali ko'rib chiqadi. Marksistlar xalqaro munosabatlar sinflar o'rtasidagi kurash va kapitalistik davlatlarning o'z ta'sirini kengaytirish va ekspluatatsiya qilishga intilishi bilan обусловлено deb hisoblashadi.

Vakillari: Karl Marks, Vladimir Lenin, Trotskiy.

Asosiy tushunchalar: sinfiy kurash, imperializm, iqtisodiy qaramlik, ekspluatatsiya.

Nazariy yondashuvlarning ahamiyati

Xalqaro munosabatlarning nazariy asoslarini tushunish quyidagilarga imkon beradi:

Xalqaro voqealar va jarayonlarni tahlil qilish, ularning sabablari va oqibatlarini aniqlash.

Xalqaro munosabatlar rivojlanishini bashorat qilish, kelajakning mumkin bo'lgan stsenariylarini ko'rish.

Davlatning tashqi siyosiy strategiyasini ishlab chiqish, ustuvorliklar va maqsadlarni aniqlash.

Xalqaro munosabatlarning rivojlanishining nazariy asoslari va xalqaro munosabatlar tushunchasi bu sohani tushunish va tahlil qilishning muhim jihatlaridir. Quyida bu mavzular asosiy jihatlari bilan ko'rib chiqiladi:

1. Xalqaro munosabatlar tushunchasi va tavsifi

Xalqaro munosabatlar (XM) — bu davlatlar, xalqaro tashkilotlar, nodavlat tashkilotlar, korporatsiyalar va boshqa aktorlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar va munosabatlarni o'rganadigan fan va amaliyot sohasi. Xalqaro munosabatlar quyidagi asosiy xususiyatlarga ega:

Ko'p aktorlilik: Xalqaro munosabatlarda faqat davlatlar emas, balki xalqaro tashkilotlar, nodavlat tashkilotlar, korporatsiyalar va hatto shaxslar ham ishtirok etadi.

Global va regional darajada amalga oshiriladi: Xalqaro munosabatlar global (butun dunyo miqyosida) va regional (muayyan mintaqalar darajasida) bo'lishi mumkin.

Turli sohalarni qamrab oladi: Xalqaro munosabatlar siyosiy, iqtisodiy, madaniy, harbiy, ekologik va boshqa sohalarni o'z ichiga oladi.

Dinamik va o'zgaruvchan: Xalqaro munosabatlar doimiy ravishda o'zgarib turuvchi dinamik jarayonlardir. Global siyosiy, iqtisodiy va texnologik o'zgarishlar bu sohaga katta ta'sir ko'rsatadi.

2. Xalqaro munosabatlarning rivojlanishining nazariy asoslari

Xalqaro munosabatlarning rivojlanishi turli nazariyalar asosida tahlil qilinadi.

Bu nazariyalar xalqaro munosabatlarning mohiyati, dinamikasi va kelajagini tushunishga yordam beradi. Quyida asosiy nazariyalar keltirilgan:

a) Realizm

Asosiy g'oya: Realizm xalqaro munosabatlarda davlatlar o'z manfaatlarini himoya qilish va kuchni oshirishga intilishini ta'kidlaydi.

Asosiy tamoyillar:

Davlatlar xalqaro tizimning asosiy aktarlari hisoblanadi.

Xalqaro tizim anarchik (markaziy hokimiyat yo'q) va davlatlar o'z xavfsizligini o'zlari ta'minlashga majbur.

Kuch va qudrat xalqaro munosabatlarda asosiy omil hisoblanadi.

Namoyandalar: Hans Morgenthau, Kenneth Waltz.

b) Liberalizm

Asosiy g'oya: Liberalizm xalqaro hamkorlik, demokratiya va xalqaro tashkilotlar orqali tinchlik va barqarorlikka erishish mumkinligini ta'kidlaydi.

Asosiy tamoyillar:

Davlatlar o'zaro manfaatlar asosida hamkorlik qilishi mumkin.

Xalqaro tashkilotlar va institutlar xalqaro munosabatlarni tartibga solishda muhim rol o'ynaydi.

Demokratik davlatlar bir-biri bilan urush olib bormaydi (demokratik tinchlik nazariyasi).

Namoyandalar: Immanuel Kant, Woodrow Wilson, Joseph Nye.

c) Konstruktivizm

Asosiy g'oya: Konstruktivizm xalqaro munosabatlarda g'oyalar, normalar va identifikatsiyalarning muhim rolini ta'kidlaydi.

Asosiy tamoyillar:

Xalqaro munosabatlarning shakllanishida ijtimoiy konstruksiyalar (g'oyalar, normalar, qadriyatlar) muhim rol o'ynaydi.

Davlatlar va boshqa aktorlar o'zaro ta'sir orqali o'z identifikatsiyalari va manfaatlarini shakllantiradi.

Namoyandalar: Alexander Wendt, Nicholas Onuf.

d) Marksizm va kritik nazariyalar

Asosiy g'oya: Marksizm xalqaro munosabatlarda iqtisodiy omillarning, xususan kapitalizmning ta'sirini ta'kidlaydi.

Asosiy tamoyillar:

Xalqaro munosabatlarda iqtisodiy tengsizlik va imperializm muhim rol o'ynaydi.

Global iqtisodiy tizim rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar o'rtasidagi munosabatlarni belgilaydi.

Namoyandalar: Karl Marx, Immanuel Wallerstein.

e) Feminizm

Asosiy g'oya: Feminizm xalqaro munosabatlarda gender tengsizligi va ayollar

rolining yetarlicha e'tiborga olinmasligini tanqid qiladi.

Asosiy tamoyillar:

Gender munosabatlari xalqaro siyosatga ta'sir ko'rsatadi.

Ayollar va erkaklar o'rtasidagi tengsizlik xalqaro munosabatlarning muhim jihati hisoblanadi.

Namoyandalar: Cynthia Enloe, J. Ann Tickner.

3. Xalqaro munosabatlarning rivojlanish bosqichlari

Xalqaro munosabatlarning rivojlanishi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Westfalia tizimi (1648): Davlatlar suvereniteti va tengligi asosida xalqaro munosabatlarning zamonaviy tizimi shakllandi.

19-asr: Kuchlar muvozanati: Yevropada kuchlar muvozanati tamoyili asosida xalqaro munosabatlarning barqaror tizimi shakllandi.

20-asr: Ikki jahon urushi va Sovuq urush: Ikki jahon urushi va Sovuq urush davri xalqaro munosabatlarning yangi bosqichini belgilab berdi.

Sovuq urushdan keyingi davr: Globalizatsiya, regional integratsiya va yangi xavflar (masalan, terrorizm) xalqaro munosabatlarning asosiy yo'nalishlarini belgiladi.

Xulosa:

Xalqaro munosabatlarning rivojlanishining nazariy asoslari turli yondashuvlar va nazariyalar orqali tushuntiriladi. Realizm, liberalizm, konstruktivizm, marksizm va feminizm kabi nazariyalar xalqaro munosabatlarning mohiyati va dinamikasini tushunishga yordam beradi. Xalqaro munosabatlar tushunchasi esa davlatlar, xalqaro tashkilotlar va boshqa aktorlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirlarni o'rganishga qaratilgan. Bu soha global siyosiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlarning muhim qismi hisoblanadi.

O'rta asrlardagi xalqaro munosabatlarning xarakterli xususiyatlari:

Feodal tarqoqlik: Yevropada, ayniqsa ilk o'rta asrlarda, feodal tarqoqlik xarakterli edi, bunda yirik davlatlar bir-biriga bog'liq bo'lgan ko'plab kichik knyazliklar va grafliklarga bo'linib ketgan. Bu barqaror xalqaro aloqalarni o'rnatishni qiyinlashtirdi va tez-tez harbiy mojarolarga olib keldi.

Diniy omil: Din o'rta asrlar jamiyatida katta rol o'ynagan. Xristianlik va islom siyosat va xalqaro munosabatlarga kuchli ta'sir ko'rsatdi. Salib yurishlari kabi diniy urushlar o'sha davrning muhim omili edi.

Sulolaviy nikohlar: Sulolaviy nikohlar xalqaro aloqalarni o'rnatish va ittifoqlarni mustahkamlashda muhim rol o'ynadi. Ular turli sulolalar manfaatlarining to'qnashuviga olib kelishi mumkin edi.

Savdo: Savdo xalqaro munosabatlarda muhim rol o'ynadi. Savdo yo'llari dunyoning turli mintaqalarini bog'lab, tovarlar va madaniy qadriyatlar almashinuviga yordam berdi. Biroq, savdo manfaatleri davlatlar o'rtasida mojarolarga ham olib kelishi mumkin edi.

O'rta asrlardagi diplomatiya:

Diplomatik institutlarning rivojlanishi: O'rta asrlarda diplomatik institutlar asta-sekin rivojlandi. Doimiy elchixonalar paydo bo'ldi, diplomatik protokol qoidalari

ishlab chiqildi.

Tinchlik shartnomalari: Tinchlik shartnomalari davlatlar o'rtasidagi mojarolarni hal qilishda muhim rol o'ynadi. Ular hududiy o'zgarishlarni mustahkamlashi, tovon to'lash shartlarini belgilashi va keyingi munosabatlar tamoyillarini aniqlashi mumkin edi.

Muzokaralar: Muzokaralar diplomatiyaning muhim vositasi edi. Ular davlat rahbarlari o'rtasida ham, elchilar va boshqa diplomatik vakillar darajasida ham olib borilishi mumkin edi.

Xalqlar migratsiyasi va xalqaro munosabatlar

IV-VII asrlarda sodir bo'lgan xalqlar migratsiyasi Yevropadagi xalqaro munosabatlarga katta ta'sir ko'rsatdi. Ushbu jarayon natijasida german qabilalari, shuningdek gunnarlar va avarlar kabi boshqa xalqlar G'arbiy Rim imperiyasi hududiga ko'chib o'tdi va u yerda o'z davlatlarini tuzdilar.

Bu Yevropaning siyosiy xaritasida tub o'zgarishlarga olib keldi. G'arbiy Rim imperiyasi quladi va uning o'rnida Franklar qirolligi, Vestgotlar qirolligi, Ostgotlar qirolligi va boshqa yangi davlatlar paydo bo'ldi. Ushbu davlatlar doimiy ravishda hokimiyat va hududlar uchun kurashdilar, bu esa ko'plab urushlar va mojarolarga olib keldi.

Xalqlar migratsiyasi Yevropada xristianlikning tarqalishiga ham yordam berdi. Dastlab butparast e'tiqodlarga amal qilgan german qabilalari asta-sekin xristianlikni qabul qildilar, bu esa Yevropaning turli mintaqalari o'rtasida madaniy aloqalarning mustahkamlanishiga yordam berdi.

Umuman olganda, O'rta asrlar xalqaro munosabatlar tarixida murakkab va dinamik davr edi. Bu vaqtda Yevropa va butun dunyoning keyingi rivojlanishiga ta'sir ko'rsatgan muhim o'zgarishlar yuz berdi.

O'rta asrlarda xalqaro munosabatlar va diplomatiya, shuningdek, xalqlarning buyuk ko'chishi tarixi murakkab va ko'p qatlamli jarayonlarni o'z ichiga oladi. Ushbu davrda xalqaro munosabatlar asosan davlatlar va xalqlar o'rtasidagi aloqalar, savdo, urush va diplomatiya orqali shakllangan.

O'rta asrlarda xalqaro munosabatlar va diplomatiya

Davlatlararo munosabatlar: O'rta asrlarda davlatlararo munosabatlar asosan feodal tizim doirasida rivojlangan. Feodal lordlar o'rtasidagi ittifoqlar, urushlar va shartnomalar xalqaro munosabatlarning asosiy shakllaridan biri bo'lgan. Bu davrda diplomatiya ko'plab usullarda, jumladan, elchilar yuborish va diplomatik shartnomalar tuzish orqali amalga oshirilgan.

Elchilar va diplomatik missiyalar: O'rta asrlarda elchilar davlatlar o'rtasida aloqalarni o'rnatishda muhim rol o'ynagan. Elchilar, odatda, o'z davlatlarining manfaatlarini himoya qilish va muammolarni hal qilishda ishtirok etgan. Diplomatiya o'zining murakkabligi va rasmiyati bilan ajralib turardi, shuning uchun elchilar ko'pincha yuqori darajadagi shaxslar bo'lgan.

Savdo va iqtisodiy aloqalar: Savdo yo'llari va iqtisodiy aloqalar xalqaro

munosabatlar uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan. O'rta asrlarda Savdo yo'llari (masalan, Ipak yo'li) turli xalqlar o'rtasida iqtisodiy bog'lanishlarni kuchaytirdi. Bu savdo aloqalari diplomatik munosabatlarni rivojlantirishga ham hissa qo'shdi.

Din va diplomatiya: Din ham xalqaro munosabatlar va diplomatiyada muhim rol o'ynagan. Xristianlik va Islom o'rtasidagi munosabatlar ko'plab diplomatik tashabbuslarni rag'batlantirgan. Misol uchun, Xristian davlatlari va musulmon davlatlari o'rtasidagi urushlar va shartnomalar ko'plab diplomatik muvofaqlarni talab qilgan.

Xalqlarning buyuk ko'chishi va xalqaro munosabatlar

Xalqlarning buyuk ko'chishi: Xalqlarning buyuk ko'chishi (IV-X asrlar) – bu evropalik, asosan, german va slavyan qabilalarining ko'chishi natijasida yuzaga kelgan jarayon. Bu ko'chishlar natijasida yangi davlatlar va xalqlar paydo bo'ldi, bu esa xalqaro munosabatlarga ta'sir ko'rsatdi.

Siyosiy va ijtimoiy o'zgarishlar: Xalqlarning ko'chishi siyosiy va ijtimoiy tuzilmalarni o'zgartirdi. Yangi xalqlar va davlatlar o'rtasida urushlar, ittifoqlar va diplomatik aloqalar o'rnatildi. Masalan, german qabilalari Rim imperiyasining hududlariga kirganida, yangi davlatlar va siyosiy birliklar paydo bo'ldi.

Madaniy almashuv: Buyuk ko'chish jarayonida turli madaniyatlar o'rtasida almashuvlar kuchaydi. Bu madaniy almashuvlar diplomatik munosabatlarni yanada rivojlantirishga yordam berdi, chunki yangi xalqlar o'zaro ta'sirda bo'lishdi.

Yana bir muhim omil: Xalqlarning buyuk ko'chishi natijasida yangi iqtisodiy va savdo yo'llari ochildi. Bu esa xalqaro munosabatlarni yanada kuchaytirdi va yangi savdo aloqalarini rivojlantirdi.

Xulosa

O'rta asrlarda xalqaro munosabatlar va diplomatiya zamonaviy diplomatiya tizimining asoslarini tashkil etgan. Xalqlarning buyuk ko'chishi esa xalqaro munosabatlar va davlatlararo aloqalarga yangi o'lchovlar qo'shdi. Ushbu davrda diplomatiya, savdo va din o'rtasidagi aloqalar xalqaro munosabatlarning rivojlanishiga muhim ta'sir ko'rsatdi. Bu jarayonlar O'rta asrlar tarixini o'rganishda muhim ahamiyatga ega.

Varvar qabilalarining G'arbiy Yevropaga kirib kelishi va Franklarning tashqi siyosati

Varvarlarning kirib kelishi

Rim imperiyasining zaiflashuvi va uning parchalanishi natijasida, IV-V asrlarda "varvarlar" deb atalgan german qabilalari G'arbiy Yevropa hududiga kirib kela boshladilar. Bu qabilalar orasida eng muhimlari gotlar, vandallar, franklar, alanlar va suevlar edi. Ular Rim imperiyasi hududida o'z davlatlarini tuzdilar.

Franklar davlati

Franklar qabilasi G'arbiy Yevropada eng muvaffaqiyatli davlatni yaratishga muvaffaq bo'ldi. 486 yilda Xlodvig boshchiligidagi franklar Galliya hududini bosib oldilar va Franklar qirolligiga asos soldilar. Franklar keyinchalik boshqa german

qabilalarining yerlarini ham bosib olib, o'z davlatlarini kengaytirdilar.

Franklarning tashqi siyosati

Franklarning tashqi siyosati asosan o'z hududlarini kengaytirishga, qo'shni davlatlar bilan ittifoqchilik munosabatlarini o'rnatishga va xristian dinini tarqatishga qaratilgan edi. Franklar Vizantiya imperiyasi, arab xalifaligi va boshqa german qabilalari bilan faol tashqi siyosat olib bordilar.

Hududlarni kengaytirish: Franklar qo'shni hududlarni bosib olish orqali o'z davlatlarini kengaytirishga intildilar. Ular Galliyaning to'liq bosib olgandan so'ng, Germaniya, Italiya va boshqa hududlarni ham egalladilar.

Ittifoqchilik: Franklar qo'shni davlatlar bilan ittifoqchilik munosabatlarini o'rnatishga harakat qildilar. Bu ularga o'z hududlarini himoya qilish va tashqi siyosatda muvaffaqiyatga erishishga yordam berdi.

Xristianlikni tarqatish: Franklar xristian dinini qabul qilganidan so'ng, uni boshqa hududlarga tarqatishga harakat qildilar. Bu ularning siyosiy ta'sirini kuchaytirishga va Yevropada xristian madaniyatining tarqalishiga yordam berdi.

Franklar davlatining ahamiyati

Franklar davlati G'arbiy Yevropada o'rta asrlardagi eng qudratli davlatlardan biri bo'lgan. Uning tashqi siyosati Yevropaning siyosiy xaritasini shakllantirishda muhim rol o'ynadi. Franklar davlati Karolinglar imperiyasi davrida o'zining eng yuqori cho'qqisiga chiqdi va G'arbiy Yevropada deyarli barcha hududlarni o'z ichiga oldi.

Nazorat savollari:

1. Xalqaro munosabatlarni o'rganishga realistik va liberal yondashuvlar o'rtasidagi asosiy farqlar nimada?
2. Konstruktivizm nuqtai nazaridan g'oyalar va normalar xalqaro munosabatlar shakllanishida qanday rol o'ynaydi?
3. Marksizm xalqaro munosabatlardagi mojarolar va hamkorlik sabablarini qanday tushuntiradi?

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Xollijev A. Xalqaro munosabatlar va diplomatiya tarixi. - T., 2014.
2. Avdiyev V.I. Qadimgi sharq tarixi. -T., 1964.
3. Berejkov V.M. Stranitsy diplomaticheskoy istorii. 4-oye izdaniye. M. 1987.
4. Biykuziyev A.A., Djurayev R.X. Qadimgi Sharq tarixi. -T.,2016.
5. Bogaturov A.D., Averkov V.V. Istoriya mejdunarodnyx otnosheniy. 1945-2008. M., 2010.
6. Bokinin A.G. Istoriya mejdunarodnyx otnosheniy i diplomatii v drevnem mire. M. 1948.
7. Gerni O.R. Xettw. M. 1987.

2-mavzu Buyuk geografik kashfiyotlar va ularning xalqaro munosabatlarga ta'siri.

REJA:

2.1. *Buyuk geografik kashfiyotlar va ularning xalqaro munosabatlarga ta'siri. Arab xalifaligining tashkil topishi va xalqaro munosabatlar.*

2.2. *Mo'g'ullar davlati va uning tashqi siyosati. O'rta asrlarda Usmoniylar imperiyasining xalqaro munosabatlari va diplomatiyasi.*

2.3. *Yangi davrdagi xalqaro munosabatlar transformatsiyasi. Ilk yangi davrda xalqaro munosabatlar va diplomatiyaning tavsifiy xususiyatlari.*

Tayanch iboralar: *Yangi hududlarini o'zlashtirilishi. Yangi hududlarini va unga nisbatan "demokratik" yondashuvi. Yangi hududlari 'rtasidagi xalqaro munosabatlarining o'ziga xos xususiyatlari. Buyuk geografik kashfiyotlar davrida davlatlarning taqi siyosati.*

Buyuk geografik kashfiyotlar - XV-XVII asrlar o'rtalarida yevropaliklar tomonidan yangi yerlarni topish va o'zlashtirishlar amalga oshirilgan kashfiyotlar hisoblanadi. Buyuk geografik kashfiyotlar davri boshlanishining bir qancha sabablari bor. Birinchidan, XV-XVII asrlarda Yevropada aholi sonining o'sib borishi natijasida tovarga bo'lgan ehtiyojlar oshib bordi. Bu esa o'z navbatida xomashyoga bo'lgan talabning ortishiga olib keldi. Yevropada xomashyo yetarli bo'lmagach, sayyoh olimlar ekspeditsiyalar uyushtirib, yangi yerlarni o'zlashtirishni boshlagan. Ikkinchidan, Osiyoni Yevropa bilan bog'laydigan Buyuk Ipak Yo'li o'ta xavfli bo'lib qoldi. Shu sababli, yevropaliklar oldida yangi yerlarni ochish zarurati paydo bo'ldi. Uchinchidan, oltin, kumush, ziravorlar, fil suyagini topish maqsadida yangi yerlarni qidirish ishlari amalga oshirildi. Buyuk geografik kashfiyotlar tashabbuskorlari Portugaliya va Ispaniyalik dengiz sayyohlari bo'lishgan. Sababi, ularga yangi yerlarni o'zlashtirish topshirig'i berilgan. Ekspeditsiya uchun zarur bo'lgan barcha xarajatlar qirollik tomonidan ta'minlangan.

Tarixda Amerika Qit'asini 1492-yilning kuzida Xristofor Kolumb kashf etganligi qayd etilgan. X.Kolumb Amerikaga 4 marta sayohat uyushtirgan, ammo bu yerlarni Hindiston deb atagan. Bunga sabab taxminlarga ko'ra, astronom va geograf Paolo Taskanelli sayyoh olimga Hindistonga g'arbga suzish orqali ancha yaqin yo'l borligi haqida aytgan. P.Taskanelli maslahatlari yordamida hisob-kitoblarni bajarib, uning fikricha Hindistondan Yaponiyagacha 5 ming kilometr masofada yo'l bo'lgan Kanar orollari orqali suzish eng qulay deb o'ylagan.

X.Kolumbning birinchi ekspeditsiyaga uchta kema tayyorlagan va flagman (kema) uzunligi - 17,3 m.; hajmi - 101,2 tonna; ekipajida 40 kishi bo'lgan. Flot tarkibida hammasi bo'lib, 100 kishi kirgan. Ekspeditsiya natijasida, tarixda birinchi marta yevropaliklar Bagam va Gaitiga orollariga qadam qo'yishdi. Bu sayohat bilan Ispaniyaning Yangi Dunyoga ekspeditsiyasi boshlangan. X.Kolumb bu yerlarni Xitoy, Yaponiya yoki Hindiston qirg'oqlari deb o'ylagan. Yevropaliklar bu yerlarni

"Vest-Indiya" deb atashgan. 1492-yil 13-oktabrda X.Kolumb qirg'oqqa tushdi, unga Kastiliya bayrog'ini o'rnatib orol Kastiliya mulkiga aylangani to'g'risida akt tuzdi.

Ikkinchi ekspeditsiyada X.Kolumb "Admiral" unvoni va 1500 kishilik ekipaj bilan 17 ta kemada safarga chiqdi. Ekspeditsiya natijasida, Dominika, Gvadelupa, Kichik Antil, Yamayka va Kubaning janubiy qirg'oqlari bo'ylab suzib, bir necha orol va yarim orollarni kashf etdi. 1496-yil 11-iyunda Kastiliyaga qaytib keldi.

Uchinchi ekspeditsiyada 6 ta kema bilan safar uyushtirdi. Trinidad orolini kashf etdi. Janubiy tomondan Orinoko daryosi deltasi atrofidagi sohil va Pariya yarim oroligacha kirib borib, Janubiy Amerikani kashf etishni boshlab berdi. 1500-yil Kastiliyaga qaytib keldi.

To'rtinchi ekspeditsiyada 4 ta kema bilan 1502-yil 12-iyunda Martinika oroliga yetib keldi. Ekspeditsiya izlanishlari natijasida Gonduras, Nikaragua, Kosta-Rika va Panama sohillarini kashf qildi. 1504-yil 7-noyabrda Kastiliyaga qaytib keldi. X.Kolumb birinchi bo'lib, Atlantika okeanining shimoliy qismida joylashgan subtropik va tropik iqlim mintaqalarini kesib o'tgan va Karib dengizida suzgan birinchi yevropalik sanaladi.

Dengiz navigatsiyasi, kartografiya va geografiyani chuqur bilgan Vasko da Gama ham geografik kashfiyotlarga o'z hissasini qo'shgan. Vasko da Gama ekspeditsiyani Lissabondan g'arb tomonga yo'l olgan, ammo keyin sharqqa burilgan. Dengiz sayyohlari Atlantika okeanida yoysimon yo'nalishda suzib, Afrikaning janubida bo'lgan burunni "Yaxshi Umid" burni deb atadilar. Vasko da Gama 1497-yilning dekabrda hozirgi Janubiy Afrika Respublikasining sharqiy qirg'oqlarini kashf qildi. 1498-yilning 20-may sanasida esa Hindistonning janubi-g'arbdagi yirik savdo markazi hisoblangan Kalikut shahriga yetib keldi va Hindistongaboradigan birinchi dengiz yo'lini ochdi.

Amerigo Vespuchchi Ispaniya va Portugaliya dengiz flotida xizmat qilgan. 1499 va 1501-1502-yillarda Janubiy Amerikaning sharqiga uyushtirilgan ekspeditsiyada qatnashgan. Amerigo Vespuchchi bu yerlar Hindiston emas, dunyoning yangi Qit'asi degan fikrni ilgari surgan va Yangi dunyo deb atagan.

Valdzemuller 1507-yilda X.Kolumb kashf etgan materikni Amerigo Vespuchchi sharafiga Amerika deb atashni taklif etgan. Bu nom hammaga manzur bo'lgan. Keyinchalik esa Gerard Merkatorning (1512) xaritalarida ilk marotaba Amerika degan so'z ishlatildi. Shu tarzda Yangi dunyoga nom berildi.

Tarixda birinchi bo'lib, dunyo bo'ylab sayohatni Fernan Magellan boshchiligidagi ekspeditsiya amalga oshirdi. Bu sayohat Yerning shar ya'ni dumaloq shaklda ekanligini isbotladi. F.Magellan astronomiya va navigatsiya bo'yicha yaxshi bilimga ega edi. 1519-yil sentabr oyida 5 ta kema bilan yo'lga chiqadi. 1520-yilda La-Plataning dengizga quyilish joyigacha yetib bordi. Fevral oyida janubga suzishda davom etdi. F.Magellan ekspeditsiyasi tomonidan ochilgan bo'g'iz keyinchalik Magellan bo'g'izi deb ataldi. Kemalar Olovli Yer oroli bilan Magellan bo'g'izi orqali o'tib, noma'lum okeanga o'tishdi. Okeanning tinch tabiati uchun F.Magellan tomonidan

"Tinch okean" deb nom berildi. To'xtovsiz 17 ming km masofani o'tib, Mariana, Filippin orollariga yetib borishdi. F. Magellan Fillipinlik mahalliy xalq bilan to'qnashuvda vafot etdi. Hamrohlari Tinch okeani orqali suzib, Afrikaning janubi orqali faqat 1 ta "Viktoriya" kemasida 1522-yilda Ispaniyaga qaytib kelishdi va dunyo bo'ylab suzishni yakunladilar. Ekspeditsiya orqali yerning sharsimonligi hamda yer yuzasining ko'p qismi suv bilan qoplanganligi aniqlandi.

Golland geografi B. Varenus 1650-yilda Antarktidani o'rab turgan qismini Janubiy okean deb mustaqil okeansifatida ajratgan. Okeanning chegarasi Janubiy Amerika, Afrika, Avstraliya materiklarining va Tasmaniya hamda Yangi Zelandiya orollarining janubiy chekkalari orqali o'tkazilgan shartli chiziq va janubiy qutbiy doira 35-60° j.k. lar orqali o'tkazilgan. Janubiy okeanni alohida okean qilib ajratishda iqlimning sovuqligi, gidrologik sharoitlar asos qilib olingan. Biroq keyingi tadqiqotlar natijasida Janubiy okeanning iqlimiy va gidrologik sharoitlari Atlantika, Tinch va Hind okeanlariga o'xshashligi aniqlangan. Shu sababli Janubiy okean termini ishlatilmagan.

Uilyam Yanszon boshchiligidagi Gollandiya Ost-Indiya kompaniyasi ekspeditsiyasi Karpentariya ko'rfaziga keldi. U. Yanszon va ekspeditsiya a'zolari Yangi Gvineya qirg'oqlarini o'rganishdi. Gollandiyaliklar Yava orolidan Yangi Gvineyaning janubiy qirg'og'igasuzib o'tib, bir qancha vaqt o'tgach Keyp-York yarimoroli qirg'og'iga yetib borishdi. Hamda 1606-yilda gollandiyalik

U. Yanszon Avstraliyani kashf etgan va Yangi Gollandiya deb atagan. Bir necha oydan so'ng ispaniyalik A. Torres Keyp-York yarimoroli shimolidagi bo'g'izdan suzib o'tdi. Keyinchalik bu bo'g'iz uning nomiga qo'yilgan. 1640-yil gollandiyaliklar materikning g'arbini, qisman shimoliy va janubiy sohillarini kashf etgan.

Jeyms Kuk mashhur ingliz dengiz-sayyohi va kartografi. Sayyoh yer shari bo'ylab 3 ta aylanma sayohatga boshchilik qilgan va ko'plab geografik ma'lumotlar to'plagan. Nyufaundlend oroli va Kanadaning sharqiy qirg'oqlarini, Avstraliyani, Tinch, Hind va Atlantika okeanlarini o'rgangan. Hamda J. Kuk tomonidan tuzilgan xaritalar aniqligi bilan alohida ajralib turadi. 1768-1771 yillarda "IN-devof kemasida Tinch okeaniga amalga oshirilgan birinchi ekspeditsiya Janubiy materikni topish va Avstraliya qirg'oqlarini o'rganishni maqsad qilib qo'yadi. 1769-yilning oktabrida baland tog' bilan qoplangan noma'lum yerga yetib keldilar. Bu Yangi Zelandiya bo'lib, sayyoh uch oy davomida uning barcha qirg'oqlarini tekshirdi. Keyinchalik ikki orolni ajratib turuvchi bo'g'izga Kuk nomi berilgan. Sayyoh boshchiligidagi ekspeditsiya Okeaniya va Janubiy Atlantika orollarini xaritalarga aniqlik kiritish, uning geologiyasi, hayvonot olamini o'rganish bo'yicha kattta hajmdagi tadqiqotlarni amalga oshirgan. 1774-yil 3-sentabrda ekspeditsiya tomonidan Yangi Koledoniya oroli kashf etilgan. 1778-yil 18-yanvarda J. Kuk Gavayi orollarini kashf qildi.

Buyuk geografik kashfiyotlarning natijalari. Buyuk geografik kashfiyotlar ilm-fan uchun katta ahamiyatga ega bo'ldi. Uning natijasida geografiya, tarix, etnografiya va okeanshunoslik fanlari ma'lumotlar bilan boyidi. Vasko da Gama Hindistonga bolib boradigan dengiz yo'lini ochdi, F. Magellan dunyoning ko'p qismini

suv qoplab yotishini aniqlab geografiya fanining rivojiga ulkan hissa qo'shgan. Mikluxo Maklay esa Yangi Zelandiyaliklar va Yangi Giveniyalik Papuaslar bilan 12 yil yashab bu xalqlar haqida ko'plab ma'lumotlar to'pladi. U nafaqat geografiyaga, balki etnografiyaga ham ma'lumotlar to'plagan. Buyuk geografik kashfiyotlar natijasida yangi dengiz savdo yo'llari ochildi. Dengiz savdo yo'llarining ochilishi o'z navbatida, jahon savdosini vujudga keltirdi. Endi savdogarlar dengiz yo'li orqali uzoq mamlakatlarga tovarlar olib bora olishadi. Buyuk geografik kashfiyotlar insonlar uchun yuqorida aytib o'tilgan shunday imkoniyatlarni berdi.

Mo'g'ullar davlati va uning tashqi siyosati

Mo'g'ullar davlati XIII asrning birinchi yarmida Chingizxon va uning vorislarining istilolari natijasida vujudga kelgan yirik davlatdir. U Sharqiy Yevropadan Yaponiya dengizigacha va Novgoroddan Janubi-Sharqiy Osiyogacha bo'lgan hududni egallagan. Mo'g'ullar davlatining tashkil topishi va kengayishi:

Mo'g'ullar elat sifatida XIII asrda shakllangan.

Chingizxon tarqoq mo'g'ul urug'larini birlashtirgach, tajovuzkorlik siyosatini yuritgan. Qisqa muddat ichida Xitoy, Markaziy Osiyo, Eron, Dashti Qipchoq hududlari mo'g'ullar qo'liga o'tgan.

1219-1223-yillarda Chingizxon qo'shinlari O'rta Osiyo va Kavkazni egallab, Janubiy Rus dashtlariga chiqqan.

Botuxon yurishlari (1237-1242) natijasida Rus, Ukraina, Ruminiya, Moldova, Chexiya, Polsha, Vengriya istilo qilinib, Germaniya chegaralariga yorib kirilgan.

1258-yilda Bag'dodni fatx etgan Huloku Kichik Osiyo va Suriyaga yurishlar qilgan.

Mo'g'ullar davlatining hududiy tarkibi:

O'zining gullab-yashnagan davrida u O'rta Osiyo, Janubiy Sibir, Sharqiy Yevropa, Yaqin Sharq, Xitoy hamda Tibetning keng hududlarini o'z ichiga olgan.

Chingizxonning nabirasi Munke hukmronligi davrida (1251—59) Mo'g'ullar davlati tarkibiga Mo'g'uliston, Shimoliy Xitoy, Koreya, tangutlarning Si-Sya podsholigi, Markaziy va O'rta Osiyo, Zakavkazy, Eron, Afg'oniston va Rus yerlarining aksariyati kirgan.

Mo'g'ullar davlatining inqirozi:

XIII asrning ikkinchi yarmida imperiyaning yemirilishi boshlangan.

Mo'g'ullar davlatida ichki birlik yo'q edi, u turli tillarda so'zlashuvchi ko'plab xalqlarni zo'rlik bilan birlashtirgan edi.

Munke o'limidan so'ng Mo'g'ullar davlati parchalanib ketgan. Undan dastlab Botuxon va Huloku uluslari ajralib chiqib, mustaqil davlatlar tuzganlar (Oltin O'rda, Hulokuiylar davlati).

1368-yilda Yuan imperiyasi barham topgan va shu bilan Mo'g'ul imperiyasi tarix sahnasidan ketgan.

Mo'g'ullar davlati Markaziy Osiyo va Xorazmshohlar davlatiga ham katta ta'sir ko'rsatgan. Chingizxon Xorazmshohlar davlatiga Umar hoji al-O'troriy, al-Jamol al-

Marg'oniy, Faxriddin al-Buxoriy boshchiligida 450 ta musulmon savdogarlardan iborat karvon yuborgan. Ayni vaqtda, Xorazmshoh davlatiga kelgusida harbiy yurishlar uchun ma'lumot to'plash maqsadida yuborilgan kishilar ham bo'lishi mumkin edi. Mo'g'ullar istilosi arafasida Xorazmshohlar davlati tushkun ahvolda edi.

Mo'g'ullar Davlati va Uning Tashqi Siyosati

A. Yaratilishi va kengayishi

- 13-asr boshlarida Chingizxon asos solgan Mo'g'ullar davlati qisqa va tez kengayib, Yer yuzidagi eng katta hududlarni bosib olishga muvaffaq bo'ldi.
- Mo'g'ullar imperiyasi Qozog'iston, Markaziy Osiyo, Xitoy, Yaqin Sharq va Qisman Evropaga tarqalib, turli madaniyatlar va xalqlar bilan aloqalarni rivojlantirdi.

B. Tashqi siyosatning asosiy tamoyillari

- Harbiy kuch va qo'rquv: Mo'g'ullar qudratli qo'shinlari, tezkor yurishlari va taktik harbiy choralar orqali yangi hududlarni zabt etishda diplomatik bosim va tayanch kuch sifatida qo'llanildi.
- Moslashuvchanlik va diniy tashabbuskorlik: Zabt etilgan hududlardagi mahalliy el, madaniyat va dinlarga nisbatan nisbatan bag'rikenglik bilan yondashdilar. Shu tarzda, yangi qo'shilgan xalqlar, qonun-qoidalar va savdo aloqalari asosida integratsiya qilindi.
- Diplomatiya va aloqa tarmoqlari: Mo'g'ullar o'z imperiyalarining tez o'sishi uchun mamlakatlararo aloqalarni mustahkamlashga ham e'tibor qaratdilar. Ular tezkor xabar almashish tizimini (yam, "posta tizimi") joriy etish orqali, masofaviy hududlar bilan samarali aloqa o'rnatdilar.

C. Xalqaro munosabatlar

- Yaqin Sharq davlatlari bilan: Masalan, Xalifalik institutlari va turli mahalliy hukmdorlar bilan muzokaralar olib borib, savdo yo'llarini va boshqaruv strukturalarini tashkil etishda yordam berish orqali siyosiy barqarorlikni ta'minlashga intildilar.
- Yevropa bilan aloqalar: Gollandiya, G'arbiy va Sharqiy Evropa davlatlari bilan vaqt-vaqti bilan diplomatik konservalar, hatto ayrim hollarda ittifoqchi munosabatlar ham barpo etildi.

2. O'rta Asrlarda Usmoniylar Imperiyasining Xalqaro Munosabatlari va Diplomatiyasi

A. Davlatning rivojlanishi va kengayishi

- 13-asr oxiri – 14-asr boshlarida paydo bo'lgan Usmoniylar imperiyasi tezda kengayib, Yaqin Sharq, Balkanlar va Anatoliya mintaqalarida katta hududlarga ega bo'ldi.
- Imperiya o'zining strategik joylashuvi tufayli Yevropa, Osiyo va Afrika o'rtasidagi savdo yo'llarini nazorat qildi.

B. Diplomatik strategiya

- Harbiy kuch bilan birgalikda diplomatiya: Usmoniylar imperiyasi kengayish jarayonida qo'shin kuchidan tashqari, diplomatik muzokaralar, turmush qurish siyosati va siyosiy alyanslardan foydalandi.
- Diplomatik agentlik va elchilar: Imperiya professional diplomatlar va elchilarni faol

yuborib, qonuniy va savdo munosabatlarini tartibga solishda katta rol o'ynadi.

- Moslashuvchan tashqi siyosat: Ayrim hollarda imperiya o'z munosabatlarida yumshoq strategiyani qo'llab, boshqa davlatlar bilan tinchlik o'rnatishga intildi, zarurat tug'ilganda esa kuch ishlatishga tayyor edi.

C. Xalqaro aloqalar

- Yevropa davlatlari bilan munosabatlar: Usmoniylar imperiyasi avvalo Balkanlar va sharqiy Yevropa davlatlari bilan bevosita diplomatik aloqalar o'rnatdi. Masalan, Vengriya, Bolgariya, Konstantinopolning bizantiyalik vorislari bilan muzokaralar olib borildi.

- Islom olamidagi davlatlar bilan: Masalan, Misr Mamluklari yoki Shimoliy Afrikadagi davlatlar bilan savdo va harbiy ittifoqlar shakllanishi diplomatik sxemalarda sezilarli ahamiyatga ega edi.

- Savdo va madaniyat almashinuvi: Imperiyaning kengayishi natijasida, Usmoniylar imperiyasi Markaziy Osiyodan Yevropagacha bo'lgan savdo aloqalarini faollashtirdi, bu esa diplomatiya sohasida ham muloqot va kelishuvlarni rivojlantirishga olib keldi.

Xulosa

Mo'g'ullar davlati o'zining tezkor kengayishi, ichki nizolarni engib o'tish va ko'p madaniyatli hududlarni yagona tizimga singdirish orqali xalqaro arenada kuchli o'rin egalladi. Ularning tashqi siyosati asosan harbiy kuch, tezkor aloqa tizimi va bag'rikeng yondashuvga asoslangan edi.

Usmoniylar esa, o'rta asrlar davomida strategik joylashuvi, diplomatik aktivlik va harbiy kuchni uyg'unlashtirib, Yevropa va Osiyo o'rtasidagi muhim siyosiy, iqtisodiy va madaniy aloqlarni shakllantirdi. Ularning diplomatiyasi tajovuzkorlik va tinchlikni muvozanatlashtirishga qaratilgan bo'lib, nafaqat hududiy kengayishga, balki uzoq muddatli siyosiy barqarorlikni ham ta'minlashga xizmat qilgan.

Har ikkala imperiya tarixiy kontekstda o'zlarining tashqi siyosatlari va diplomatik strategiyalari orqali keng mintaqaviy samaradorlik ko'rsatib, keyingi tarixiy jarayonlarga sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Yangi davrdagi xalqaro munosabatlar transformatsiyasi va ilk yangi davrda xalqaro munosabatlar va diplomatiyaning tavsifiy xususiyatlari

Yangi davr, odatda, XV-XVI asrlardan boshlanadi va u xalqaro munosabatlarda tubdan o'zgarishlarga olib keldi. Bu davrda dunyo miqyosida yangi siyosiy, iqtisodiy va madaniy aloqalar shakllandi.

Yangi davrdagi xalqaro munosabatlar transformatsiyasi

Globalashuv: Yangi davrda geografik kashfiyotlar natijasida dunyo miqyosida savdo va madaniy aloqalar kengaydi. Bu esa globalashuv jarayonining boshlanishiga olib keldi.

Milliy davlatlarning shakllanishi: Yevropada markazlashgan milliy davlatlar shakllana boshladi. Bu davlatlar o'zaro raqobatlashib, xalqaro munosabatlarda muhim rol o'ynadi.

Dinning ta'siri kamayishi: Yangi davrda dinning siyosiy va xalqaro

munosabatlarga ta'siri kamaya boshladi. Dunyoviy davlatlararo munosabatlar birinchi o'ringa chiqdi.

Diplomatiyaning rivojlanishi: Yangi davrda diplomatiya muhim ahamiyat kasb eta boshladi. Doimiy elchixonalar paydo bo'ldi, diplomatik protokol ishlab chiqildi.

Ilk yangi davrda xalqaro munosabatlar va diplomatiyaning tavsifiy xususiyatlari

Merkantilizm: Ilk yangi davrda davlatlar iqtisodiy qudratga intilib, merkantilizm siyosatini olib bordilar. Bu siyosat eksportni rag'batlantirishga va importni cheklashga qaratilgan edi.

Kolonializm: Yevropa davlatlari yangi yerlarni bosib olib, o'z mustamlakalarini yaratishga kirishdilar. Kolonializm xalqaro munosabatlarda muhim omilga aylandi.

Davlatlararo raqobat: Yevropa davlatlari o'zaro kuch va ta'sir uchun raqobatlashdilar. Bu raqobat ko'plab urushlarga olib keldi.

Diplomatik usullar: Ilk yangi davrda diplomatiya davlatlararo munosabatlarni tartibga solishda muhim rol o'ynadi. Doimiy elchixonalar, xalqaro konferensiyalar va shartnomalar diplomatik munosabatlarning asosiy shakllari edi.

Yangi davr xalqaro munosabatlar tarixida muhim bosqich bo'ldi. Bu davrda shakllangan tendensiyalar keyingi asrlarda ham davom etdi va zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishiga olib keldi.

Yangi davr (15–18-asrlar) xalqaro munosabatlarning tubdan o'zgarishi va zamonaviy diplomatiyaning shakllanishi davri bo'ldi. Bu davrda Yevropada davlatlar tizimi, milliy davlatlar paydo bo'lishi, geosiyosiy o'zgarishlar va global savdo aloqalarining rivojlanishi xalqaro munosabatlarni yangi bosqichga olib chiqdi. Quyida yangi davrdagi xalqaro munosabatlarning transformatsiyasi va ilk yangi davrda xalqaro munosabatlarning tavsifiy xususiyatlari ko'rib chiqiladi.

1. Yangi davrdagi xalqaro munosabatlarning transformatsiyasi

Yangi davrda xalqaro munosabatlarning asosiy o'zgarishlari quyidagilardan iborat:

a) Milliy davlatlarning shakllanishi

Yangi davrda Yevropada markazlashgan milliy davlatlar (masalan, Angliya, Fransiya, Ispaniya) shakllana boshladi. Bu davlatlar o'z hududiy birligi, mustahkam markaziy hokimiyati va doimiy armiyaga ega bo'ldi.

Milliy davlatlar tizimi xalqaro munosabatlarda yangi dinamikani yaratdi, chunki davlatlar o'z manfaatlarini himoya qilish va kuchaytirishga intildi.

b) Westfalia tinchligi (1648) va suverenitet tamoyili

1648 yilda Westfalia tinchligi tuzildi, bu xalqaro munosabatlarning zamonaviy tizimining boshlanishi sifatida qaraladi.

Westfalia tinchligi davlatlar suvereniteti tamoyilini mustahkamladi, ya'ni har bir davlat o'z ichki ishlarida mustaqil va boshqa davlatlar bilan teng huquqli bo'ldi.

Bu tinchlik Yevropada davlatlararo munosabatlarni tartibga solishga asos soldi.

c) Geografik kashfiyotlar va global savdo

15–16-asrlarda geografik kashfiyotlar (masalan, Kolumbning Amerikani kashf

etishi, Magellanning dunyo bo‘ylab sayohati) yangi savdo yo‘llarini ochdi.

Bu kashfiyotlar natijasida Yevropa davlatlari Osiyo, Afrika va Amerikada mustamlakalar tizimini yaratdi, bu esa global savdo va iqtisodiy aloqalarni kuchaytirdi.

Savdo va mustamlakachilik xalqaro munosabatlarda yangi raqobat va kurashlarni keltirib chiqardi.

d) Din va siyosatning ajralishi

Yangi davrda din (xristianlik) xalqaro munosabatlarda avvalgideydi muhim rol o‘ynashni to‘xtatdi. Westfalia tinchligi davlatlar o‘rtasidagi munosabatlarda diniy omillarning ta‘sirini kamaytirdi.

Bu jarayon dunyoviy davlat tushunchasini mustahkamladi.

2. Ilk yangi davrda xalqaro munosabatlarning tavsifiy xususiyatlari

Ilk yangi davr (15–17-asrlar) xalqaro munosabatlarning quyidagi xususiyatlariga ega edi:

a) Kuchlar muvozanati tamoyili

Yangi davrda Yevropa davlatlari o‘rtasida kuchlar muvozanati (balance of power) tamoyili shakllandi. Bu tamoyilga ko‘ra, hech bir davlat boshqalariga nisbatan haddan tashqari kuchli bo‘lmasligi kerak edi.

Kuchlar muvozanati tinchlikni saqlash va yirik urushlarning oldini olish maqsadida qo‘llanildi.

b) Doimiy diplomatik vakolatxonalar

Ilk yangi davrda doimiy diplomatik vakolatxonalar tizimi shakllandi. Davlatlar bir-birining poytaxtlarida doimiy elchixonalar ocha boshladi.

Bu tizim zamonaviy diplomatiyaning asosini tashkil etdi va davlatlar o‘rtasidagi aloqalarni muntazamlashtirdi.

c) Harbiy raqobat va ittifoqlar

Yangi davrda davlatlar o‘rtasida harbiy raqobat kuchaydi. Bu raqobat ko‘pincha ittifoqlar tuzish orqali hal qilinardi.

Masalan, 30 yillik urush (1618–1648) davrida turli davlatlar va diniy guruhlar o‘rtasida ko‘plab ittifoqlar tuzildi.

d) Xalqaro huquqning shakllanishi

Yangi davrda xalqaro huquqning dastlabki shakllari paydo bo‘ldi. Gugo Grotius kabi olimlar xalqaro huquqning asoslarini yaratdilar.

Xalqaro huquq davlatlar o‘rtasidagi munosabatlarni tartibga solishga qaratildi.

e) Iqtisodiy raqobat va merkantilizm

Yangi davrda davlatlar o‘rtasida iqtisodiy raqobat kuchaydi. Merkantilizm siyosati (oltin va kumush zahiralarini to‘plash, eksportni rag‘batlantirish) davlatlar iqtisodiyotining asosiy yo‘nalishi bo‘ldi.

Bu siyosat davlatlar o‘rtasida savdo urushlariga va mustamlakachilikning kuchayishiga olib keldi.

3. Yangi davrda xalqaro munosabatlarning asosiy hodisalari

Geografik kashfiyotlar (15–16-asrlar): Kolumb, Vasco da Gama, Magellan kabi

sayyohlarning ekspeditsiyalari yangi savdo yo‘llarini ochdi.

30 yillik urush (1618–1648): Bu urush Yevropada diniy va siyosiy kurashlarni kuchaytirdi va Westfalia tinchligi bilan yakunlandi.

Westfalia tinchligi (1648): Xalqaro munosabatlarning zamonaviy tizimining boshlanishi.

Merkantilizm va mustamlakachilik: Yevropa davlatlari Osiyo, Afrika va Amerikada mustamlakalar tizimini yaratdi.

Xulosa:

Yangi davr xalqaro munosabatlarning tubdan o‘zgarishi va zamonaviy diplomatiyaning shakllanishi davri bo‘ldi. Milliy davlatlarning paydo bo‘lishi, Westfalia tinchligi, geografik kashfiyotlar va global savdo aloqalari xalqaro munosabatlarni yangi bosqichga olib chiqdi. Ilk yangi davrda kuchlar muvozanati, doimiy diplomatik vakolatxonalar, xalqaro huquqning shakllanishi kabi xususiyatlar xalqaro munosabatlarning asosini tashkil etdi. Bu davr zamonaviy xalqaro munosabatlarning rivojlanishi uchun muhim asos yaratdi.

Nazorat savollari:

1. Globallashuvning yangi davr xalqaro munosabatlariga ta'siri qanday bo'ldi? Globallashuv jarayonining boshlanishi va uning xalqaro munosabatlarga ta'siri haqida fikr yuritring.
2. Milliy davlatlarning shakllanishi xalqaro munosabatlarda qanday o'zgarishlarga olib keldi? Milliy davlatlarning shakllanishi, ularning o'zaro raqobati va xalqaro munosabatlarga ta'siri haqida tushuntiring.
3. Ilk yangi davr diplomatiyasining asosiy xususiyatlari nimadan iborat edi? Ilk yangi davr diplomatiyasining rivojlanishi, uning usullari va xalqaro munosabatlardagi roli haqida so'zlab bering.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati :

1. Bogaturov A.D., Averkov V.V. Istoriya mejdunarodnbix otnosheniy. 1945- 2008. M., 2010.
2. Bokinin A.G. Istoriya mejdunarodnbix otnosheniy i diplomatii v drevnem mire. M. 1948.
3. Istoriya mejdunarodnbix otnosheniy. Osnovnbie etapni s drevnosti do nashix dney. - M., Logos, 2007. / pod red. G.V.Kamenskoy, O.A.Kolobova, E.G.Solovyeva.
4. Black Jeremy. A History of Diplomacy. Reaktion Books, 2010.

3-mavzu: Yevropa xalqaro va diplomatik munosabatlar tizimida (XVII asrning ikkinchi yarmi).

REJA:

3.1. Yevropa xalqaro va diplomatik munosabatlar tizimida. (XVII asrning ikkinchi yarmi).

3.2. XVII asrda Boltiq mintaqasida davlatlararo raqobat. Xalqaro munosabatlarning "Vena tizimi".

3.3. Fransiya-Prussiya urushi (1870-1871). Germaniyaning birlashishi. 1871-1914 yillarda xalqaro munosabatlar va diplomatiya.

3.4. Birinchi jahon urushi yakunlari. Xalqaro munosabatlarning eng yangi davrdagi hususiyatlari.

Tayanch iboralar: diplomatiya, xalqaro munosabatlar, informatsion jarayonlar, siyosiy voqealar, muzakoralar, saylovlar, davlat, biznes, evolyutsiya, nazariya, amaliyot, fan, konsepsiya, diskurs va paradigma, milliy manfaatlar.

XVII asrning ikkinchi yarmida Yevropa xalqaro va diplomatik munosabatlar tizimi

XVII asrning ikkinchi yarmi Yevropa tarixida muhim davr bo'lib, bu vaqtda xalqaro munosabatlar va diplomatiya tizimida sezilarli o'zgarishlar yuz berdi. Ushbu davrga xos xususiyatlar, asosiy voqealar va tendensiyalarni ko'rib chiqamiz.

Asosiy xususiyatlar

Vestfaliya tinchlik shartnomasi (1648): Ushbu shartnoma Yevropada o'ttiz yillik urushni yakunladi va xalqaro munosabatlar tizimining asosini yaratdi. U davlatlarning suverenitetini, din erkinligini va hududiy yaxlitligini e'lon qildi.

Milliy davlatlarning shakllanishi: Markazlashgan milliy davlatlar (Fransiya, Angliya, Ispaniya va boshqalar) shakllana boshladi. Ular o'zaro raqobatlashib, xalqaro munosabatlarda muhim rol o'ynadi.

Diniy omilning kamayishi: Dinning siyosiy va xalqaro munosabatlarga ta'siri kamaya boshladi. Dunyoviy davlatlararo munosabatlar birinchi o'ringa chiqdi.

Diplomatiyaning rivojlanishi: Diplomatiya muhim ahamiyat kasb eta boshladi. Doimiy elchixonalar paydo bo'ldi, diplomatik protokol ishlab chiqildi.

Kuchlar muvozanati: Yevropada kuchlar muvozanati tamoyili shakllandi. Davlatlar o'zaro kuchlarini muvozanatda saqlashga intilib, ittifoqlar tuzdilar.

Asosiy voqealar

Lyudovik XIV ning hukmronligi (1643-1715): Fransiya qiroli Lyudovik XIV ning hukmronligi davri Fransiyaning Yevropadagi ta'sirining kuchayishiga olib keldi. U ko'plab urushlar olib borib, Fransiya hududini kengaytirdi.

Angliya inqilobi (1688): Angliya inqilobi natijasida qirol hokimiyati cheklandi va parlamentning roli kuchaydi. Bu Angliyaning xalqaro munosabatlardagi rolini oshirdi.

Buyuk Shimoliy urush (1700-1721): Rossiya, Shvetsiya va boshqa davlatlar o'rtasida Buyuk Shimoliy urush bo'lib o'tdi. Urush natijasida Rossiya kuchayib,

Yevropa siyosatida muhim rol o'ynay boshladi.

Ispaniya vorisligi uchun urush (1701-1714): Ispaniya qiroli vafotidan keyin Ispaniya taxti uchun Yevropa davlatlari o'rtasida urush boshlandi. Urush natijasida Ispaniya taxti Burbonlar sulolasiga o'tdi.

Tendensiyalar

Merkantilizm: Davlatlar iqtisodiy qudratga intilib, merkantilizm siyosatini olib bordilar. Bu siyosat eksportni rag'batlantirishga va importni cheklashga qaratilgan edi.

Kolonializm: Yevropa davlatlari yangi yerlarni bosib olib, o'z mustamlakalarini yaratishga kirishdilar. Kolonializm xalqaro munosabatlarda muhim omilga aylandi.

Davlatlararo raqobat: Yevropa davlatlari o'zaro kuch va ta'sir uchun raqobatlashdilar. Bu raqobat ko'plab urushlarga olib keldi.

Diplomatik usullar: Diplomatiya davlatlararo munosabatlarni tartibga solishda muhim rol o'ynadi. Doimiy elchixonalar, xalqaro konferensiyalar va shartnomalar diplomatik munosabatlarning asosiy shakllari edi.

XVII asrning ikkinchi yarmi Yevropa xalqaro munosabatlar tarixida muhim bosqich bo'ldi. Bu davrda shakllangan tendensiyalar keyingi asrlarda ham davom etdi va zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishiga olib keldi.

XVII asrning ikkinchi yarmida Yevropaning xalqaro va diplomatik munosabatlar tizimi ancha murakkab va dinamik bo'lgan. Bu davrda Yevropada kuchlar muvozanati va milliy davlatlarning shakllanishi jarayoni davom etgan. Shu asrda bir nechta muhim voqealar va urushlar bo'lib o'tgan, ular Yevropa diplomatik munosabatlariga katta ta'sir ko'rsatgan.

Vestfal Tinchligi (1648): Vestfal tinchligi Tridtsat yillik urushni tugatgan va yangi xalqaro tartibni o'rnatgan. Bu tinchlik shartnomalari Fransiya va Shvetsiya kabi davlatlarning roli kuchayishiga olib keldi, Germaniya hududidagi davlatlar yozuvchilarining mustaqilligini tasdiqladi va diniy erkinlikka keng yo'l ochdi.

Fransiyaning kuchayishi: XVII asrning ikkinchi yarmida Fransiya, ayniqsa Lui XIV hukmronligi davrida, Yevropada eng kuchli davlatga aylandi. Lui XIV ning kengayish siyosati ko'pchilik yevropalik davlatlar bilan ziddiyatlarga olib keldi. Fransiya Ispaniya va Niderlandiya bilan bir necha urushlarda ishtirok etdi.

Gollandiya Respublikasining roli: Gollandiya Respublikasi dengizda va savdo sohasida katta qudratga ega bo'lib, u Yevropada muhim iqtisodiy va diplomatik rol o'ynagan. Gollandiya Anglo-Gollandiya urushlarida Angliyaga qarshi kurashgan.

Osmondan tortishish: Osmondan tortishishlar davrida (Ottoman Empire) Yevropa davlatlari va Usmonli imperiya o'rtasidagi ziddiyatlar davom etdi. Usmonli imperiyasi Vena qamalida mag'lubiyatga uchragan (1683) va bu voqea Usmonli imperiyasining Yevropadagi ta'sirining kamayishiga olib keldi.

Buyuk Britaniya va Ispaniya o'rtasidagi ziddiyatlar: Angliya va Ispaniya o'rtasida ko'p yillik raqobat davom etdi, bu raqobat Atlantika okeani va Yangi Dunyo koloniyalariga ta'sir ko'rsatdi.

Bu davr xalqaro va diplomatik munosabatlarning shakllanishi, kuchlar

muvozanati va milliy davlatlarning shakllanishi jarayonida muhim bo'lgan. Bu voqealar va jarayonlar keyingi asrlarda Yevropa tarixiga katta ta'sir ko'rsatdi.

XVII asrda Boltiq mintaqasida davlatlararo raqobat va "Vena tizimi"

XVII asr Boltiq dengizi mintaqasi uchun kurash davri bo'ldi. Bu hudud strategik ahamiyatga ega edi, chunki u muhim savdo yo'llarini kesib o'tgan va boy tabiiy resurslarga ega edi. Shvetsiya, Polsha-Litva, Rossiya va Daniya kabi davlatlar bu hududda o'z ta'sirini kengaytirishga intildilar.

Boltiq dengizi uchun kurash

XVII asrda Boltiq dengizi mintaqasida gegemonlik uchun kurash asosan Shvetsiya va Polsha-Litva o'rtasida kechdi. Shvetsiya qiroli Gustav II Adolf boshchiligida Shvetsiya o'z harbiy qudratini namoyish etdi va bir qator g'alabalarga erishdi. Biroq, keyinchalik Shvetsiya zaiflashdi va uning o'rnini Rossiya imperiyasi egalladi.

Shimoliy urush

XVIII asr boshlarida Rossiya imperiyasi Buyuk Shimoliy urushda (1700-1721) Shvetsiyani mag'lubiyatga uchratib, Boltiq dengizi mintaqasida o'z hukmronligini o'rnatdi. Bu urush Rossiyaning Yevropa siyosatida muhim rol o'ynashiga olib keldi.

"Vena tizimi"

"Vena tizimi" - bu 1815-yilda Vena kongressida Napoleon urushlari natijasida Yevropada yangi xalqaro munosabatlar tizimi yaratildi. Ushbu tizimning asosiy maqsadi Yevropada tinchlik va barqarorlikni saqlash, shuningdek, inqilobiy harakatlarning oldini olish edi.

"Vena tizimi" doirasida Yevropaning siyosiy xaritasi qayta chizildi, yangi davlatlar tashkil etildi va mavjud davlatlarning chegaralari o'zgartirildi. Shuningdek, "Muqaddas ittifoq" tuzildi, unga Yevropaning ko'pgina davlatlari qo'shildi.

"Vena tizimi" XIX asrning birinchi yarmida Yevropada nisbiy tinchlik va barqarorlikni ta'minladi. Biroq, keyinchalik bu tizim zaiflashdi va yangi xalqaro mojarolarga olib keldi.

XVII asrda Boltiq mintaqasida davlatlararo raqobat kuchli edi va bu davrda mintaqadagi kuchlar muvozanatini shakllantirish uchun turli urushlar va diplomatik harakatlar sodir bo'lgan. Boltiq dengizi hududi Shimoliy va Sharqiy Yevropa davlatlari uchun strategik ahamiyatga ega edi, chunki u savdo yo'llarini nazorat qilish, iqtisodiy manfaatlar va geosiyosiy ta'sir uchun muhim edi.

Asosiy raqobat ishtirokchilari quyidagi davlatlar edi:

Shvetsiya: XVII asrda Shvetsiya Boltiq dengizi hududida eng kuchli davlatlardan biri bo'lib, u Boltiq dengizining ko'p qismini nazorat qilishga intildi.

Rossiya: Rossiya ham Boltiq dengiziga chiqishni va bu hududda o'z ta'sirini kuchaytirishni maqsad qildi. Pyotr I davrida Rossiya Boltiq dengizida o'z mavqegini mustahkamlashga harakat qildi.

Polsha-Litva Hamdo'stligi: Bu davlat ham Boltiq mintaqasida o'z ta'sirini saqlab qolishga intildi va Shvetsiya hamda Rossiya bilan raqobat qilardi.

Daniya va Norvegiya qirolligi: Bu davlatlar ham Boltiq dengizidagi iqtisodiy va siyosiy manfaatlarini himoya qilishga harakat qildilar.

XVII asrning oxiriga kelib, Boltiq dengizi uchun raqobat Shimoliy urush (1700-1721) shaklida jiddiy tus oldi. Bu urushda Shvetsiya Rossiya, Daniya-Norvegiya va Polsha-Litva Hamdo'stligi koalitsiyasiga qarshi kurashdi. Urush natijasida Shvetsiya mag'lub bo'ldi va Rossiya Boltiq dengizida yetakchi kuchga aylandi.

Vena tizimi esa XVIII asr oxiri va XIX asr boshlarida Yevropadagi xalqaro munosabatlarni tashkil etish va boshqarish uchun yaratilgan diplomatik tizimdir. Bu tizim 1815 yilda Napoleon urushlaridan keyin Vena Kongressida tashkil etilgan. Vena tizimi asosiy maqsadi Yevropada kuchlar muvozanatini saqlash, milliy chegaralarni qayta belgilash va tinchlikni ta'minlash edi. Tizimning asosiy ishtirokchilari Buyuk Britaniya, Rossiya, Avstriya, Prussiya va Fransiya edi. Bu davlatlar o'rtasida kuchlarning muvozanati saqlanib, urushlar oldini olishga harakat qilindi.

Vena tizimi Yevropada ko'p yillar davomida nisbiy tinchlikni saqlashga yordam berdi, lekin oxir-oqibat 1848 yilgi inqiloblar va millatchilik harakatlari natijasida zaiflashdi.

Fransiya-Prussiya urushi (1870-1871). Germaniyaning birlashishi. 1871-1914 yillarda xalqaro munosabatlar va diplomatiya

Fransiya-Prussiya urushi 1870-1871 yillar Yevropa tarixida burilish nuqtasi bo'ldi. U Prussiya rahbarligida Germaniyaning birlashishiga olib keldi va qit'adagi kuchlar muvozanatini o'zgartirdi.

Fransiya-Prussiya urushi

Urush Fransiya va Prussiya o'rtasidagi manfaatlar to'qnashuvi natijasida kelib chiqdi. Fransiya Prussiyaning kuchayishidan va uning Yevropadagi ta'siridan xavotirlanar edi, Prussiya esa o'z rahbarligi ostida Germaniyani birlashtirishga intilardi.

Urush 1870 yil iyul oyida boshlandi va 1871 yil may oyida Fransiyaning mag'lubiyati bilan yakunlandi. Natijada Fransiya Elzas va Lotaringiyani yo'qotdi, shuningdek katta miqdorda tovon to'ladi.

Germaniyaning birlashishi

Urushda Prussiyaning g'alabasi Germaniyaning birlashishiga olib keldi. 1871 yilda Prussiya qiroli Vilgelm I boshchiligida Germaniya imperiyasi tuzilganligi e'lon qilindi.

Germaniyaning birlashishi Yevropa tarixida muhim voqea bo'ldi. Bu Yevropa markazida yangi qudratli davlatning paydo bo'lishiga olib keldi, bu esa xalqaro munosabatlarda muhim rol o'ynay boshladi.

1871-1914 yillarda xalqaro munosabatlar va diplomatiya

Birlashgandan so'ng Germaniya Yevropada va dunyoda o'z mavqeini mustahkamlashga qaratilgan faol tashqi siyosat olib bora boshladi. Germaniya boshqa davlatlar bilan ittifoqlar tuzishga, shuningdek o'zining mustamlaka ta'sirini kengaytirishga intildi.

Bu davrda Yevropada kuchlar muvozanatiga va ittifoqlarga asoslangan murakkab xalqaro munosabatlar tizimi shakllandi. Xalqaro sahnada asosiy o'yinchilar Germaniya, Fransiya, Buyuk Britaniya, Rossiya va Avstriya-Vengriya edi.

1882 yilda Germaniya, Avstriya-Vengriya va Italiya Fransiya va Rossiyaga qarshi qaratilgan Uchlik ittifoqini tuzdilar. Bunga javoban 1904 yilda Fransiya va Buyuk Britaniya Antantani tuzdilar, unga 1907 yilda Rossiya ham qo'shildi.

XX asr boshlarida Yevropada xalqaro taranglik kuchaydi. Germaniya mustamlaka dunyosini qayta bo'lishga intildi, bu esa boshqa davlatlar bilan

mojarolarga olib keldi.

1914 yilda Yevropa davlatlari o'rtasidagi to'plangan ziddiyatlar natijasida Birinchi jahon urushi boshlandi.

Ahamiyati

1871-1914 yillar davri xalqaro munosabatlar rivojlanishida muhim bosqich bo'ldi. Bu vaqtda ittifoqlar va bloklar tizimi shakllandi, bu esa Birinchi jahon urushiga olib keldi.

Germaniyaning birlashishi Yevropadagi kuchlar muvozanatini o'zgartirdi va xalqaro sahnada yangi kuchli o'yinchining paydo bo'lishiga olib keldi.

Yevropa davlatlarining mustamlaka siyosati ular o'rtasidagi ziddiyatlarning kuchayishiga va mustamlaka mojarolarining kelib chiqishiga olib keldi.

Fransiya-Prussiya urushi (1870-1871) va Germaniyaning birlashishi, 19-asrning muhim voqealaridan biri bo'lib, Yevropadagi siyosiy manzarani tubdan o'zgartirdi. Ushbu urush natijasida Fransiya mag'lubiyatga uchradi va 1871-yilda Germaniya imperiyasi tashkil topdi. Germaniya birlashuvi Otto von Bismarckning diplomatik strategiyalari va harbiy muvaffaqiyatlari orqali amalga oshirildi. Bismarck "temir qonun" va "qon va temir" siyosatini qo'llab, Germaniya erkin davlatlarini birlashtirishga erishdi.

Fransiya-Prussiya urushi (1870-1871):

Ushbu urushning sabablari orasida Fransiya va Prussiya o'rtasidagi raqobat, Prussiyaning Germaniya ichidagi ta'sirini oshirish istagi va Fransiyaning o'z hududida kuchayishi bor edi. Urush 1870-yil iyulda boshlandi va 1871-yil yanvarda tugadi. Urush natijasida Prussiya Fransiyaning mag'lub etdi va Parijni egalladi. 1871-yil 18-yanvarda Versal saroyida Germaniya imperiyasi e'lon qilindi.

Germaniyaning birlashishi:

Germaniya birlashuvi, asosan, Bismarckning strategik harakatlariga bog'liq bo'lib, u ko'plab urushlar va diplomatik kelishuvlar orqali amalga oshdi. U, masalan, 1864-yilda Daniyaga qarshi urushda, 1866-yilda Avstriyaga qarshi urushda va nihoyat, 1870-1871 yillardagi Fransiya-Prussiya urushida muvaffaqiyat qozondi. Bismarck, shuningdek, boshqa yevropalik davlatlar bilan diplomatik aloqalarni muvozanatlash uchun harakat qildi.

1871-1914 yillarda xalqaro munosabatlar va diplomatiya:

Germaniya birlashgach, Yevropada yangi kuchli davlat paydo bo'ldi. Bismarck, Germaniyaning kuchini mustahkamlash va urushni oldini olish uchun ko'plab diplomatik kelishuvlar tuzdi. U, masalan, 1873-yilda uch tomonlama ittifoqni (Germaniya, Rossiya va Avstriya) tuzdi va 1887-yilda "Reinsurans shartnomasi"ni imzoladi.

Biroq, Bismarckning o'z vazifasini 1890-yilda tugatishi bilan, Germaniyaning tashqi siyosati o'zgarib, yangi liderlar tomonidan boshqarila boshlandi. Bu esa Yevropada keskinliklarni oshirib, 1914-yilda Birinchi jahon urushiga olib keldi.

Shu tariqa, Fransiya-Prussiya urushi va Germaniyaning birlashishi Yevropa

tarixida muhim burilish nuqtasi bo'lib, 19-asr oxiri va 20-asr boshidagi xalqaro munosabatlar va diplomatiyaga sezilarli ta'sir ko'rsatdi.

Birinchi jahon urushi yakunlari va eng yangi davrdagi xalqaro munosabatlarning hususiyatlari

Birinchi jahon urushi (1914-1918) insoniyat tarixidagi eng yirik va vayronkor urushlardan biri bo'ldi. Uning natijalari nafaqat urushda qatnashgan davlatlar, balki butun dunyo uchun katta ahamiyatga ega bo'ldi.

Birinchi jahon urushining yakunlari

Siyosiy o'zgarishlar: Yevropada to'rtta imperiya (Germaniya, Avstriya-Vengriya, Rossiya va Usmoniylar) quladi va ularning o'rnida yangi davlatlar (Polsha, Chexoslovakiya, Yugoslaviya va boshqalar) tashkil topdi.

Iqtisodiy vayronagarchilik: Urush natijasida Yevropa iqtisodiyoti katta zarar ko'rdi. Ko'plab infratuzilma ob'ektlari vayron bo'ldi, ishlab chiqarish pasaydi va ishsizlik kuchaydi.

Insoniy yo'qotishlar: Urushda millionlab odam halok bo'ldi va yaralandi. Bu esa demografik vaziyatga salbiy ta'sir ko'rsatdi.

Versal shartnomasi: 1919 yilda imzolangan Versal shartnomasi urushni rasman yakunladi va Germaniyaga katta miqdorda tovon to'lash majburiyatini yukladi.

Millatlar Ligasi: Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va kelgusidagi urushlarning oldini olish maqsadida Millatlar Ligasi tashkil etildi.

Eng yangi davrdagi xalqaro munosabatlarning hususiyatlari

Birinchi jahon urushidan keyingi davr xalqaro munosabatlarda bir qator o'zgarishlar yuz berdi.

Ikki qutbli dunyo: Sovuq urush davrida dunyo ikki qutbga (AQSh va SSSR) bo'lindi. Bu ikki davlat o'rtasida ideologik va siyosiy kurash kuchaydi.

Yadro qurolining paydo bo'lishi: Yadro qurolining yaratilishi xalqaro munosabatlarda yangi omilga aylandi. Yadro urushi xavfi dunyo miqyosidagi mojarolarning oldini olishga yordam berdi.

Globallashuv: XX asrning ikkinchi yarmida globallashuv jarayoni kuchaydi. Bu esa davlatlar o'rtasida iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalarning kengayishiga olib keldi.

Terrorizmning kuchayishi: XX asr oxirida terrorizm xalqaro munosabatlarda jiddiy muammoga aylandi. Terroristik tashkilotlar davlatlar va xalqaro tashkilotlarga qarshi kurash olib bordi.

Regional mojarolar: Sovuq urush davrida va undan keyin dunyoning turli mintaqalarida ko'plab regional mojarolar (Vyetnam urushi, Afg'oniston urushi, Iroq urushi va boshqalar) kelib chiqdi.

Eng yangi davrda xalqaro munosabatlar murakkab va dinamik xarakterga ega. Dunyo miqyosida global muammolar (ekologiya, qashshoqlik, ochlik va boshqalar) kuchaydi, ularning yechimi xalqaro hamkorlikni talab qiladi.

Birinchi jahon urushi (1914-1918) xalqaro munosabatlar tarixida muhim

ahamiyatga ega bo'lgan voqeadir. Uning yakunlari quyidagi asosiy xususiyatlar bilan xarakterlanadi:

Imperializmning keskinlashishi va kuchlar muvozanatining buzilishi: Urushda g'olib chiqqan davlatlar (Buyuk Britaniya, Fransiya, AQSH va Italiya) o'z manfaatlarini yanada kuchaytirdi, bu esa kuchlar muvozanatining buzilishiga olib keldi.

Yangi davlatlarning paydo bo'lishi: Urushdan so'ng Avstriya-Vengriya, Rossiya imperiyasi va Osmanli imperiyasi parchalanib, ko'plab yangi milliy davlatlar (Chexoslovakiya, Yugoslaviya, Polsha, Finlandiya, Baltika davlatlari va boshqalar) vujudga keldi.

Xalqaro tashkilotlarning paydo bo'lishi: Urushdan so'ng Millatlar Ligasi (1919) tashkil topdi, bu xalqaro munosabatlarda yangi davrni boshlab berdi.

Yangi geosiyosiy vaziyatning shakllanishi: Urushdan so'ng G'arbiy Yevropa va Sharqiy Yevropa o'rtasidagi muvozanat buzildi, Germaniya va Rossiya kuchsizlandi, AQSH esa yangi yetakchi davlatga aylanib oldi.

Milliy ozodlik harakatlarining kuchayishi: Urush natijasida milliy ozodlik harakatlari kuchaydi, bu esa keyinchalik dekolonizatsiya jarayonlarining boshlanishiga olib keldi.

Shunday qilib, Birinchi jahon urushi xalqaro munosabatlar tarixida yangi davr boshlanishiga sabab bo'ldi. Keyinchalik bu o'zgarishlar Ikkinchi jahon urushi va global siyosiy tizimning qayta shakllanishiga olib keldi.

Birinchi jahon urushi yakunlari

Birinchi jahon urushi 1914-yil 28-iyulda boshlanib, 1918-yil 11-noyabrda Germaniyaning taslim bo'lishi bilan yakunlandi. Urush davomida 74 millionga yaqin odam safarbar etildi, natijada 10 million kishi halok bo'ldi va 20 million kishi jarohatlandi. Urushning asosiy sababi sifatida Saraevo voqealari ko'rsatiladi, bu voqeadan Avstriya-Vengriya imperiyasi taxti vorisi Franz Ferdinand o'ldirilgan. Urush yakunida bir qator muhim o'zgarishlar ro'y berdi:

Davlatlarning parchalanishi: Rossiya, Germaniya, Avstriya-Vengriya va Usmoniylar imperiyalari urush natijasida yo'q bo'lib ketdi.

Tinchlik shartnomalari: Versal shartnomasi (1919) orqali Germaniya urushda mag'lubiyatni tan oldi va bir qator hududlarni yo'qotdi. Shuningdek, u Antanta davlatlariga katta miqdorda reparatsiyalar to'lashga majbur bo'ldi.

Yangi davlatlarning paydo bo'lishi: O'rta va Sharqiy Yevropada yangi davlatlar tashkil etildi, masalan, Polsha, Chexoslovakiya va Yugoslaviya.

Xalqaro tashkilotlar: Xalqaro munosabatlarda yangi tizimlar va tashkilotlar, jumladan, Millatlar Ligasi (1920) tuzildi, bu kelajakda jahon tinchligini saqlashga qaratilgan birinchi urinishlardan biri edi.

Xalqaro munosabatlarning eng yangi davrdagi xususiyatlari

Birinchi jahon urushidan keyin xalqaro munosabatlar yangi bosqichga o'tdi. Bu davrning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

Geopolitik o'zgarishlar: Urush natijasida Yevropada kuchlar muvozanati o'zgardi. AQSh va Sovet Ittifoqi yangi super davlatlar sifatida paydo bo'ldi.

Ideologik qarama-qarshilik: Kommunizm va kapitalizm o'rtasidagi kurash kuchayib, bu holat Ikkinchi jahon urushiga olib keldi.

Xalqaro hamkorlikning oshishi: Millatlar Ligasi kabi tashkilotlar orqali davlatlar o'rtasidagi diplomatik aloqalar va hamkorlik kuchaydi, ammo bu tashkilotning samaradorligi cheklangan edi.

Globalizatsiya jarayoni: Xalqaro savdo va iqtisodiy aloqalar rivojlanishi natijasida global iqtisodiyot shakllandi.

Ushbu o'zgarishlar xalqaro munosabatlarning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi va kelajakda yuzaga keladigan global muammolarni hal qilishda muhim rol o'ynadi.

Diplomatiya - har bir mustaqil davlatning o'z tashqi siyosatini amalga oshirishida muhim vosita hisoblanadi. Diplomatiyaning mohiyati shundaki, u, birinchidan, xalqlar, davlatlar o'rtasida paydo bo'ladigan turli nizo va kelishmovchiliklarni yuzaga chiqaruvchi muammolarni noharbiy, tinchlik yo'llari, usul va vositalari bilan hal etish, ikkinchidan, davlatlar o'rtasida turli sohalar bo'yicha hamkorlik munosabatlari o'rnatish va uni rivojlantirishda alohida o'rin tutadi.

Diplomatik protokolning kelib chiqishi jarayoni haqida so'z yuritishdan oldin, avvalo, diplomatiyaning paydo bo'lish tarixiga qisqacha nazar tashlash zarur, chunki ba'zi bir adabiyotlarda dipprotokol diplomatiya bilan bir vaqtda, uning tayanchi, vositasi sifatida paydo bo'lgani ta'kidlanadi.

Insoniyat tarixining ibtidoiy davrida qabilalar, ular o'rtasida ovchilik va baliqchilik hududlari va chegaralarining paydo bo'lishi, umuman, xususiy mulkchilikning vujudga kelishi bilan diplomatiyaning daslabki kurtaklari shakllana boshlangan. Qabilalar o'rtasida muammolar, munozaralar, ba'zan esa to'qnashuvlar ham yuzaga kelgan. Dastlab muammo va nizolarni kuch ishlatish yo'li bilan hal qilishga harakat qilingan. Keyinchalik ular mavjud ziddiyatlarni kuch ishlatish va qon to'kish yo'li bilan emas, balki o'zaro kelishuvlar vositasida hal etishni afzal ko'rganlar.

Bugungi biz bilgan tom ma'nodagi diplomatiya davlatlarning paydo bo'lishi bilan vujudga kela boshlagan. Bu fikrning tasdig'i sifatida eramizdan oldingi XV asrga tegishli Fir'avnning maqbarasidan topilgan o'sha davr Misr tashqi aloqalari arxivini keltirishimiz mumkin. Unga ko'ra, qadimgi Misr qo'shni davlatlar bilan keng hamkorlik aloqalari olib borgan.

Miloddan avvalgi III ming yillikda Mesopotamiyaga keltirilgan maxsulotlarning aksariyat qismi aynan savdo orqali ta'minlanardi. Bu esa tabiiyki, savdo almashuvining yo'lga qo'yilgan tartibini nazarda tutadi. Qolaversa, savdo karvonlarining erkin qatnovini ta'minlovchi o'zaro kafolatlar ham mavjud bo'lishi kerak edi.

Zamonaviy diplomatiyaning shakllanishi, albatta, XX asrda sodir bo'lgan tarixiy jarayonlar natijasida rivojlanib borgan. 1945-yilning 4 - 11-fevral kunlari Qrimda (Yalta) SSSR, AQSH va Buyuk Britaniya davlatlari rahbarlarining konferensiyasi bo'lib o'tdi. Konferensiyada ittifoqchilarning kelgusi harbiy harakatlari

muvofiglashtirildi, Germaniya taslim bo'lganidan so'ng uni nazorat qilishning shakllari va usullari belgilab olindi. SSSR o'z zimmasiga Germaniya taslim bo'lganidan so'ng 2 - 3 oy o'tgach Yaponiyaga qarshi urushga kirish majburiyatini oldi.

Uch davlat qaroriga ko'ra 1945-yil 25-aprelda San - Fransiskoda ochilgan konferensiyada Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) ta'sis etildi. Yalpi tinchlikni saqlash bo'yicha asosiy mas'uliyat Xavfsizlik Kengashiga yuklatildi.

1945-yilning aprelida sovet armiyasi Berlinga hal qiluvchi hujumni boshladi. G'arbdan ingliz - amerika qo'shinlari ham hujum olib borishdi. Ittifoqchi qo'shinlarning uchrashuvi 1945-yil 25-aprelda Elba daryosi yonida Torgau shahri atrofida ro'y berdi. Shimoliy Italiyadagi nemis qo'shinlarining qoldiqlari 1945-yil 29-aprelda taslim bo'ldi. "Salo Respublikasi" yo'q qilindi, Mussolini esa partizanlar tomonidan otib tashlandi. Sovet qo'shinlari Germaniya poytaxtini qurshab olishni yakunlab, 2-may kuni Berlinni shturm bilan ishg'ol etdi. 1945-yil 8-mayda german qo'mondonligi Germaniyaning so'zsiz taslim bo'lganligi to'g'risidagi akti imzoladi.

German qo'shinlarining bir qismi Praga shahrida qo'zg'olon ko'targan chex vatanparvarlariga qarshi harbiy harakatlarni davom ettirdi, biroq sovet qo'shinlarining shitob bilan qilgan zarbasi natijasida tor - mor etildi. 1945-yil 9- mayda Praga ozod etildi. Yevropada harbiy harakatlar to'xtatildi.

1945-yilning 17-iyulidan 2-avgustiga qadar Potstamda (Berlin yaqinida) SSSR, AQSH va Buyuk Britaniya davlatlari rahbarlarining uchinchi konferensiyasi bo'lib o'tdi. Potsdam konferensiyasi urushdan keyin dunyoning tuzilishiga bag'ishlangan edi. Konferensiya ishidagi markaziy e'tibor Germaniyaga nisbatan olib boriladigan siyosat masalasiga qaratildi. Ittifoqchilar Germaniyani to'la qurolsizlantirish va harbiysizlantirish, fashistlar partiyasini yo'q qilish, Germaniyada so'z, matbuot va din erkinligini tiklash, erkin kasoba uyushmalarini tuzishga va demokratik partiyalarning faoliyat olib borishga ruxsat berish to'g'risida qaror qabul qilishdi.

1945-yilning mart oyigacha ingliz-amerika qo'shinlari Tinch okeani havzasida va Janubi-Sharqiy Osiyoda Yaponiyaga qarshi muvaffaqiyatli harbiy harakatlar olib borishdi. SSSR o'z zimmasiga olgan majburiyatlarga muvofiq tarzda 1945-yil 9-avgustda Yaponiyaga qarshi urushga kirdi. Sovet qo'shinlarining Mo'g'uliston Xalq Respublikasi qurolli kuchlari bilan birgalikda amalga oshirgan shiddatli zarbasi natijasida Kvantun armiyasi tor-mor etildi. Shimoliy - Sharqiy Xitoy, Shimoliy Koreya, Janubiy Saxalin va Kuril orollari yapon qo'shinlaridan tozalandi.

6 va 9-avgustda Amerika aviatsiyasi yapon shaharlari Xirosima va Nagasakiga atom bombalarini tashladi. Yadroviy qurolni ishlatishni harbiy zaruriyati yo'q edi, chunki Yaponiyaning harbiy qudrati sindirib bo'lingandi.

1945-yilning 2-sentyabrida Tokio ko'rfazida Amerika linkori "Missuri" bortida Yaponiya so'zsiz taslim bo'lganligi to'g'risidagi akti imzoladi. Ikkinchi jahon urushi yakunlandi.

Urushning asosiy natijasi - fashizm ustidan erishilgan g'alaba edi. SSSR ning xalqaro nufuzi mislsiz oshib ketdi. G'arbning buyuk davlatlaridan faqat AQSH urushdan jiddiy kuchayib chiqdi. Ikkinchi jahon urushi natijasida xalqaro siyosatidagi kuchlar nisbati keskin o'zgardi.

Potsdam konferensiyasining o'zidayoq, zimmasiga Germaniyaning sobiq ittifoqchilari bilan tinchlik shartnomalarining loyihalarini tayyorlash vazifasi topshirilgan, Tashqi Ishlar Vazirlari Kengashi barpo etildi. Shunday shartnomalar tayyorlandi va 1947-yilning 10-fevralida Bolgariya, Vengriya, Italiya, Ruminiya va Finlyandiya bilan imzolandi.

Parij tinchlik konferensiyasida (iyul - oktyabr 1946y.) SSSR va G'arb davlatlari o'rtasida dunyoning urushdan keyingi tuzilishiga oid eng muhim masalalar bo'yicha kelishmovchiliklar ko'zga tashlandi.

German masalasini tartibga solishga oid ziddiyatlarning zo'rayib ketishi Germaniyaning (1949y.) turli ijtimoiy tuzumga ega ikki davlatga bo'linib ketishiga olib keldi.

Sobiq ittifoqchilar o'rtasidagi munosabatlar yomonlashdi, hamda harbiy- texnik, savdo-iqtisodiy, siyosiy raqobat va qarama-qarshilik tusiga kirdi. Bir tomonning tashqi siyosiy qadamlari va harakatlariga ikkinchi tomon o'z manfaatlari va xavfsizligiga tahdid sifatida qarardi.

Sharqiy Yevropa mamlakatlarida sotsialistik yo'nalishdagi tartibotlarning o'rnatilishini, mustamlaka mamlakatlaridagi ozodlik harakatlarining SSSR tomonidan qo'llab-quvvatlanishini G'arb SSSRning Yevropa va butun dunyoda o'rnatilgan an'anaviy kuchlar nisbatini buzishga qaratilgan intilishi deb qabul qilardi.

Shu paytning o'zida, Amerikaning Fulton shahrida U. Cherchill tomonidan so'zlangan nutqi SSSR-da "Sovuq urush" -ning ochiqdan-ochiq e'lon qilinishi sifatida ko'rildi.

Atom quroliga AQSHning vaqtinchalik monopoliyasi, 1947-yilning martida ilgari surilgan "Trumen doktrinasi", "Marshall rejasining" amalga oshirilishi SSSR va uning ittifoqchilari tomonidan ularning xavfsizligiga tahdid va Yevropa davlatlarining ichki ishlariga aralashish urinishlari deya qaralardi. SSSRda xalqaro munosabatlar to'g'risidagi tushunchalarning asosida urushdan keyingi dunyoning ikki qarama-qarshi lagerga - sotsialistik va imperialistik - bo'linib ketganligi haqidagi soddalashtirilgan tezisi yotardi. Bunday yondashuv turli ijtimoiy tuzumlarga ega davlatlar o'rtasidagi munosabatlarning murosasizligini oldindan belgilab qo'ydi.

G'arb esa bloklar tuzish strategiyasi va SSSRni harbiy bazalar bilan o'rab olish siyosatini qo'lladi. 1949-yilda Shimoliy Atlantika shartnomasi tashkiloti (NATO) barpo etildi. Unga AQSH va "Marshall rejasi"da ishtirok etgan mamlakatlarning ko'pchiligi a'zo bo'lib kirdi.

50 - yillarda bloklar strategiyasi Osiyo va Tinch okeani havzasiga ham yoyildi. ANZYUS, SEATO, SENTO kabi tashkilotlar yuzaga keldi.

Bunga javoban SSSR, hamda Markaziy va Janubi - Sharqiy Yevropa

mamlakatlari 1955-yil may oyida Varshava shahrida “Do‘stlik, hamkorlik va o‘zaro yordam to‘g‘risidagi” shartnomani imzolashdi. Shu tariqa “sotsialistik yo‘nalishdagi” mamlakatlarning bloki rasmiylashtirildi.

60-yillarning boshida buyuk davlatlarning harbiy-siyosiy ittifoqlariga qo‘shilmaslik harakati shakllandi. Qo‘shilmaslik harakatiga 100 dan ortiq davlatlar qo‘shildi. Harakat jahon siyosatining muhim omiliga aylandi.

Mafkuralashgan tusga ega harbiy-siyosiy ittifoqlarning barpo etilishi xalqaro munosabatlarning xarakteriga salbiy ta‘sir ko‘rsatdi. Urushdan keyingi davrda ro‘y bergan barcha yirik mintaqaviy nizolarda ikki murosasiz blok manfaatlarining bir-biroviga qarshi kurashi bo‘lib o‘tardi.

Aslini olganda xalqaro munosabatlarni zaharlab kelgan “sovuq urush” 80-yillarning ikkinchi yarmiga qadar davom etdi. G‘arb va Sharq o‘rtasidagi munosabatlar keskin holatda bo‘ldi. Ikki blok qarama-qarshiligi ba‘zi hollarda xatarli darajaga yetib borardi. Bu esa insoniyatni yadroviy urush yoqasiga yetaklagan o‘ta xavfli xalqaro inqirozlarni keltirib chiqarardi. Shunday davrlar bo‘ldiki, keskinlik pasayib (70-yillar), turli bloklarga mansub davlatlar o‘rtasidagi munosabatlar yaxshilandi, qurollanish poygasini cheklashga qaratilgan o‘zaro maqbul shartnomalar va kelishuvlar imzolandi. Ammo ikki guruh rahbariyatining yaxshi o‘ylanmagan qadamlari oqibatida munosabatlar qaytadan buzilardi (70-yillarning ikkinchi yarmi - 80-yillarning birinchi yarmi) va dunyo xalqaro vaziyatning navbatdagi keskinlashuvini yana kuzatardi.

Xalqaro munosabatlar xarakterida tub burilish 80-yillarning ikkinchi yarmi - 90-yillarning boshida ro‘y berdi. SSSRda hokimiyat tepasiga yangi rahbarlarning kelishi sovet tashqi siyosatini “yangicha fikrlash” tamoyillari asosida keskin yangilash imkonini yaratdi.

Xavfsizlik umum qamrovli xarakterga ega bo‘lishi va birinchi galda siyosiy vositalar orqali ta‘minlanishi lozimligi tan olindi.

“Umumevropa uyi”ni qurish g‘oyasi rivojlandi va keng jamoatchilik tomonidan qo‘llab - quvvatlandi.

Ushbu davrda AQSH va SSSR o‘rtasidagi munosabatlar yaxshilandi. Ikki tomon bir-biroviga dushman sifatida qarashni to‘xtatishdi. Sovet - amerika o‘zaro munosabatlarning yaxshilanishi natijasida yadroviy va oddiy qurollarni sezilarli darajada qisqartirish bo‘yicha bir qator muhim shartnomalar va bitimlar imzolandi.

Shu paytning o‘zida ko‘plab mintaqaviy mojarolar va xalqaro masalalarni tartibga solishga qaratilgan siyosiy qadamlar qo‘yildi. 1990-yilda Germaniyaning birlashishi Ikkinchi jahon urushi yakunlari tagiga so‘nggi chizig‘ni tortdi.

SSSR ning parchalanib ketishi va MDX ning (Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi) tashkil topishi Markaziy va Janubi-Sharqiy Yevropa mamlakatlarida yangi tartibotlarning o‘rnatilishi, Varshava shartnomasi tashkilotining o‘zini o‘zi tarqatib yuborishi 90-yillarda dunyodagi geosiyosiy vaziyatga taaluqli yirik o‘zgarishlarga olib keldi.

Shu bilan bir qatorda, xalqaro tushdagi yirik muammolar ham ko'zga tashlandi: diniy mojarolarning yangi o'chog'lari paydo bo'ldi, yadroviy qurolni nazorat qilish va tarqatmaslik masalasi yangi keskinlik kasb etdi, o'tkir ekologik muammolar zo'rayib ketdi, xalqaro jinoyatchilik va narkotik moddalarini tarqatishning o'sishi katta tahlika uyg'otmoqda, terrorchilik xalqaro hamjamiyatning eng dardli muammolaridan biriga aylandi.

Ushbu vaziyatda xalqaro hamjamiyatning harakatlarini birlashtirish va eng muhim xalqaro masalalarni hal etishda BMTning rolini kuchaytirish zaruriyati sezilmoqda.

Qachonlardir, balki, shunday bo'lgandir. Biroq bugungi informatsion jarayonlar sharoitida hayotning baynalmilallashuvi (internatsionalizatsiya) misli ko'rilmagan darajalar kasb etmoqda. Informatsion texnologiyalar mamlakatlar, xalqlar va odamlarni bir-biriga shunday yaqinlashtirib qo'ydi, bu xalqaro munosabatlar mazmun-mohiyatini tubdan o'zgartirib yubordi. Shuning uchun ham, garchi davlat rahbarlari, ayrim tor ijtimoiy guruhlar, masalan, diplomatlar, xalqaro munosabatlarda yetakchi rol o'ynashda davom etayotgan bo'lsalar-da, oddiy fuqarolar ham ularda faol ishtirok etmoqdalar deyishga barcha asoslar bor.

Ular har kuni chet ellarda tayyorlangan mahsulotlar va xizmatlardan foydalanadilar, xorijiy filmlarni kofiadilar, chet ellardan kelayotgan axborotlardan boxabar bofiadilar va h.k.

Tashqi siyosat deganda har bir davlatning xalqaro munosabatlarda tutgan umumiy kursi tushuniladi. Tashqi siyosat ichki siyosat bilan chambarchas bog'liq bo'lib, har qanday davlat o'z ichki manfaatlari asosida tashqi siyosat yo'lini belgilaydi. Masalan, bir davlat tashqi dunyo bilan iqtisodiy, ikkinchisi siyosiy va iqtisodiy, uchinchisi madaniy va san'at, to'rtinchisi esa sport sohasida hamkorlik aloqalarini rivojlantiradi. Tashqi siyosat ushbu tanlangan kursni amalga oshirishdagi maqsad va vazifalarni hamda ularning hayotga tatbiq etish vositalari, shakl va usullarini belgilaydi.

Tashqi siyosatning asosiy vazifasi davlatning iqtisodiy - ijtimoiy taraqqiyoti, xavfsizligi hamda davlat va uning fuqarolari huquqi va manfaatlarini chet ellarda himoya qilishini ta'minlovchi muhitni barpo etishdir. Bunday muhitni vujudga keltirish uchun har bir davlat qo'shni va uzoqdagi davlatlar bilan aloqa o'rnatadi, munosabatda bo'ladi, hamkorlik aloqalarini mustahkamlashga intilib, muzokaralar olib boradi va nihoyat u yoki bu masala bo'yicha muayyan kelishuvga erishadi. Davlatlar o'rtasidagi aynan ana shu aloqalar xalqaro - davlatlararo munosabatlar tushunchasini ifoda etadi. Xalqaro- davlatlararo munosabatlarni amalga oshirishda tashqi siyosat o'zining asosiy vositasi bo'lmish diplomatiyaga tayanadi.

Diplomatik xizmat davlat tizimi doirasida tashkil etilgan xizmat turlaridan biri bo'lib, u tashqi aloqa idorasining markaziy apparati, shuningdek, uning mamlakat ichidagi va xorijiy davlatlardagi ko'p sonli bo'limlaridan tashkil topgan. Diplomatik xizmatning asosiy vazifasi - diplomatiya zimmasiga yuklatilgan o'ta muhim va nozik

vazifalarni, ya'ni chet davlatlar, xalqaro tashkilotlar bilan keng qamrovli, o'zaro manfaatli hamkorlik munosabatlari o'rnatish va ularni rivo-jlantirishdan iborat. Har bir davlatning diplomatik xizmati uning tarixiy tajribasi, an'analari, o'zida mavjud iqtisodiy, moliyaviy va kadrlar resursi asosida qo'yilgan vazifalarni bajarish yo'lidagi faoliyat usullari, vosita va yo'nalishlari hamda shakllarini belgilaydi.

Davlat diplomatik faoliyatining shakl va yo'nalishlari quyidagilardan iborat: diplomatik yozishma, davlat va hukumat rahbarlarining chet ellarga rasmiy safarlarini tayyorlash, muzokaralar olib borish, xalqaro shartnomalarni tayyorlash va imzolash, xalqaro konferensiyalarda qatnashish, xorijiy davlatlarda diplomatik va konsullik vakolatxonalarini ochish va ularning faoliyatlarini muvofiqlashtirish, xalqaro tashkilotlar faoliyatida davlat vakillarining ishtiroki, muhim xalqaro masalalar bo'yicha davlat pozitsiyasini matbuotda e'lon qilish, xalqaro hujjatlarni rasmiy chop etish va hokazo. Hozirgi zamon diplomatiyasi F.De Kolyer, G.Nikolson, J.Kambon va boshqa olimlar, diplomatlarning ilmiy asarlarida tavsiya etilgan va tajribada sinalgan quyidagi usullarga tayanadi: to'g'rilik va rostgo'ylik, o'zaro ishonch va bir-birini hurmat qilish, xalqaro qonunlarga asoslangan holda ish yuritish, ilm, fan va texnika imkoniyatlari hamda tahliliy ma'lumotlar unumli foydalanish va hkz. Bugungi diplomatiya o'rta asrlarda amaliyotda keng qo'llangan makkorlik, aldanchilik, fitna uyushtirish, yolg'on xabar tarqatish va zo'ravonlik ishlatish kabi N.Makiavelli (Italiyada uyg'onish davrida yashab ijod etgan olim, yozuvchi va diplomat) tavsiya etgan usullarni mutlaqo rad etadi. Xalqaro tajriba va bir qator ilmiy kitoblarning tasdiqlashicha, o'z faoliyatida o'rta asr usullaridan foydalangan diplomatning qilmishi tez orada fosh bo'ladi va nojo'ya xatti-harakati bilan nafaqat o'ziga yoki elchixonasiga, balki o'z davlati obro'siga ham katta zarar yetkazadi. Yo'qotilgan ishonchni yana qaytadan tiklash esa xalqaro munosabatlarda juda og'ir kechadi.

Turli davlat idoralari ichida tashqi hamkorlik aloqalarini amalga oshiruvchi idoralar muhim o'rin egallaydi. Ular nafaqat o'z davlati hududida, balki xorijiy davlatlarda ham faoliyat yuritadi. Shu sababli joylashuviga qarab bu idoralar ichki va xorijiy guruhlariga bo'linadi. Davlatning ichki idoralari konstitutsion va ixtisoslashtirilgan idoralarga bo'linadi.

Konstitutsion tashqi munosabat organlariga davlat rahbarining idorasi, parlament va hukumat kiradi. Masalan, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida Prezident, Oliy Majlis va Vazirlar Mahkamasi tashqi siyosiy organlari sifatida belgilangan. Tashqi aloqalarning maxsuslashtirilgan organlari guruhiga esa O'zbekistonda Tashqi ishlar vazirligi, Tashqi iqtisodiy aloqalar vazirligi kiradi. Ulardan birinchisi kundalik diplomatik munosabatlar bilan, ikkinchisi iqtisodiy va savdo aloqalari bilan shug'ullanadi.

Chet davlatlarda joylashgan tashqi aloqa organlari ikki guruhga bo'linadi: doimiy va vaqtinchalik faoliyat ko'rsatuvchi organlar. Birinchi guruhga chet ellardagi diplomatik va konsullik vakolatxonalari hamda xalqaro tashkilotlar qoshida tashkil etilgan vakolatxonalar kiradi. Ikkinchi guruhga vaqtinchalik faoliyat yurituvchi

organlar guruhiga esa seremonial tadbirlar (chet davlat boshlig'ining o'z lavozimini egallashga bag'ishlangan tantana, yubiley yoki motam marosimlarida), xalqaro konferensiyalar, muzokaralar olib borish, xalqaro tashkilotlarning sessiyalarida qatnashish uchun yuboriladigan maxsus missiyalar kiradi.

Masalan, O'zbekistonda bunday vazifalar quyidagicha taqsimlangan: Prezident davlat tashqi siyosatini belgilaydi, xorijiy davlatlarda o'z davlati namoyandaligi vazifalarini ado etadi, chet davlatlar, xalqaro tashkilotlarga yuboriladigan O'zbekiston elchilari hamda ularning vakillarini tayinlaydi va chaqirib oladi, chet ellik elchilardan ishonch yorliqlarini qabul qilib oladi. Prezident O'zbekiston davlatining tashqi siyosatini amalga oshirish ishlariga umumiy rahbarlik qiladi, muzokaralar olib boradi va xalqaro shartnomalarga hamda ratifikatsiya yorliqlarga imzo chekadi.

Parlament Oliy Majlisning davlat tashqi siyosati bilan bog'liq qonunlarini qabul qiladi, urush va tinchlik masalalarini, hududiy o'zgarishlarni hal qiladi, xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qiladi va tashqi siyosiy tadbirlarni o'tkazish uchun moliyaviy xarajatlarni belgilaydi. Ayrim davlatlarda hukumat tashqi siyosat sohasida olib borilgan ishlar haqida parlamentga hisobot beradi.

Xukumat va uning boshlig'i davlatning tashqi siyosat kursini amalga oshiradi, davlat rahbari va parlament tasdig'i uchun tashqi aloqalar bilan bog'liq takliflarni kiritadi, xalqaro shartnomalarni bajarilishini tashkil etadi.

Uch idoraning o'zaro muvofiqlashtirilgan faoliyati tashqi siyosat, xususan, diplomatiya sohasida yutuqlarga erishishda muhim o'rin tutadi.

Nazorat savollari:

1. Diplomatiya tarixini asosiy bosqichlarini tavsiflab bering.
2. Diplomatiyaning amalga oshiruvchi muayyan yo'nalishlari va shakllarini bayon eting.
3. Xalqaro-siyosiy tadqiqotlarning mustaqil fan sifatida diplomatiyani boyitish usullari qanday?

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Abdullayeva L.M. Osobennosti diplomaticheskogo protokola i etiketa. Tashkent. Iz-vo "Zar qalam", 2005.
2. Blisshenko I.P. Diplomatiicheskoye pravo.-M.:Vbisshaya shkola. 1990.
3. Borunkov A.F. Diplomatiicheskii protokol v Rossii i diplomaticheskii etiket. - M.:Iterpraks. 1993 y.
4. Berridge G.R. Diplomacy. Theory and Practice. Third edition. - London: Palgrave. 2005
5. Venskaya Konvensiya "O diplomaticheskix snosheniyax". 1961.
6. Vud DJ.,Serre J. Diplomatiicheskii seremonial i protokol. -M.: Progress. 1976.
7. Dixit J.N. Across borders. -New Delhi: Pirus books. 1998.
8. Diplomatiicheskii slovar. 1-III t. -M.: Nauka. 1986.
9. Rakitov A.I. Istoricheskoye poznaniye: sistemno-gnoseologicheskii podxod. - M., 1982.
10. Kissindjer G. Diplomatiya/ Per. s angl V.V.Lvova. - M.: Ladomir, 1997

4-mavzu: Xalqaro maydondagi kuchlar muvozanati.

REJA:

4.1. *"Sovuq urush". Davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy, siyosiy, etnik, diniy va b. ziddiyatlar.*

4.2. *Xalqaro tashkilotlar, "yirik" davlatlarning xalqaro munosabatlarga ta'siri.*

4.3. *Zamonaviy va zamonaviy davrda xalqaro munosabatlar tarixini davrlashtirish.*

4.4. *Hozirgi davrda xalqaro munosabatlar va davlatlar tashqi siyosatining xarakterli xususiyatlari.*

Tayanch iboralar: Yumshoq kuch, qattiq kuch, Jozef Nay, jahon siyosati, tashqi siyosat, xalqaro munosabatlar, Turkiya, Germaniya, Fransiya, Xitoy davlatlari. konsepsiyasining ayrim nazariy jihatlarining muhokamasi va xalqaro munosabatlardagi davlatlarning "yumshoq kuch" resurslaridan foydalanishda ularning ijobiy tomonlari.

"Sovuq urush" - bu AQSh va Sovet Ittifoqi va ularning ittifoqchilari, G'arbiy blok va Sharqiy blok o'rtasidagi geosiyosiy taranglik davri edi. Tarixchilar bu davrni Ikkinchi jahon urushi oxiridan 1945 yil Sovet Ittifoqi tarqalib ketguniga qadar 1991 yilgacha deb hisoblashadi. "Sovuq" atamasi ishlatiladi, chunki ikki super kuch o'rtasida bevosita harbiy to'qnashuv bo'lmagan, garchi ular butun dunyo bo'ylab proksi urushlarda qarama-qarshi tomonlarni qo'llab-quvvatlagan bo'lsalar ham.

Sovuq urush davrida davlatlar o'rtasidagi asosiy ziddiyatlar:

Mafkuraviy: AQSh va SSSR ikki qarama-qarshi mafkurani ifodalagan: kapitalizm va kommunizm. Ushbu mafkuraviy ziddiyat Sovuq urushning markazida edi va xalqaro munosabatlarning barcha jihatlariga ta'sir ko'rsatdi.

Siyosiy: Ikki super kuch butun dunyo bo'ylab o'z ta'sir doiralarini kengaytirishga intildi va bu siyosiy raqobat va proksi urushlarga olib keldi.

Iqtisodiy: AQSh va SSSR turli iqtisodiy tizimlarga ega edi: bozor iqtisodiyoti va rejalashtirilgan iqtisodiyot. Bu resurslar va bozorlar uchun raqobatga olib keldi.

Harbiy: Ikkala super kuch ham yadroviy qurollarning va an'anaviy kuchlarning ulkan arsenallarini to'pladi va bu global xavfsizlikka tahdid soladigan qurollanish poygasiga olib keldi.

Etnik va diniy: Sovuq urush davlatlar ichida va davlatlar o'rtasida mavjud bo'lgan etnik va diniy taranglikni kuchaytirdi, chunki ikkala super kuch ham bu bo'linishlarni o'z maqsadlari uchun ishlatishga intildi.

Sovuq urush davridagi mojarolar misollari:

Koreya urushi (1950-1953): Kommunistik Shimoliy Koreya va kapitalistik Janubiy Koreya o'rtasidagi urush, unda AQSh va uning ittifoqchilari Janubni qo'llab-quvvatlagan, SSSR va Xitoy esa Shimolni qo'llab-quvvatlagan.

Vyetnam urushi (1955-1975): Kommunistik Shimoliy Vyetnam va kapitalistik Janubiy Vyetnam o'rtasidagi urush, unda AQSh Janubni qo'llab-quvvatlagan, SSSR va Xitoy esa Shimolni qo'llab-quvvatlagan.

Kuba raketa inqirozi (1962): AQSh va SSSR o'rtasida Kubada Sovet yadroviy raketalarining joylashtirilishi bo'yicha qarama-qarshilik.

Sovet-Afg'on urushi (1979-1989): Sovet Ittifoqi va Mujohidinlar o'rtasidagi Afg'onistondagi urush, unda AQSh Mujohidinlarni qo'llab-quvvatlagan.

Sovuq urush dunyoga katta ta'sir ko'rsatdi. Bu Yevropaning ikki blokga bo'linishiga, qurollanish poygasiga va ko'plab proksi urushlarga olib keldi. Sovuq urushning tugashi 1991 yilda Sovet Ittifoqi parchalanishiga va AQSh boshchiligidagi bir qutbli dunyoning paydo bo'lishiga olib keldi. Biroq, Sovuq urushning merosi bugungi kungacha xalqaro munosabatlarni shakllantirishda davom etmoqda.

"Sovuq urush" davrida davlatlar o'rtasida iqtisodiy, siyosiy, etnik va diniy ziddiyatlar kuchaygan. "Sovuq urush" - bu 20-asrning 40-yillaridan 90-yillarigacha kapitalistik AQSh va uning ittifoqchilari hamda sotsialistik SSSR va uning ittifoqchilari o'rtasida davom etgan global geosiyosiy, iqtisodiy va g'oyaviy ziddiyatdir. Ziddiyatlar sabablari:

Mafkuraviy qarama-qarshilik: Sovuq urushning mohiyati asosan mafkuraviy bo'lgan. Kommunizm va kapitalizm o'rtasidagi kurash kuchaygan.

Geosiyosiy raqobat: Ikki davlat xalqaro masalalarda yetakchilikni o'z qo'liga olishga intilgan. AQSh va Sovet Ittifoqi o'zining ta'sir doirasini yaratdi hamda ularni harbiy-siyosiy bloklar – NATO va Varshava bitimi bilan mustahkamlagan.

Qurollanish poygasi: Raqobat birinchi bo'lib qurol-yarog' sohasiga o'z ta'sirini o'tkazgan. Davlatlar qurollanishdan to'xtamagan, yangi qurol-yarog' tizimlari, tanklar, qiruvchi samolyotlar, kemalar va suvosti kemalarini yaratgan.

Iqtisodiy ziddiyatlar: AQSh hamkorligi ostida Yevropa iqtisodiy hamkorlik tashkiloti tuzilgan. Sovet iqtisodiyotining stagnatsiyasi va katta harbiy xarajatlar sovet hukumatini siyosiy va iqtisodiy islohotlar o'tkazishga majbur qilgan.

"Sovuq urush" davrida dunyo ikki qutbga ajralgan. AQSh va SSSR to'g'ridan-to'g'ri harbiy ziddiyatga kirishmagan bo'lsa ham, ularning dunyoga ta'sir o'tkazish borasidagi raqobati ko'pincha butun dunyo bo'ylab lokal harbiy ziddiyatlarga olib kelgan. Sovet Ittifoqining 1956-yil Vengriyadagi voqealarga aralashuvi, "Praga bahori"ning bostirilishi, AQSh va G'arbning Ispaniyadagi Franko diktaturasini qo'llab-quvvatlashi va Gretsiyadagi "qora polkovniklar" xuntasi hamda ko'plab shunga o'xshash xalqaro ahamiyatga ega voqealar ikki siyosiy tizim o'rtasida Sovuq urush doirasidagi kurash bilan izohlanadi.

Xalqaro tashkilotlar va "yirik" davlatlarning xalqaro munosabatlarga ta'siri quyidagicha:

Yirik davlatlarning ta'siri: Endilikda yirik davlatlar xalqaro munosabatlarda ko'proq mustaqil rol o'ynash imkoniyatiga ega. Bu, ayniqsa, G'arbiy Yevropa davlatlariga tegishli. Yirik davlatlar zaif subyektlarga kuchli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Xalqaro tashkilotlarning roli: Keng qamrovli xalqaro xavfsizlik konsepsiyasini qabul qilishda va xalqaro xavfsizlikni ta'minlashda xalqaro tashkilotlarning roli muhimdir. XXI asrda globallashtirish jarayoni bilan bir qatorda mintaqaviylashtirish

jarayoni ham yuz bermoqda, ya'ni mintaqalar xalqaro munosabatlar tizimining holatiga omil sifatida ta'sir ko'rsatmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Jahon Savdo Tashkiloti, Yevropa Ittifoqi, NATO, XVF va Jahon banki kabi nufuzli xalqaro tashkilotlarga davlatlar tobora ko'proq vakolatlar bermoqda.

Xalqaro munosabatlarning yangi modeli: Xalqaro munosabatlarning yangi modeli hech qanday holatda yevrosentrik bo'lmaydi. Evrosentrizm tamoyili o'z ahamiyatini yo'qotgan.

Xalqaro tashkilotlar va "yirik" davlatlarning xalqaro munosabatlarga ta'siri

Xalqaro tashkilotlar zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimida muhim rol o'ynaydi. Ular davlatlar o'rtasida muloqot va hamkorlik uchun maydon vazifasini o'taydi, global muammolarni hal qilishga va tinchlik va xavfsizlikni saqlashga yordam beradi.

Xalqaro tashkilotlarning roli

Hamkorlikka ko'maklashish: Xalqaro tashkilotlar terrorizmga qarshi kurash, iqlim o'zgarishi, iqtisodiy rivojlanish va boshqalar kabi umumiy muammolarni hal qilish uchun yaratiladi. Ular ushbu muammolarni muhokama qilish va davlatlar o'rtasida harakatlarni muvofiqlashtirish uchun platforma yaratadi.

Mojarolarning oldini olish: Xalqaro tashkilotlar davlatlar o'rtasidagi mojarolarni hal qilishda vositachi rolini o'ynashi va ularning kuchayishiga yo'l qo'ymasligi mumkin.

Xalqaro huquqni rivojlantirish: Xalqaro tashkilotlar davlatlar uchun xulq-atvor qoidalarini belgilaydigan xalqaro huquqni ishlab chiqish va kodifikatsiya qilishda ishtirok etadi.

Gumanitar yordam: Ko'plab xalqaro tashkilotlar tabiiy ofatlar, urushlar va boshqa inqirozlardan zarar ko'rganlarga gumanitar yordam ko'rsatadi.

"Yirik" davlatlarning ta'siri

AQSh, Xitoy, Rossiya, Germaniya va boshqa "yirik" davlatlar xalqaro munosabatlarda alohida ta'sirga ega. Bu ularning iqtisodiy va harbiy qudrati, siyosiy og'irligi va xalqaro tashkilotlar ishida ishtirok etishi bilan bog'liq.

Kun tartibini shakllantirish: "Yirik" davlatlar xalqaro tashkilotlarning kun tartibini shakllantirishga ta'sir ko'rsatishi, qanday masalalar muhokama qilinishi va hal qilinishini belgilashi mumkin.

Qarorlar qabul qilish: "Yirik" davlatlar ko'pincha xalqaro tashkilotlar tomonidan qarorlar qabul qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi, chunki ular o'zlariga zararli bo'lgan har qanday qarorlarni blokirovka qilish imkoniyatiga ega.

Moliyalashtirish: "Yirik" davlatlar, qoida tariqasida, xalqaro tashkilotlarning asosiy donorlari hisoblanadi, bu ularga o'z faoliyatiga ta'sir qilish imkoniyatini beradi.

Ta'sir misollari

BMT Xavfsizlik Kengashi: AQSh, Rossiya, Xitoy, Fransiya va Buyuk Britaniya kabi "yirik" davlatlar BMT Xavfsizlik Kengashining doimiy a'zolari hisoblanadi va veto huquqiga ega, bu ularga o'zlariga zararli deb hisoblagan har qanday qarorlarni

blokirovka qilish imkoniyatini beradi.

Xalqaro Valyuta Fondi (XVF): AQSh, Germaniya va Yaponiya kabi "yirik" davlatlar XVFda eng ko'p ovozga ega, bu ularga tashkilotning moliyaviy yordam va iqtisodiy siyosat bo'yicha qarorlariga ta'sir qilish imkonini beradi.

Yigirma guruhi (G20): G20 dunyoning eng yirik iqtisodiyotlarini birlashtiradi va global iqtisodiy muammolarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi. G20ga kiruvchi "yirik" davlatlar o'zlarining iqtisodiy siyosatlarini muvofiqlashtirish va jahon moliyaviy bozorlariga ta'sir qilish imkoniyatiga ega.

Xulosa

Xalqaro tashkilotlar zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimida muhim rol o'ynaydi va hamkorlikka ko'maklashadi. "Yirik" davlatlar esa o'zining iqtisodiy va siyosiy qudrati tufayli ushbu tashkilotlar faoliyatiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Zamonaviy va eng yangi davrlarda xalqaro munosabatlar tarixini davrlashtirish quyidagicha bo'linadi:

1945-yilgacha bo'lgan davr: XX asrning birinchi yarmida dunyo bir qator yirik to'qnashuvlarni, Birinchi va Ikkinchi Jahon urushlarini boshdan kechirdi. Millatlar Ligasi global muammolarni hal qilish uchun tuzilgan bo'lsa-da, yirik davlatlar tomonidan yetarli darajada qo'llab-quvvatlana olmadi va bir qator inqirozlar dunyoni Ikkinchi Jahon urushiga olib keldi.

Sovuq urush: AQSh va Sovet Ittifoqi o'rtasidagi sovuq urush 1947-yilda boshlanib, 1991-yilgacha davom etdi. Sovuq urush dunyo mamlakatlarining ikki lagerga bo'linishi bilan tavsiflanadi - kapitalistik va sotsialistik.

Ba'zi manbalarda "eng yangi davr" jahon tarixining taxminan 1917/18 yildan hozirgi kungacha bo'lgan tarixiy davrini tavsiflovchi qismi sifatida ko'rsatiladi.

Zamonaviy va eng yangi davrda xalqaro munosabatlar tarixini davrlashtirish

Xalqaro munosabatlar tarixi - bu insoniyatning turli davrlardagi davlatlar, xalqlar va jamiyatlar o'rtasidagi aloqalari va munosabatlari tarixidir. Ushbu tarixni davrlashtirishda turli xil yondashuvlar mavjud. Shulardan eng keng tarqalganlari quyidagilar:

1. Formatsion yondashuv

Ushbu yondashuvga ko'ra, xalqaro munosabatlar tarixi jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy formatsiyalari (quldorlik, feodalizm, kapitalizm, kommunizm) asosida davrlashtiriladi. Har bir formatsiya o'ziga xos xalqaro munosabatlar tizimiga ega bo'lgan.

2. Sivilizatsion yondashuv

Ushbu yondashuvga ko'ra, xalqaro munosabatlar tarixi sivilizatsiyalarning (qadimgi, o'rta asrlar, yangi va eng yangi) rivojlanish bosqichlari asosida davrlashtiriladi. Har bir sivilizatsiya o'ziga xos qadriyatlar, madaniyat va xalqaro munosabatlar tizimiga ega bo'lgan.

3. Davrlar bo'yicha davrlashtirish

Ushbu yondashuvga ko'ra, xalqaro munosabatlar tarixi tarixiy davrlar (qadimgi

dunyo, o'rta asrlar, yangi davr va eng yangi davr) asosida davrlashtiriladi. Har bir davr o'ziga xos siyosiy, iqtisodiy va madaniy sharoitga ega bo'lgan.

Zamonaviy va eng yangi davr xalqaro munosabatlari

Zamonaviy davr (XVI-XIX asrlar) xalqaro munosabatlarida milliy davlatlarning shakllanishi, merkantilizm, kolonializm, kapitalizmning rivojlanishi kabi xususiyatlar ustuvor bo'lgan. Ushbu davrda Yevropa davlatlari dunyo miqyosida o'z ta'sirini kengaytirishga intilib, ko'plab urushlar va mojarolarga sabab bo'lgan.

Eng yangi davr (XX-XXI asrlar) xalqaro munosabatlarida ikki qutbli dunyo, sovuq urush, yadro qurolining paydo bo'lishi, globallashtirish, terrorizmning kuchayishi kabi xususiyatlar ustuvor bo'lgan. Ushbu davrda xalqaro tashkilotlarning roli kuchaygan, global muammolar (ekologiya, qashshoqlik, ochlik va boshqalar) dolzarb bo'lib, ularning yechimi xalqaro hamkorlikni talab qilmoqda.

Xulosa

Xalqaro munosabatlar tarixini davrlashtirish - bu murakkab va ko'p qirrali jarayondir. Har bir yondashuvning o'z afzalliklari va kamchiliklari mavjud. Eng muhimi, xalqaro munosabatlar tarixini o'rganish orqali biz insoniyatning o'tmishini tushunamiz va kelajakda tinchlik va hamkorlikni mustahkamlashga hissa qo'shamiz.

Hozirgi davrda xalqaro munosabatlar va davlatlar tashqi siyosatining xarakterli xususiyatlari quyidagilardan iborat:

Ochiqlik, o'zaro manfaatli va konstruktiv xalqaro munosabatlar: O'zbekiston Respublikasi o'z milliy manfaatlaridan kelib chiqqan holda ochiq, o'zaro manfaatli va konstruktiv xalqaro munosabatlarni olib bormoqda.

"Dunyoga ochiqlik siyosati": Shavkat Mirziyoyevning tashabbuslari va yuqori saviyadagi muzokaralarda faolligi tufayli "Dunyoga ochiqlik siyosati"ga sodiq qolayotgan Yangi O'zbekistonning yangi hamkorlari ortib bormoqda.

Xalqaro siyosiy munosabatlar va ularning rivojlanish xususiyatlari: Hozirgi jahon taraqqiyotida xalqaro siyosiy munosabatlar va ularning rivojlanish xususiyatlari mamlakat hayoti va xalqaro maydonda ro'y berayotgan o'zgarishlarga muvofiq holda ishlab chiqilmoqda va amalga oshirilmoqda.

Milliy xavfsizlikni ta'minlash: Har bir davlat o'z milliy xavfsizligini ta'minlashga intilishi, avvalo uning ichki siyosati orqali namoyon bo'ladi va u tashqi siyosatda aks etadi.

Ko'p vektorli tashqi siyosat: Yangi O'zbekiston o'zining ko'p vektorli tashqi siyosati orqali Rossiya, Xitoy, AQSh, Yevropa Ittifoqi va qo'shni davlatlar bilan o'zaro manfaatli munosabatlarni rivojlantirib, xalqaro maydonda faol ishtirok etmoqda.

Yevrosentrizmning ahamiyatini yo'qotishi: Xalqaro munosabatlarning yangi modeli hech qanday holatda yevrosentrik bo'lmaydi, evrosentrizm tamoyili o'z ahamiyatini yo'qotgan.

Hozirgi davrda xalqaro munosabatlar va davlatlar tashqi siyosatining xarakterli xususiyatlari

Hozirgi davr xalqaro munosabatlarida bir qator muhim xususiyatlar

kuzatilmoqda. Ushbu xususiyatlar davlatlarning tashqi siyosatiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Keling, ularni ko'rib chiqamiz:

1. Globallashuv

Globallashuv jarayoni dunyo mamlakatlari o'rtasida o'zaro bog'liqlikning kuchayishiga olib keldi. Iqtisodiy, siyosiy, madaniy va boshqa aloqalar tobora kengayib bormoqda. Bu esa davlatlar uchun yangi imkoniyatlar yaratish bilan birga, yangi tahdidlarni ham keltirib chiqarmoqda.

2. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi xalqaro munosabatlarga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa texnologiyalar davlatlar o'rtasida tezkor aloqa o'rnatishga, ma'lumot almashishga va jamoatchilik fikrini shakllantirishga yordam bermoqda. Biroq, bu texnologiyalar kiberxurujlar, dezinformatsiya va boshqa tahdidlar uchun ham ishlatilishi mumkin.

3. Xalqaro tashkilotlarning roli

Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT), Jahon Savdo Tashkiloti (JST), Xalqaro Valyuta Fondi (XVF) va boshqa xalqaro tashkilotlar zamonaviy xalqaro munosabatlarda muhim rol o'ynamoqda. Ular davlatlar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirishga, global muammolarni hal qilishga va tinchlikni saqlashga yordam bermoqda.

4. "Yirik" davlatlarning ta'siri

AQSh, Xitoy, Rossiya va boshqa "yirik" davlatlar xalqaro munosabatlarda katta ta'sirga ega. Ularning tashqi siyosati global miqyosdagi vaziyatga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. "Yirik" davlatlar o'rtasidagi raqobat va hamkorlik xalqaro munosabatlarning yo'nalishini belgilaydi.

5. Regional mojarolar

Dunyoning turli mintaqalarida etnik, diniy, siyosiy va boshqa ziddiyatlar natijasida kelib chiqadigan mojarolar davom etmoqda. Ushbu mojarolar nafaqat shu mintaqalarda, balki global miqyosda ham xavfsizlikka tahdid soladi.

6. Terrorizm

Terrorizm xalqaro munosabatlarda jiddiy muammoga aylandi. Terroristik tashkilotlar davlatlar va xalqaro tashkilotlarga qarshi kurash olib bormoqda. Terrorizmga qarshi kurash global miqyosda hamkorlikni talab qiladi.

7. Ekologik muammolar

Global iqlim o'zgarishi, atrof-muhitning ifloslanishi va boshqa ekologik muammolar insoniyat uchun jiddiy tahdid hisoblanadi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun xalqaro hamkorlik zarur.

Davlatlar tashqi siyosatining xususiyatlari

Hozirgi davrda davlatlar tashqi siyosati quyidagi xususiyatlarga ega:

Ko'p vektorlilik: Davlatlar bir nechta yo'nalishda tashqi siyosat olib boradi va turli davlatlar bilan hamkorlik qiladi.

Pragmatizm: Ideologik qarashlar ikkinchi o'ringa tushib, milliy manfaatlar

ustuvor bo'ladi.

Faol ishtirok: Davlatlar xalqaro tashkilotlar ishida va global muammolarni hal qilishda faol ishtirok etadi.

Mintaqaviy hamkorlik: Mintaqaviy tashkilotlar va hamkorlik davlatlar uchun muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, hozirgi davr xalqaro munosabatlari murakkab va dinamik xarakterga ega. Globallashuv, axborot texnologiyalari, xalqaro tashkilotlar, "yirik" davlatlar, regional mojarolar, terrorizm va ekologik muammolar xalqaro munosabatlarning asosiy xususiyatlari hisoblanadi. Davlatlar tashqi siyosati ham ushbu xususiyatlarga mos ravishda shakllanadi.

Bugungi jadal rivojlanib borayotgan davrda davlatlarning boshqa mamlakatlarga ta'sir etish yo'llari kengaymoqda. Hozirgi vaqtga qadar tashqi siyosatning deyarli asosiy quroli qattiq kuch "hard power" hisoblangan bo'lsa XX asrning o'rtalaridan boshlab xalqaro munosabatlarda yangi yo'nalish rivojlanib, endi ta'sir o'tkazishda kuch va zo'ravonlik hamda cheklovlar orqali majburlashdan tashqari, o'z tomoniga jalb qilishning turli iqtisodiy, madaniy va gumanitar ta'sir kuch yordamida, qo'yilgan maqsadlarga erishish mumkinligi haqidagi "soft power" yumshoq kuch tushunchasi paydo bo'ldi. Ammo hozirgi siyosiy jarayonlarda "hard power" strategiyasi hali hanuz o'z ta'sir kuchini saqlab qolganini rad eta olmaymiz, ammo butun dunyoda ham "soft power"ning mavqeyi va ta'siri oshib borayotganligini alohida ta'kidlash ham joizdir.

Zamonaviy davrda "yumshoq kuch" xalqaro munosabatlardagi eng mashhur atamalardan biridir bo'lib ko'pchilik tahlilchi olimlar, o'zlarining nutqlarida va ilmiy ishlarida ushbu atamadan foydalanadilar. "Soft power"-bu majburlovchi xarakterga ega bo'lgan "hard power" dan farqli o'laroq, ixtiyoriy ishtirok etish, uning modelini yoqtirish va jozibadorlik asosida istalgan natijalarni olish qobiliyatini nazarda tutadi. Bu atamani kiritgan amerikalik siyosatshunos Jozef Nayning fikricha, mamlakat tili va madaniyati, xalqaro munosabatlarda asosiy rol o'ynaydigan, jahon siyosati va biznes aloqalariga bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatuvchi siyosat bu "yumshoq kuch"dir. "Soft power" atamasi birinchi marta Garvard universiteti professori Jozef Nay tomonidan 1990-yilda chop etilgan "Bound to Lead: The Changing Nature of American Power" kitobida kiritilgan. Keyinchalik u ushbu konsepsiyani 2004 yilda "Soft power: Jahon siyosatida muvaffaqiyatga erishish vositalari" kitobida va "Yumshoq kuch va AQSh-Yevropa munosabatlari" maqolasida ishlab chiqdi. Ba'zan mamlakatlar jahon siyosatida o'zi xohlagan natijalarga erishishni istaydilar hamda boshqa davlatlar - ularning qadriyatlaridan o'rnak olib, farovonlik va ochiqlik darajasida intilishini va ularga ergashishlarini xohlaydilar. Shu sababli davlatlarni jahon siyosatiga ko'proq jalb qilish, harbiy kuch yoki iqtisodiy sanksiyalar bilan tahdid qilish orqali ularni o'zgartirishga majbur qilish ham muhimdir. Ammo "Soft power" boshqalarning afzalliklarini shakllantirish qobiliyatiga tayanadi. Katta tashkilotlarni faqat buyruqlar bilan boshqarish qiyindir. Hamjamiyatlik esa ularga umumiy maqsadlarga erishishda yordam berishni xohlaydigan do'stona va jozibali kuchning

zamonaviy amaliyotlariga tayanadi”.Masalan so'nggi yillarda Xitoy va Turkiya o‘z tili va madaniy ta'siri orqali Markaziy va Janubiy -sharqiy Osiyo mamlakatlariga kirib bordi. Qisqa qilib aytganda bugungi kunda xitoy tilidan Taiwan mamlakati rasmiy ravishda foydalanadi. Huddi shunday holatni Turkiya davlati bilan etnolingvistik va madaniy jihatdan qardoshlik munosabatlariga ega bo'lgan davlatlar timsolida ham ko'rish mumkin.Jozef Nay “soft power” konsepsiyasini ishlab chiqar ekan uni mohiyatini Amerika tajribasida batafsil tushuntirib o‘tgan.Biroq “yumshoq kuch”dan boshqa davlatlar o‘z tashqi siyosatida foydalanishida qanday samarasi borligi to'g'risida hali ham noaniqliklar mavjuddir.Yuqorida ta'kidlanganidek bugungi kunda xalqaro maydondagi kuchlar muvozanatini qattiq va yumshoq kuchlar shakllantirish sifatida tushiniladi.Agar davlatlar harbiy va iqtisodiy qudratni o‘z ichiga olgan qattiq kuchga murojat qilishsa bu “hokimiyatni amalga oshirishning ko'rsatma yoki buyruq berish usuli” deb hisoblanadi.Ammo, Jeyms Medisonning keltirilgan “hamyon va qilich”iborasi yigirma birinchi asrda hokimiyatni amalga oshirish usuli endi yetarli bo'lmasligini va harbiy kuch yordamida muammolar hal etilishidan ko'ra uni ya'nada chigallashtirib yuboradi degan so'zlarini ta'kidlash joizdir.

Bunday munozalarga qarshi Jozef Nay o'zining “soft power” asarida shunday deydi, “Amerika o'zining qattiq kuch manbalaridan tashqari hokimiyatga erishishning boshqa bilvosita yo'li mavjudligini mamlakat jahon siyosatida o‘zi ma'qul ko'rgan natijaga erisha olishini ta'kidlagan.Chunki boshqa davlatlar unga ergashishni xohlashini yoki bunday ta'sirnilarni keltirib chiqaradigan tizimga rozi bo'lishini bayon etgan.Ushbu munozaralardan so'ng, turli olimlar qattiq va yumshoq o'rtaqidagi farqni ko'rsatadigan formulalarni ishlab chiqdilarMetyu Freyzer quydagicha fikr bildiradi, “Qattiq kuch tahdid solidi, yumshoq kuch da'vat etadi. Qattiq kuch ko'ndiradi,yumshoq kuch ishontiradi”. reytingida o'zgarishlar kuzatilmoqda masalan: AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya, kabi mamlakatlarga Xitoy, Karea, Yaponiya davlatlarining yetib olishi o'zgarishlar ko'lamini belgilaydi. Davlatlar tashqi siyosatida “yumshoq kuch” strategiysini qo'llash borasidagi ba'zi amaliy yondashuvlarga to'xtalib o'tsak. davlatlarining gullashi davomiy bo'lib chiqmadi. Bu yunon- fors urushlaridagi g'alabalar va Peloponnes urushlari orasidagi qisqa mo'tadillik va ko'tarilish davri edi. Buning ustiga hatto o'sha davrda ham mo'tadillik nisbiy edi, ko'tarilish esa qulash tendensiyalariga to'la edi. Forslar bilan to'qnashuvda yunonlarning ozod fuqarolar jamiyati forslar despotiyasidan ustun ekanligini ishonch bilan isbotlab berishdi. Shu bilan birga yunon-fors urushlari xo'jalikning kuchli quldorlik shakllarini rivojlantirgan holda fuqaroviy jamoalarda ijtimoiy va egalik manfaatlarini o'sishiga yordam bergan. Shuningdek, ular umumiy ozodlikning qudratli himoyachilari bo'lgan Afina va Spartani oldingi qatorlarga olib chiqdi. Qadimgi Yunonistonda, aslida shahar davlatlar orasida asosan ikki qarama-qarshi kuch mavjud bo'lgan. Bir tomonda Sparta Janubiy Yunonistonning katta qismlari bo'yicha konservativ polislarni birlashtirgan holda mil.av. VI asrdayoq Peloponnes ligasining tashkilotchisiga aylangan edi. Boshqa tomonda keyingi yuz yillikdagi yirik birlashma - Delos, yoki savdo aloqalari jihatida

umumiylashgan dengizbo‘yi va orol polislarining katta qismini birlashtirgan va forslarga qarshi kurashda o‘sha kuchlarni birlashtirishni ko‘zlagan Afina dengiz ittifoqini mavqei ortib borardi. Peloponnes ligasining yadrosi konservativ, agrar tipga mansub bo‘lgan, asosan savdo-iqtisodiy aloqalarga moslashgan doriylar jamoalari edi. Har jamoa o‘z sardorining tashabbusiga bo‘ysungan holda ta‘sir doirasini saqlab qolish va kengaytirishga intilgan va raqobatchi guruhlar muvaffaqiyatlarini obdon kuzatib borgan. Ikki ittifoq o‘rtasidagi bu raqobat- o‘z o‘rnida mil. av. V asrda Yunoniston jamiyatida shunday siyosiy qarama- qarshilikka aylanganiki, u umumiy katta ichki mojaroni, Peloponnes urushi (mil.av. 431-404-yy)ni keltirib chiqargan. Bunda birinchi o‘rinda, Afina tashabbuskor tomon sifatida namoyon bo‘ladi. Tez rivojlanib borayotgan iqtisodiyot va unga asoslangan ijtimoiy harakatlarga bo‘lgan ehtiyoj afinaliklarni o‘z ta‘sir doirasini, hududini kengaytirishga, xom-ashyo va resurslarini ko‘paytirishga undagan. Afina bilan dengizda raqobatini olib borgan doriylarning savdo shaharlari, eng avvalo, Megara va Korinf, shuningdek butunlikni saqlab qolish g‘amidagi katta yer egalarining barchalari Spartaga murojaat qilishardi. O‘z navbatida Sparta ham Peloponnes ligasida siyosiy yaxlitlikni saqlab qolishni xohlardi. Afinaning V asrning 50-yillarida Istma va O‘rta Yunonistonda o‘z kuchini o‘rnatishga bo‘lgan harakatlari oxir oqibat uning Sparta bilan qurolli to‘qnashuviga olib keldi. Bu birinchi yoki kichik Peloponnes urushi nomini olgan harbiy to‘qnashuvlar (mil. av. 457-446-yy.) o‘ziga xos kuchlarni sinash voqeasi bo‘ldi. U ikki tomonga ham muvaffaqiyat keltirmadi; shunchaki navbatdagi urushga tayyorgarlik vazifasini o‘tovchi qisqa vaqt bo‘lgan “O‘ttiz yillik” tinchlik sulhi bilan tugadi.

Amerika Qo'shma Shtatlari 2017-2020 yillar oralig'ida dunyo yetakchiligida o‘z mavqeyini boy berishi turli sabablar bilan izohlansada ammo “Amerika demokratiyasini” tashqi siyosatga yoyishi “yumshoq kuch” vositalariga asos lanadi: Masalan, IELTS (Ing. International English Language Test System) uchun harakat qilayotgan yoshlar soning tobora ortib borishiga olib kelmoqda yoki bo'lmasa OAV, Internet, kino sanoati ham Amerika tashqi siyosatini rivojlanishiga olib kelmoqda.

Fransiyaning “yumshoq kuchi” esa boshqa davlatlarnikidan farq qiladi chunki uning “yumshoq kuchi” xalq diplomatiyasi bilan ifodalanadi. Masalan: Fransiyaning mashhur adabiyoti, kino olami, nufuzli universitetlari, arxitekturasi va yuksak fransuz modasi Fransiya “yumshoq kuch” siyosatida yetakchilar qatorida qolish imkonini beradi.

Ushbu konsepsiyani qo'llash borasida Turkiya va Xitoy davlatlarining o‘z yo'nalishlari va ustinliklari mavjuddir. Xitoy Respublikasi bundan o‘n yil oldin tashqi siyosatda “yumshoq kuch” salohiyatidan foydalanishni boshlagandi. Biz buni “Konfutsiy institut”lari misolida ko'rishimiz mumkindir.

Turkiyaning ham bu siyosatda o‘z ustinliklari mavjuddir. Birinchi navbatda Turkiya madaniyati va ta'limini targ'ib qilishda ishlab chiqilgan loyihalarni (“TIKA”, “Turkiya Buruslari”) aytish mumkindir. Bundan tashqari Turkiya asosiy e'tiborini Shimoliy Afrika va Markaziy Osiyo davlatlariga qaratmoqda hamda mintaqa davlatlari

bilan hamkorlik shartnomalarini imzolamoqda. Bugungi kunda Turkiya o‘z tashqi siyosatini amalga oshirishda “hard power” dan ko‘ra “soft power” vositalaridan foydalanib kelmoqda.

Nazorat savollari:

1. Xalqaro maydondagi kuchlar xaqida nimalarni bilasiz?
2. Xalqaro maydondagi kuchlar mohiyatini tushuntiring?
3. Xalqaro maydondagi kuchlar o‘rtasidagi diplomatik konfliktni asosi..?
4. Xalqaro maydondagi kuchlar ittifoqining parchalanishi sabablarini izoxlab bering?

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Bogaturov A.D., Averkov V.V. Istoriya mejdunarodnbix otnosheniy. 1945- 2008. M., 2010.
2. Bokmiinin A.G. Istoriya mejdunarodnbix otnosheniy i diplomatii v drevnem mire. M. 1948.
3. Istoriya mejdunarodnbix otnosheniy. Osnovnbie etapbi s drevnosti do nashix dney. - M., Logos, 2007. / pod red. G.V.Kamenskoy, O.A.Kolobova, E.G.Solovyeva.
4. Black Jeremy. A History of Diplomacy. Reaktion Books, 2010.

IV. AMALIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI

1-Amaliy mashg‘ulot:

Salib yurishlarining xalqaro munosabatlarga ta’siri. (2 soat)

Rim papalari tashqi siyosati. Yuz yillik urush (1337-1453) va uning natijalari.

Salib yurishlari — [1096-1270-yillarda G‘arbiy Yevropa](#) zodagonlari va [katolik cherkovi](#) tomonidan [Yaqin Sharqqa](#) ([Suriya](#), [Falastin](#), [Shimoliy Afrika](#)) qilingan bosqinchilik urushlari. Salib yurishlarining bosqinchilik mohiyati diniy shiorlar (g‘ayridin (musulmonlar)larga qarshi kurash va „xudo qabri“ hamda „muqaddas yer“ (Falastin)ni ozod qilish) bilan niqoblangan.

Salibchilar, odatda, kiyimlariga salib (xoch) belgisini tikib olishgan (yurishlarning nomi shundan). [XI-asrning](#) so‘nggi choragida saljuqiylar tomonidan [Vizantiyaning Kichik Osiyodagi](#) yerlarini hamda diniy an‘ana bo‘yicha „muqaddas shahar“ bo‘lgan [Quddusni](#) egallab olishlari salibchilarning [O‘rta dengizning](#) sharqidagi yerlarga bostirib kirishiga sabab bo‘lgan. Vizantiya saljuqiylarga qarshi kurashish uchun G‘arbdagi davlatlardan bir necha bor harbiy yordam so‘ragan. Salib yurishlarining bevosita tashkilotchisi bo‘lgan Rim papasi bundan foydalangan. Papalar katolik cherkovining ta’sirini kuchaytirish va kengaytirish, pravoslav cherkovini Rimga bo‘ysundirish maqsadida diniy fanatizmni avj oldirganlar. Salibchilarning ko‘pchiligini qashshoqlashib qolgan ritsarlar, yirik sen‘orlar hamda dehqonlar tashkil qilgan.

[Birinchi salib yurushi](#) (1096—1099) [1095-yil](#) Klermonda papa [Urban II](#) tomonidan e‘lon qilingan. Yig‘ilgan odamlarga quyidagicha murojaat qilgan: *"U yerga borgan har bir kishi, vafot etgan taqdirda, gunohlari kechiriladi. Ular kofirlarga qarshi mo‘l-ko‘l ne‘matlar keltiradigan jangga chiqsinlar... U yerning daryolarida sut va asal oqadi. Ha, oldin qaroqchi bo‘lganlar, o‘z birodarlari va qabilalariga qarshi kurashganlar jangchilarga aylanadi. Bu yerda o‘kinganlar, u yerda boy bo‘ladi"*. [1099-yil](#) iyulda salibchilar [saljuqiylardan](#) Quddus (Iyerusalim) shahrini tortib olishgan va Quddus qirolligini tashkil etishgan.

[Ikkinchi salib yurushi](#) (1147—49)ga [1144-yil](#) saljuqiylarning Edessa shahrini bosib olishlari bahona bo‘lgan. Bu yurish mag‘lubiyatga uchragan.

[Uchinchi salib yurishlari](#) (1189—92)ning boshlanishiga [1187-yil Misr](#) sultoni [Salohiddin](#) tomonidan Quddusning egallab olinishi sabab bo‘lgan. Bu yurish ham barbod bo‘lgan.

[To‘rtinchi salib yurushi](#) (1202—04)ni [1199-yil](#) papa [Innokentiy III](#) uyushtirgan. Uning natijasida fransuz, nemis va italyan salibchilari dastlab Misrga mo‘ljallangan yurishning yo‘nalishini o‘zgartirib, xristianlar yashaydigan shaharlar — Zadar (Dalmatsiya, [1202-yil](#) noyabr, [Konstantinopol](#) (Vizantiya poytaxti, [1204-yil](#), aprel))ni bosib olib, Lotin imperiyasini tuzishgan.

[Beshinchi](#) (1217—21), [Oltinchi](#) (1228—29), [Yettinchi](#) (1248—54), [Sakkizinchi](#) (1270), [To‘qqizinchi](#) (1271-72) salib yurishlari samarasiz bo‘lgan. [1291-yilda](#) Akra shahrining musulmonlar qo‘liga o‘tishi natijasida salibchilar Sharqdagi mulklarini butunlay yo‘qotganlar.

Nemis zodagonlarining [XII—XIII-asrlarda slavyanlar](#) va boshqa Boltiqbo‘yi xalqlariga qarshi yurishlari hamda 1209—29-yillarda papalik tashabbusi bilan Shimoliy Fransiya ritsarlarini Janubiy Fransiya’dagi diniy harakat qatnashchilari —

albigoychilarga qarshi [Albigoy urushlarini](#) ham ko‘pincha Salib yurishlari deb atashadi.^[1]

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bogaturov A.D., Averkov V.V. Istoriya mejdunarodnbix otnosheniy. 1945-2008. M., 2010.
2. Bokmanin A.G. Istoriya mejdunarodnbix otnosheniy i diplomatii v drevnem mire. M. 1948.
3. Istoriya mejdunarodnbix otnosheniy. Osnovnbie etapni s drevnosti do nashix dnei. - M., Logos, 2007. / pod red. G.V.Kamenskoy, O.A.Kolobova, E.G.Solovyeva.

2-Amaliy mashg‘ulot:

Rishele diplomatiyasi. (2 soat)

O‘ttiz yillik urush(1618-1648) va uning natijalari. Vestfaliya sulhi.

O‘ttiz yillik urush (1618-1648) — [gabsburglar](#) bloki (Papalik va [Rech Pospolita](#) tomonidan qo‘llab quvvatlangan Ispaniya va [Avstriya](#) gabsburglari, Germaniyaning katolik knyazlari) bilan gabsburglarga qarshi [koalitsiya](#) (Angliya, Gollandiya va Rossiya quvvatlab turgan german protestant knyazlari, [Fransiya](#), Shvetsiya, Daniya) o‘rtasidagi urush. XVII asr boshiga kelib , diniy asosda boshlangan xalqaro mojaroga [katolik](#) va [protestantlar](#) o'rtasida muvozanatni saqlashga harakat qilgan ko'plab Yevropa davlatlari jalb qilindi.

[Gabsburglar](#) bloki katolitsizm tarafida, gabsburglarga qarshi koalitsiya esa (ayniqsa, urushning boshlanish paytida) protestantizm bayrog‘i ostida harakat qilgan. Bu urush bir necha davrlarga bo‘lingan: Chexiya davri (1618—23) — gabsburglarga qarshi Chexiya qo‘zg‘oloni (1618—20) va chexlarning Belaya Gora yaqinida mag‘lubiyatga uchrashi (1620);Daniya davri (1625—29) da gabsburglar bloki qo‘shinlari (qo‘mondonlari A. Vallenshteyn, I. Tilli) Daniyani yengib, [Germaniya](#) hududidan daniyaliklarni quvib chiqargan; [Shvetsiya](#) davri (1630—35) da shved armiyasi (qo‘mondoni [Gustav II Adolf](#)) Germaniyaga bosib kirib, Breytenfeld (1631), Lyutsen (1632) yonida g‘alaba qilgan, ammo Nyordlingan (1634) yaqinida mag‘lubiyatga uchragan; FransiyaShvetsiya davri (1635—48)da Fransiya urushga kirishi bilan gabsburglarga qarshi koalitsiyaning ustunligi yaqqol ko‘rindi. Natijada gabsburglarning "jahonshumul imperiya" tuzish va milliy davlatlarni bo‘ysundirish haqidagi rejalari barbod bo‘ldi, siyosiy hukmronlik Fransiya qo‘liga o‘tdi. 1648-yil Vestfaliya sulhi bilan tugagan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sozayev E., Maxov S. Borba za gospodstvo na more. Augsburgskaya liga.- SPb., 2008.
2. Starodubov V.P. Superderjavbi XX veka. Strategicheskoye protivoborstvo.- M., 2001.
3. Tarle Ye.V. Krbimskaya voyna. soch. v 12 t. M., 1957-1962 t. 8-9.
4. Tarle Ye.V. Ocherki istorii kolonialnoy politiki zapadnoyevropeyskix gosudarstv. (kones XV nach XIX veka).
5. Teylor A.Dj.P. Borba za gospodstvo v Yevrope. 1848-1918 M., 1958.

3-amaliy mashg'ulot:

Ikkinchi jahon urushi yakunlari. (4 soat)

Xalqaro munosabatlar Versal-Vashington tizimining yaratilishi.

Ushbu tizimning Yeropa (Versal) qismi, asosan, g'olib davlatlar (Buyuk Britaniya va Fransiya) siyosiy va harbiy-strategik mulohazalari ta'siri ostidan mag'lubiyatga uchragan va yangi davlatlar paydo bo'lgani bilan tashkil etilgan (Avstriya, Mojariston, Polsha, Finlandiya, Latviya, Litva, Estoniya). Yevropada yangi dunyo tartibining shakllanishi Rossiyada inqilob va Sharqiy Yevropadagi tartibsizliklar tufayli murakkablashdi. Versal shatrnomasi shartlarini ishlab chiqishqa katta rol o'ynagan g'olib davlatlar turli maqsadlarni ko'zladilar. Fransiya uchun Germaniyaning maksimal darajada zaiflashishi birinchi darajali ahamiyatga ega edi, bu Evropada fransuz gegemonligini mustahkamlash va uning sharqiy chegaralarini himoya qilish imkonini berdi.

Buyuk Britaniya va AQSh Evropada kuchlar muvozanatini saqlashdan ko'proq manfaatdor edi, bu ularni Germaniya manfaatlarini ko'proq hisobga olishga majbur qildi, bu esa Avstriya-Mojariston qulashi, Rossiyadagi inqilob sharoitida, umumiy milliy inqilobiy yuksalish va samarali bolshevik tashviqotini Markaziy va Sharqiy Yevropada barqarorlashtiruvchi omil sifatida ishlatilishi mumkinlikka olib keldi. Natijada, Versal kelishuvlari mag'lub bo'lganlar hisobiga ushbu ekstremal pozitsiyalar o'rtasida murosaga aylandi, bu ommaviy kommunistik partiyalarning shakllanishini va Germaniya tashqi siyosatining revanshistik yo'nalishini oldindan belgilab berdi. Shu vaqtda esa Buyuk Britaniya va Fransiya Yevropada vujudga kelgan yangi davlatlardan ham bolsheviklar inqilobiga qarshi, ham nemis revanshizmiga qarshi foydalanishga harakat qildilar.

Har qanday xalqaro munosabatlar tizimining asosini „tizimga kirgan davlatlar, birinchi navbatda, buyuk davlatlarning nisbiy salmog'i va ta'sirining o'ziga xos tarixiy nisbati sifatida tushuniladigan kuchlar muvozanati“ tashkil etishi sababli, „kuchlar mutanosibli“ asoslanib bordi. Buyuk Britaniya va Fransiyaning Yevropa muvozanati istiqbollari va Qo'shma Shtatlarni Versal tizimining faoliyatida ishtirok etishdan o'zini-o'zi olib tashlash, Sovet Rossiyasini (SSSR) izolyatsiya qilish va Germaniyaga qarshi yo'nalish masalasi bo'yicha kelishilgan pozitsiya qo'llandi. Versal tizimi (Yevropaning siyosiy xaritasini g'oliblar va mag'lublarga bo'linishini saqlab qolgan holda) uni muvozanatsiz va universal bo'lmagan holatga aylantirildi va shu bilan kelajakdagi jahon mojarosining potentsial oshirdi.

Vashington tizimi

Osiyo-Tinch okeani mintaqasini qamrab olgan Vashington tizimi biroz muvozanatli edi, lekin universal emas edi, chunki SSSR va Xitoy sub'ektlari qatoriga kitilmagan edi, bu esa AQSh va Buyuk Britaniya bilan hamkorlikda Yaponiya ekspansionizimiga qarshi kafil bo'lishi mumkin edi. Vashington tizimining beqarorligi Xitoyning siyosiy rivojlanishining noaniqligi, Yaponiyaning militaristik tashqi siyosati, AQShning izolyatsiyasi va boshqalar bilan belgilandi. Vashington konferensiyasi (1921-yil noyabr – 1922-yil fevral) Tinch okeanidagi urushdan keyingi kuchlar muvozanatini va dengiz qurollarini cheklashni ko'rib chiqish uchun chaqirildi. Amerika diplomatiyasi Parijdagi mag'lubiyat uchun qasos olishga, muhim xalqaro muammolarni hal qilishda o'z ta'sirini kuchaytirishga harakat qildi.

Konferensiya davomida Uzoq Sharqdagi kuchlarning yangi uyg'unligi o'rnatildi, u dengiz masalalari bo'yicha konsensusga, mintaqaviy manfaatlarning o'zaro kafolatlariga va Xitoyda yagona siyosat tamoyillariga asoslangan buyuk davlatlarning sherikligiga asoslangan edi. Tizimning muvozanati Yaponiyaning yangi roli bilan mustahkamlandi, u Buyuk Britaniya bilan ittifoqdan voz kechishga va Xitoy va Rossiyadagi da'volarini cheklashga majbur bo'ldi, ammo dengiz xavfsizligi kafolatlarini oldi va shu bilan o'zini asosiy kafil rolida topildi. 1921-yil 13-dekabrda Tinch okeanidagi uning ishtirokchilarining orol mulklari daxlsizligining o'zaro kafolatlari (status-kvoni ta'minlash) to'g'risida „To'rt davlat shartnomasi“ (Angliya, AQSH, Fransiya va Yaponiya) imzolandi. „Besh davlat shartnomasi“ (Angliya, AQSh, Yaponiya, Fransiya va Italiya) tonnaji 35 ming tonnadan ortiq bo'lgan harbiy kemalarni qurishni taqiqladi, ushbu mamlakatlar flotlari o'rtasidagi jangovar kemalar nisbati 10:10:6:3.5 :3,5 belgilandi, ya'ni Angliya va AQSh o'z kuchlarini kuchaytirdi. „To'qqiz davlat shartnomasi“ (AQSh, Angliya, Fransiya, Yaponiya, Italiya, Belgiya, Gollandiya, Portugaliya va Xitoy) Xitoyning suvereniteti, hududiy va ma'muriy yaxlitligini hurmat qilish tamoyilini e'lon qildi. U barcha ishtirokchilarni butun Xitoy bo'ylab savdo va sanoatni rivojlantirishda „ochiq eshiklar“ va „teng imkoniyatlar“ tamoyillariga amal qilishga majbur qildi. Vashington konferensiyasida tuzilgan shartnomalar 1919-1920-yillarda g'olib mamlakatlar va Birinchi jahon urushida mag'lub bo'lgan davlatlar o'rtasida tuzilgan shartnomalar tizimini to'ldirdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Всемирная история: люди, события, даты / Иллюстрир. энцикл. для всей семьи : Пер. с англ. // Copyright © 2001 ЗАО «Издательский Дом Ридерз Дайджест» // ISBN 5-89355-035-8
2. «Четырнадцать пунктов» Вильсона // "Иванян Э. А." Энциклопедия российско-американских отношений. XVIII—XX века. — Москва: Международные отношения, 2001. — 696 с. — ISBN 5-7133-1045-0.

4-amaliy mashg'ulot

Hozirgi davrda xalqaro munosabatlarning rivojlanish xususiyatlari va davlatlarning tashqi siyosati. (2 soat)

Hozirgi bosqichda xalqaro munosabatlarning rivojlanish xususiyatlari.

XXI asrga kelib yer yuzidagi vaziyat va kuchlar nisbati keskin o'zgardi. Bugungi davr qanday xususiyatlarga ega, insoniyat o'z taraqqiyotining qanday pog'onasiga ko'tarildi – degan savollar hammani o'ylantirishi tabiiy. Hozirgi kunda jahon taraqqiyotining mazmuni tubdan o'zgardi; bir – biriga qarama - qarshi bo'lgan SSSR va AQSh yetkachilik qilgan ikki ijtimoiy – iqtisodiy siyosiy tuzum, ikki harbiy – siyosiy blok mavjud edi; dunyoda «sovuq urush» siyosati hukmron edi, insoniyat yadro urushi xavfi ostida edi. XX asr 90-nchi yillariga kelib sotsialistik dunyoning yetkachisi bo'lgan SSSR tarqalib ketdi, sotsialistik tizim halokatga uchradi. Varshava shartnomasi tashkiloti tarqalib ketdi, dunyoda yangi mustaqil davlatlar vujudga keldi. Shu jumladan, O'zbekiston davlati ham bunyod etildi.

Xalqaro munosabatlarda juda katta ijobiy o'zgarishlar ro'y bergan bo'lsa – da, tinchlikka tahdid soluvchi xavf – xatarlar, ziddiyatlar saqlanib qolyapti. Birinchidan, ikkinchi jahon 38 urushidan keyin xalqaro munosabatlar tizimida muvozanatning buzilganligi. Agar ilgari kuchlar ikki joyda to'plangan bo'lsa, dunyo ikki qutbli bo'lgan bo'lsa, endi vaziyat o'zgari, dunyo ko'p qutbli bo'lib qoldi. Nazorat qilish qiyinlashdi. Ikkinchidan, rivojlanishi har xil bo'lgan davlatlar o'rtasida ijtimoiy – iqtisodiy notenglik va ziddiyatlar yanada o'sdi. Uchinchidan, qator mamlakatlarda ijtimoiy osoyishtalikka qarshi xavf – xatarlar o'sib boryapti. Axoli o'rtasida mulkiy tafovut kuchaydi, ishsizlik, qashshoqlik yana avj olmoqda. Rivojlangan mamlakatlar aholisi qoloq sayyoramiz resuruslarini 20 marta ko'p iste'mol qilmoqda. To'rtinchidan, bir qator minataqalarda hatto bir mamlakat fuqorolari o'rtasida milliy – etnik va diniy nizolar kelib chiqib mojarolarga qonli urushlarga aylanmoqda (Iroq, Afg'oniston va b.). Bugun dunyoda qariyb 50 mln.dan ortiqroq qochoq bor va hakoza Beshinchidan, umumiy mintaqaviy va milliy xavfsizlikka diniy ekstremizm va fundamentalizm ham tahdid solmoqda. Oltinchidan, ayrim davlatlardagi siyosiy kuchlar tomonidan yuritilayotgan buyuk davlatchilik shovinizmi va agressiv millatchilik siyosati ham xavf solmoqda. yettinchidan, «Sovuq urush» siyosatiga chek qo'yilishi natijasida yalpi yadro urushi xavfi kamaygan bo'lsa – da, turdagi ommaviy qirg'in qurolining ko'p miqdorda saqlanayotganligi, bunday qurolga ega bo'layotgan davlatlar (Eron, Shimoliy Koreya, Braziliya, Isroil va b.) safining ortib borishi dunyo ahlini tashvishga solmoqda. Sakkinchidan, jahon miqyosida atrof – muhitning ifloslanganligi, nosog'lom ekologik vaziyat. Tobora kuchayib borayotgan korrupsiya, uyushgan jinoyatchilik, ekstremizm, terrorchilik, giyohvandlik, qurol–aslaha kontrabandasi bularni hammasi tahdid soluvchi omillar hisoblanadi. Mana shunday murakkab vaziyatda Mustaqil O'zbekiston o'zining tashqi siyosatini beliglab olishi kerak edi. Mustaqillikning dastlabki kunlaridayoq O'zbekistonning milliy manfaatlariga mos keladigan puxta tashqi siyosiy yo'lni belgilash, jahon hamjamiyatiga qo'shilishi, xorijiy mamlakatlar bilan siyosiy, iqtisodiy, ilmiy – texnikaviy, diplomatik, madaniy va boshqa ko'rinishdagi aloqalar o'rnatish masalalari o'ta dolzarb vazifa bo'lib turar edi. Ittifoq davrid

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Современные международные отношения. – М., 2000.
2. Дубинин Ю.А., Мартынов Б.Ю., Юрьева Т.В. История международных отношений (1975-1991). – М.: Росспэк, 2006.
3. Загорский А.В. Хельсинский процесс: Переговоры в рамках Совецания по безопасности и сотрудничеству в Европе 1972-1991 гг. – М., 2005.
4. Мировая политика после 1945 года. Книга 2, – М., 2000.

Keys-metodini amalga oshirish

Keys 1

“Web-xosting xizmatini tanlashlashda Siz aynan UZINFOCOM Markazining texnologik maydonchasidan foydalanishinzgizni asoslab bering?”

Mazkur keys rolli o‘yin ko‘rinishida amalga oshiriladi. Rolli o‘yin metodining asosiy maqsadi tinglovchilarni faqat tinglashi emas, balki bilimlarni o‘zlashtirishda bevosita ishtirokini ta‘minlash orqali ta‘lim jarayoni samaradorligini oshirishga qaratilgan. O‘yin har xil muammolarni hal etishdagi imitatsion faoliyatlarni tuzish uchun eng qulay asos hisoblanadi.

(Ta‘lim jarayonida rolli o‘yinlardan foydalanish tinglovchilarni faol pozitsiyaga ega bo‘lishi, masala mohiyatini anglash va unga tezkor munosabat bildirishni taqozo etadi. Rolli o‘yinda ishtirokchilar faoliyati o‘yin kompleksidan stimul oladi. Ishtirokchilar o‘yin davomida vaziyatni tahlil qilishadi. Buning uchun ularga hech kim yordam bermaydi. O‘zlarini boshqarish va uyushtirishlari orqali natijalarga erishadilar. Ishtirokchilar

murakkab vaziyatlar bilan bog'liq o'yin maqsadlariga shaxsiy harakatlari orqali erishadilar va xulosalarni o'zlari qabul qiladilar. Rolli o'yinlar ishtirokchilarda shaxslararo muomala malakasini shakllantiradi. Rolli o'yin boshqa o'yinlardan farqli maqsadi jamoaviy yoki individual qaror qabul qilishga va muammolarni yechimini debat orqali topishga asoslanadi)

Trening maqsadi: tarix fanini o'qitishning zamonaviy texnologiyalari bugungi holati, muammolari va istiqbol masalalari haqida tushunchaga ega bo'lish hamda ularni hal etish choralarini rol vazifasidan kelib chiqqan holda individual va jamoaviy holda izlash.

Mashg'ulotni o'tkazish tartibi: Ishtirokchilar **“SJ”**, **“MM”**, **“P”** va **“G”** belgilar tushurilgan jetonlarni tanlab 4ta guruhga bo'linadilar. Shundan so'ng trener bu timsollar nimani anglatishi va uning sohiblari qanday rolni bajarishlari kerakligi haqida tushuncha beradi. **“G”** - davlat va jamoa rahbarlari belgisi, **“MM”** - Mass media, OAVlari xodimlari belgisi, **“SJ”** - tarix pedagogikasi vakillari, bloggerlar va **“P”** - jamoatchilik hisoblanadi. Trening shartlari tushuntiriladi. Shundan so'ng qisqa videokeys namoyish etiladi. Guruh a'zolari rolga kirishishlari uchun ularga A3 formatda qog'oz beriladi va har bir guruh o'z mavqeiga ko'ra ko'tarilgan masala bo'yicha amalga oshiradigan vazifalarini yozib chiqadi. Mazkur ishga 10-15 daqiqa vaqt ajratiladi. Shundan so'ng guruhlarining taqdimot ishi amalga oshiriladi.

Trening davomida guruh a'zolari muqobil guruhga ularning vazifalaridan kelib chiqqan holda savollar yoki e'tirozlar bilan murojaat qilishlari mumkin. Bu har bir ishtirokchining faol qatnashuvini ta'minlaydi, yakka tartibdagi faoliyatini belgilaydi. Mazkur stereotip qarashlarga o'z fikr-mulohazalarini bildirish, asoslash guruh a'zolaridan talab qilinadi. Trening yakunida uning natijalari xususida fikr almashilinadi. Va masala yechimi borasida aniq to'xtamga kelinadi.

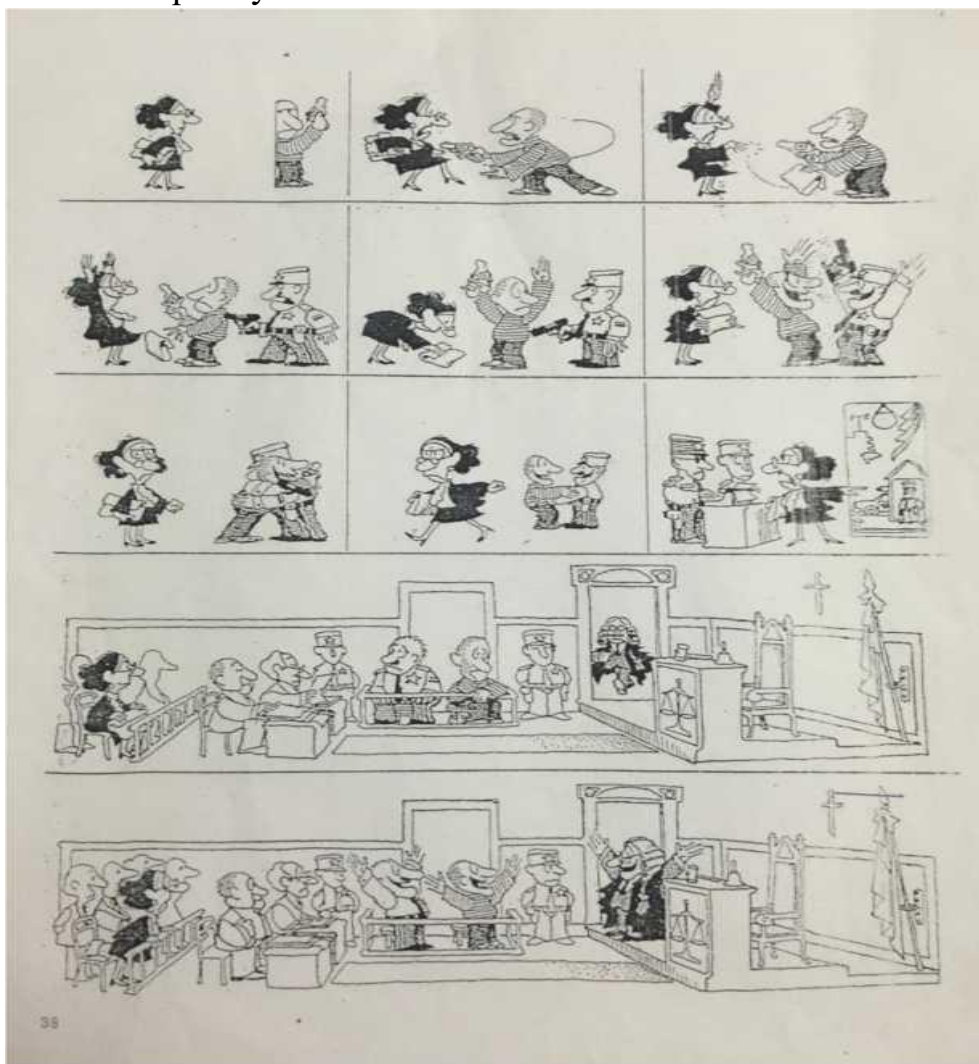
Qo'llanadigan vositalar: ekran, qog'oz, flomaster, marker.

Tinglovchilar e'tiboriga rasm havola etiladi, unda aks etgan muammoni tarixiy material sifatida jamoatchilik e'tiboriga olib chiqish uchun bir qator savollar bo'yicha surishtiruv ishlari olib borish, sarlavha topish va voqea davomi sifatida original yechim va xulosa qilish vazifasi yuklatiladi.

1. Bu qanday holat? (vaziyat tushuntiriladi)

2. Nima sababdan bu holat yuz berdi? (Bir necha sabablar ko'rsatiladi)
3. Bu kabi holatlar oldi olinmasa qanday oqibatlarga olib kelishi mumkin? (Bir necha asosli fikrlar bildiriladi)
4. Unga qarshi qanday choralar ko'rish kerak? (Bir qator hal etish choralari bildiriladi).
5. Xulosa qanday bo'ladi?

VI. MUSTAQIL TA'LIM MAVZULARI

Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Tinglovchi mustaqil ishni muayyan modulni xususiyatlarini hisobga olgan xolda quyidagi shakllardan foydalanib tayyorlashi tavsiya etiladi:

- me'yoriy hujjatlardan, o'quv va ilmiy adabiyotlardan foydalanish asosida modul mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha modul bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- tinglovchining kasbiy faoliyati bilan bog'liq bo'lgan modul bo'limlari va mavzularni chuqur o'rganish.

Mustaqil ta'lim mavzulari

1. "Ispan merosi" (1701-1714) uchun urush va xalqaro munosabatlar.
2. "Sovuq urshining" boshlanishi va xalqaro munosabatlar.
3. "Sharqiy masala" xalqaro munosabatlar tizimida (XIX asrning birinchi yarmi)
4. "Sharqiy masala" xalqaro munosabatlar tizimida (XIX asrning ikkinchi yarmi-XX asr boshida)
5. 1945-1991-yillarda sovet-amerika munosabatlari
6. XVIII asrda Angliyaning tashqi siyosati
7. XVIII asrda Fransiyaning tashqi siyosati
8. XVII-XVIII asrlarda Rossiya-Turkiya munosabatlari
9. XVII-XVIII asrlarda Usmoniylar imperiyasi va Yevropa mamlakatlari o'rtasidagi munosabatlar
10. AQSH ning tashkil topishi va xalqaro munosabatlar
11. AQSH xalqaro munosabatlar tizimida (XIX asr)
12. Arab xalifaligi xalqaro munosabatlar tizimida
13. Ahamoniylar davlatining tashqi siyosati
14. Birinchi jahon urushi arafasida xalqaro munosabatlar va diplomatiya
15. Buyuk Karl (768-814) davlatining tashqi siyosati
16. G'arbiy Rim imperiyasining qulashi va xalqaro munosabatlar
17. Yevropada varvarlar davlatlarining yuzaga kelishi va xalqaro munosabatlar
18. Yevropada diplomatik xizmatning shakllanishi (XI-XVI)
19. Yevropada integratsion jarayonlar va xalqaro munosabatlar
20. Yetti yillik urush (1756-1763) va xalqaro munosabatlar
21. Ikki qutbli tizimning qulashi va xalqaro munosabatlar
22. Ikkinchi jahon urushi yillarida xalqaro munosabatlar.
23. Imperiya davrida Qadimgi Rimning tashqi siyosati
24. Qadimgi Bobil xalqaro munosabatlar tizimida
25. Qadimgi Mesopotamiyada xalqaro va diplomatik aloqalar shakllari
26. Qadimgi Rim va Makedoniya o'rtasidagi munosabatlar
27. Qadimgi Rus davlati xalqaro munosabatlar tizimida
28. Qadimgi Xett podsholigida xalqaro va diplomatik aloqalar shakllari
29. Qadimgi Xitoyda xalqaro va diplomatik aloqalar shakllari
30. Qadimgi Xitoyda Xan imperiyasining tashqi
31. Qadimgi Xitoyda Chjou davlatining tashqi siyosati

32. Qadimgi Yunon-Baktriya davlati xalqaro munosabatlar tizimida
33. Qadimgi Yunonistonda Sparta va Afina o'rtasidagi raqobat
34. Qadimgi Yunonistonda xalqaro va diplomatik aloqalar shakllari
35. Rim imperiyasini parchalanishi va xalqaro munosabatlar
36. Rus davlati va Vizantiya o'rtasidagi munosabatlar
37. Salavqiylar davlati xalqaro munosabatlar tizimida
38. O'rta asrlarda Rim papalari diplomatiyasi
39. O'rta asrlarda Xitoy xalqaro munosabatlari tizimida
40. Fashizm va Yevropada xalqaro munosabatlar. Urush o'chog'ining yuzaga kelishi.
41. Feodal tarqoqlik davrida Yevropada xalqaro munosabatlar va diplomatiya shakllari
42. Filipp II davrida Makedoniyaning yuksalishi va tashqi siyosati
43. Franklar davlati xalqaro munosabatlar tizimida
44. Fransiya inqilobi va Napoleon Bonapart davrida xalqaro munosabatlar va diplomatiya
45. XIX asr 20-40 yillarida Yevropada inqilobiy harakatlar sharoitida xalqaro munosabatlar va diplomatiya
46. Xalqaro munosabatlarning Versal-Vashington tizimi
47. XX asrning ikkinchi yarmida AQSHning tashqi siyosati
48. XX asrning ikkinchi yarmida mustamlakachilik tizimining qulashi va xalqaro munosabatlar.
49. XX asrning ikkinchi yarmida xalqaro mojarolar va yetakchi davlatlar o'rtasidagi raqobat
50. Yuliy Sezar hukmronligi davrida Qadimgi Rim tashqi siyosati va diplomatiyasi

VII. GLOSSARIY

№	Atama	O'zbekcha	Inglizcha
1	Diplomatiya	Yunon tilidagi " <i>d^ploma</i> " Yozuv uchun taxtacha elchilarga berilgan.	from Greek <i>ge</i> "diploma". issued to envoys as credentials and documents,
2	Determinizm	Geografik asosda jamiyatdagi barcha voqea va xodisalarining o'zaro aloqadorligini, ularning sababli bog'lanishi haqidagi ta'limot.	a positive emotional feeling that involves persevering towards a difficult goal in spite of obstacles
3	Hartlend	(“Asosiy o'lka”) — Yevrosiyo —“tarixning geografik o'zagi” hartlend ichiga kirib borgan, lekin rimlendga mansub borliqlar: Xitoy, Mongoliya, Shimoliy Vyetnam, Bangladesh, Afganiston	Heartland ("heartland", middle land, from heart - heart + land - earth) - massive north-eastern part of Eurasia
4	Rimland	"Yarim oy" — bu Shimoliy va G'arbiy Yevropaning Atlantika okeani qirg'oq bo'ylari, O'rta Yer dengizi xavzasi, Kizil dengiz, Fors ko'rfazi, Janubiy—Sharkiy Osiyoning Xind va Tinch okeani qirg'oqlarini o'zida tutashtirgan yer - Yevrosiyo materigining garbiy, g'arbiy—janubiy, janubiy, j anubiy—sharkiy qirg'oqbo'yi makonidir.	The Rimland is a concept championed by Nicholas John Spykman, professor of international relations at Yale University. To him geopolitics is the planning of the security policy of a country in terms of its geographical factors
5	Didaktik vositalar Didactic means	o'quv fanini o'zlashtirish samaradorligini oshiruvchi pedagogik vositalar	these are pedagogical systems that help improve the learners' education skills
6	Didaktik material Didactic material	foydalanilganda o'quvchilarning bilim olishini faollashtirish, o'quv	a special view of amnuels when you are using them, you will

		vaqtini iqtisod qilishni ta'minlaydigan o'quv mashg'uloti uchun mo'ljallangan qo'llanmalarining maxsus ko'rinishi	activate your knowledge, provide to econom studying time
7	Masofaviy ta'lim	ta'limni masofaviy o'qitish usul va vositalari orqali tashkil qilish shakli	a construction of building distancial study
8	Masofaviy ta'lim tizimi	masofaviy texnologiyalarni qo'llab masofaviy ta'limni tashkil etish va amalga oshirishga jalb qilingan o'quv-tarbiyaviy, tashkiliy, telekommunikatsiya, pedagogik va ilmiy manbalar majmuasi	that is a system of a construction of building distancial study
9	Masofaviy o'qitish Distancial studying	axborot - kommunikatsiya texnologiyasi (kompyuterlar, telekommunikatsiyalar, multimedia vositalari)ga asoslangan, tegishli me'yoriy hujjatlar asosida tashkillashtirilgan ta'lim shakli	that is a system of a construction of building distancial study using information technologies
10	Daosizm Taoism	qadimgi Xitoydagi falsafiy oqimlardan biri	religious or philosophical tradition of Chinese origin

VIII. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: "O'zbekiston", 2017. - 488 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qafiyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild. - T.: "O'zbekiston", 2017. - 592 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. T.: "O'zbekiston", 2018. - 507 b.
4. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. 3-jild.- T.: "O'zbekiston", 2019. - 400 b.
5. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan - milliy yuksalish sari. 4-jild.- T.: "O'zbekiston", 2020. - 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar

6. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. - T.: O'zbekiston, 2018.
7. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-sonli Qonuni.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015-yil 12-iyun "Oliy ta'lim muasasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-4732- sonli Farmoni.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevral "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi 4947-sonli Farmoni.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 20-aprel "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2909-sonli Qarori.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 21-sentyabr "2019- 2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5544-sonli Farmoni.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-may "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5729-son Farmoni.
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 17-iyun "2019-2023-yillarda Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universitetida talab yuqori bo'lgan malakali kadrlar tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish va ilmiy salohiyatini rivojlantiri chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4358-sonli Qarori.
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-avgust "Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to'g'risida"gi PF-5789-sonli Farmoni.
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabr "O'zbekiston

Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-sonli Farmoni.

16. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktyabr "Ilm- fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF- 6097-sonli Farmoni.

17. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020- yil 25-yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.

18. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 23-

19. sentyabr "Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 797-sonli Qarori.

20. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 21-

21. sentyabrdagi "Arxeologik tadqiqotlarni tubdan takomillashtirish to'g'risida"gi 792- sonli Qarori.

22. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 16-apreldagi "Sharqshunoslik sohasida kadrlar tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish va ilmiy salohiyatni oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4680-sonli Qarori.

Sh. Maxsus adabiyotlar

23. Allison S. (Ed.). History of Europe: Series A: Ancient. - Oxford: Oxford University Press, 2020. - 871 p.

24. Allison S. (Ed.). History of Europe: Series B: Middle ages. - Oxford: Oxford University Press, 2020. - 1243 p.

25. Allison S. (Ed.). History of Europe: Series S: New Era. - Oxford: Oxford University Press, 2020. - 1243 p.

26. Avery P. The Cambridge History of Iran. - Cambridge: Cambridge University Press, 2020. - 871 p.

27. Bayly S. The Cambridge History of India. - Cambridge: Cambridge University Press, 2020. - 1093 p.

28. Bose S. The New Cambridge History of Asia. - Cambridge: Cambridge University Press, 2 part. 2020. - 2062 p.

29. Brundage A. Going to the Sources: A Guide to Historical Research and Writing. - Oxford: John Wiley & Sons, 2017.

30. Bunch B., Hellemans A. The history of science and technology. - Boston - New York, 2004.

31. Burton A. (Ed.). History of the world from ancient to modern times: Europe. - Cambridge: Harvard University Press, 2019. - 1487 p.

32. Burton A. (Ed.). History of the world from ancient to modern times: Asia. - Cambridge: Harvard University Press, 2019. - 1241 p.

33. Burton A. (Ed.). History of the world from ancient to modern times: Africa. - Cambridge: Harvard University Press, 2019. - 903 p.

34. Burton A. (Ed.). History of the world from ancient to modern times: North and South America. - Cambridge: Harvard University Press, 2019. - 1084 p.
35. Collins R. The Arab Conquest of Spain, 710-797. - Oxford: Blackwell Publishing, 2018.
36. David Spencer "Gateway", Students book, Macmillan 2012.
37. Grant E. A Source Book in Medieval Science. - Cambridge: Harvard University Press, 2016. - 587 p. (Reprint).
38. H.Q. Mitchell "Traveller" B1, B2, MM Publications. 2015. 183.
39. H.Q. Mitchell, Marileni Malkogianni "PIONEER", B1, B2, MM Publications. 2015. 191.
40. Haskins C. H. Studies in the History of Mediaeval Science. - New York: Frederick Ungar Publishing, 2019. (Reprint).
41. Haskins C. H. The Renaissance of the Twelfth Century. - Cambridge: Harvard University Press, 2018. (Reprint).
42. Huntington S.P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. - New York: Simon and Schuster, 2017. - 358 p.
43. Mahmudov O. The beginning of the European renaissance // International Journal of Research and Development. 2020. - Vol. 5 (7). Pp. 104- 108. DOI: <https://doi.org/10.36713/epra4787>
44. Makhmudov O.V. The Toledo School - early center of investigation of the works Central Asian scholars in the Europe. - Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2017. - p. 193.
45. Roberts J.M., Westad O.A. The History of the World. - Oxford: Oxford University Press, 2020. - 1260 p.
46. Sarton G. Introduction to the History of Science. - Vol. 1. From Homer to Omar Khayyam. - Oxford: John Wiley & Sons, 2019. (Reprint).
47. Sarton G. Introduction to the History of Science. - Vol. 2. From Rabbi ben Ezra to Roger Bacon, Parts I-II. - Baltimore: Carnegie Institution of Washington, 2020. (Reprint).
48. Starr F. Lost Enlightenment: Central Asia's Golden Age from the Arab Conquest to Tamerlane. - Princeton: Princeton University Press, 2015.
49. Thorndike L. A. History of magic and experimental Science. - New York: Columbia University Press, 2019. - 835 p. (Reprint).
50. Watt W. M. The influence of Islam on medieval Europe. (Islamic Surveys 9). - Edinburgh: Edinburgh University Press, 2020. (Reprint).
51. Aydbin Arif oglbi A. Xroniki musulmanskix gosudarstv I - VII vekov xidjrbi. - Moskva: Umma, 2018. - 448 s.
52. Alimova D.A. Istoriya kak istoriya, istoriya kak nauka. T. I. Istoriya i istoricheskoye soznaniye. - T.: Uzbekiston, 2008.
53. Belogurov A.Yu. Modernizatsiya protsessa podgotovki pedagoga v kontekste innovatsionnogo razvitiya obmestva: Monografiya. — M.: MAKSS Press,

2016. — 116 s. ISBN 978-5-317-05412-0.

54. Bolshakov O. G. Istoriya Xalifata. - T. 4. Apogey i padeniye arabskogo Xalifata. - Moskva: Vostochnaya literatura, 2018. - 368 s.

55. Gabrielyan S. I. Istoriya stran Azii i Afriki v novoye vremya. - Tashkent, 2012.

56. Gulobod Qudratulloh qizi, R.Ishmuhamedov, M.Normuhammedova. An'anaviy va noan'anaviy ta'lim. - Samarqand: "Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi" nashriyoti, 2019. 312 b.

57. Yevropa mamlakalari va AQSh 1640-1918-yillarda. / A.Xolliyev tahriri ostida. - Toshkent: Universitet, 2010.

58. Ibraymov A.Ye. Masofaviy o'qitishning didaktik tizimi. metodik qo'llanma/tuzuvchi. A.Ye. Ibraymov. - Toshkent: "Lesson press", 2020. 112 bet.

59. Istoriya noveymego vremeni stran Yevropbi i Ameriki v 1918 - 1945 gg. / pod red. N.A.Rodrigues. - Moskva, 2014.

60. Istoriya novey^ego vremeni stran Yevropbi i Ameriki v 1945 - 2000 gg. / pod red. Ye.Yazbikova. - Moskva: Nauka, 2015.

61. Istoriya novey^ego vremeni stran Yevropbi i Ameriki v 1945 - 2000 gg. II chast / pod red. N.A.Rodrigues. - Moskva: Nauka, 2014.

62. Istoriya srednix vekov. / pod red. S.P.Karpova. - 1-2 ch. - Moskva: MGU, 2018.

63. Ishmuhamedov R.J., M.Mirsoliyeva. O'quv jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari. - T.: "Fan va texnologiya", 2014. 60 b.

64. Yeger O. Vsemirnoy istorii. Tom 1. Drevniy mir. - M.: Directmedia, 2020. - 1044 s.

65. Yeger O. Vsemirnoy istorii. Tom 2. Sredniye veka. - M.: Directmedia, 2020. - 905 s.

66. Yeger O. Vsemirnoy istorii. Tom 3. Novaya istoriya. -M.: Directmedia, 2020. - 809 s.

67. Yeger O. Vsemirnoy istorii. Tom 4. Noveyshaya istoriya. - M.: Directmedia, 2020. - 878 s.

68. Kazakova V.N. Istoriya srednix vekov. - Moskva: Litres, 2018.

69. Luchenkova Ye., Myadel A. Istoriya nauki i texniki. - M.:Litres, 2017.-431s.

70. Mommzen T. Istoriya Rima. - M.: Litres, 2020. - 591 s.

71. Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. O'quv-metodik qo'llanma. - T.: "Sano-standart", 2015. - 208 b.

72. Nemirovskiy A., Nikishin V., Ladbinin I., Novikov S. Istoriya drevnego mira. Vostok, Gretsiya, Rim. - M.: Litres, 2020. - 786 s.

73. Problembi istorii i mejdissiplinarnogo sinteza. - M.: Litres, 2019. - 561 s.

74. Rtveladze E.V. Istoriya gosudarstvennosti Uzbekistana. - Toshkent: Uzbekistan, 2009.

75. Rusina Yu.A. Metodologiya istochnikovedeniya. - Yekaterinburg, 2015.

76. Usmonov B.Sh., Habibullayev R.A. Oliy o‘quv yurtlarida o‘quv jarayonini kredit-modul tizimida tashkil qilish. O‘quv qo‘llanma. T.: “Tafakkur” nashriyoti, 2020-y. 120 bet.
77. Xannikov A. Texnika: ot drevnosti do nashix dney. - M.: Litres, 2020. -384s.
78. Sheypak A. Istoriya nauki i texniki. - M.: Litres, 2020. - 513 s.

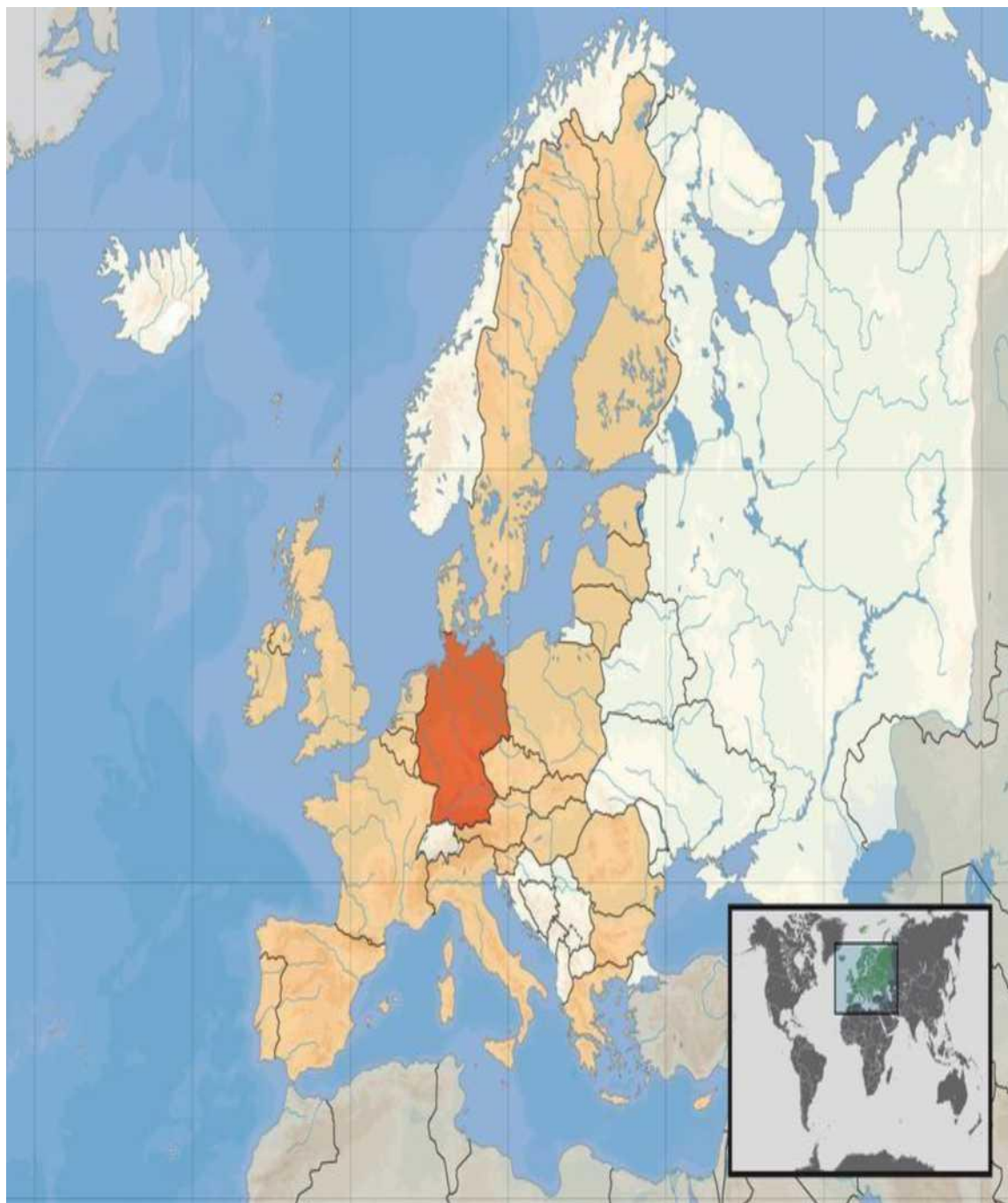
IV. Internet saytlar

79. O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi: www.edu.uz.
80. Bosh ilmiy-metodik markaz: www.bimm.uz
81. [www. Ziyonet. Uz](http://www.Ziyonet.Uz)
82. Otkrbitoye obrazovaniye. <https://openedu.ru/>
83. <https://www.ucl.ac.uk/ioe/courses/graduate-taught/mathematics-education-ma>
84. <https://www.onlinestudies.com/Courses/Mathematics/Europe/>
85. <https://online-learning.harvard.edu/catalog?keywords=mathematics&op=Search>
86. <https://www.msu.ru/en/projects/proekt-vernadskiy/news/math-teachers-advanced-training.html>
87. <https://english.spbu.ru/education/graduate/master-in-english/90-program-master/2455-advanced-mathematics>

TAQDIMOTLAR

1.

2. Germaniyaning birlashuvi.

4.

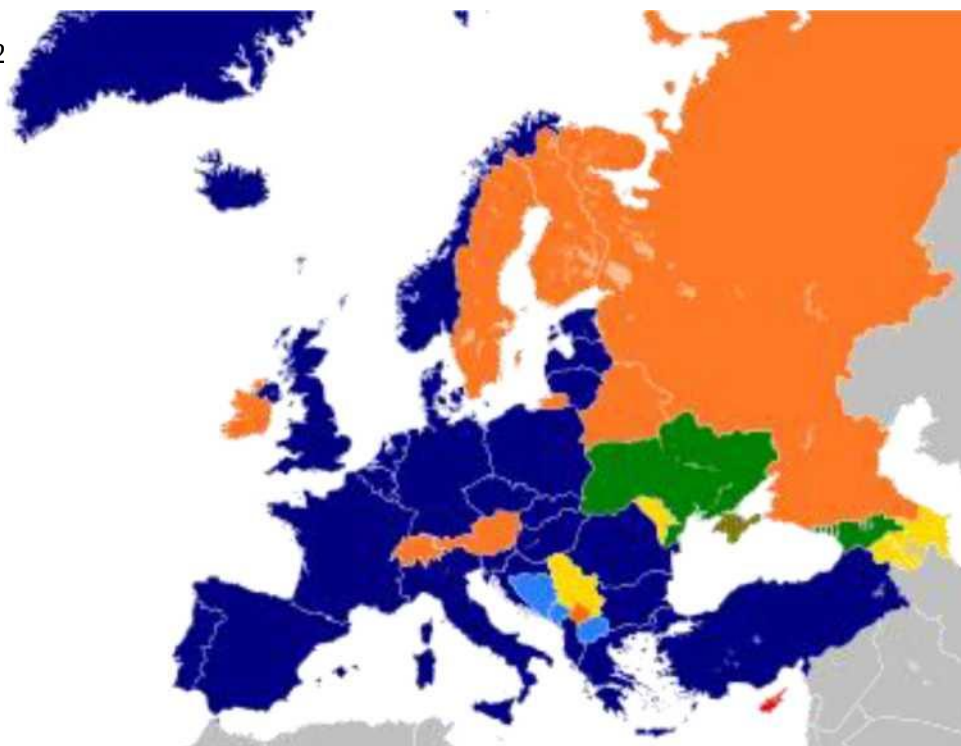

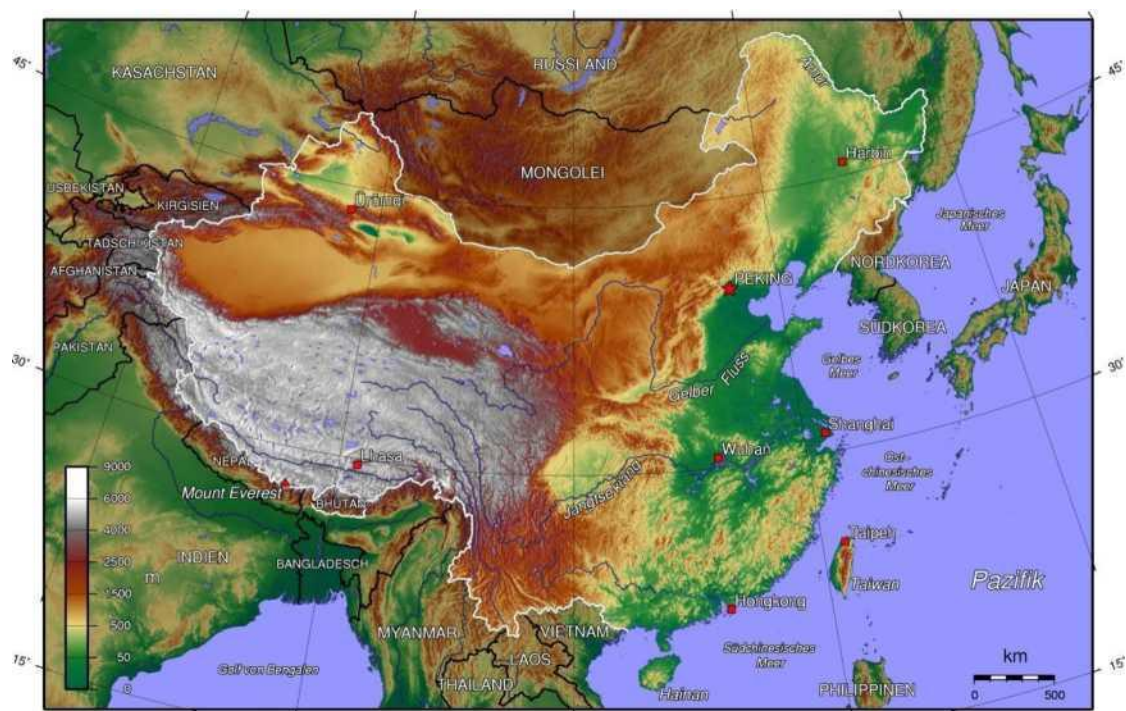
7. **Buyuk Britaniya**

12

8. Samuel Xantinkton diplomatiyaga sivilizatsion yondashuvning asoschisi.

13.Xitoyning geofizik xaritasi

NAZORAT SAVOLLARI

1.	1740-1748-yillarda Yevropa geosiyosiy saxnasida qanday voqea yuz bergan?
2.	Gabsburglar monarxiyasida Mariya Tereziya va Iosif II tomonidan qanday siyosat olib borildi?
3.	XVII-XVIII asrlarda Chexiya qaysi davlat tarkibiga kirgan edi?
4.	Vestfaliya sulhi qaysi davlatning siyosiy tarqoqligini qonunlashtirdi?
5.	Prussiyani Yevropaning buyuk davlat darajasiga ko'targan Fridrix II qachon hukmronlik qilgan?
6.	Kardinal Rishledan so'ng Fransiya bosh vaziri lavozimini kim egalladi?
7.	Fransiyada qirolning absolyutik hokimiyatiga qarshi qaratilgan harakatning nomi qanday?
8.	Ingliz inqilobi davrida independentlarga yetakchilik qilgan davlat arbobini aniqlang?
9.	Angliyada parlamentsiz boshqaruv davrining sanasini aniqlang?
10.	Djentry (yangi dvoryanlar) tabaqasi qaysi mamlakatda yuzaga keldi?
11.	Hindiston va Pokiston o'rtasidagi kuchlar muvozanati o'tadigan hududni to'g'ri belgilang?
12.	Qachondan boshlab SSSR geosiyosiy jihatdan mavjud bo'lmay qoldi?
13.	Hozirgi zamon geosiyosatida qaysi hududni "dunyo resurslari qal'asi" sifatida tilga olishadi?
14.	Birinchi arab-isroil urushining sanasini aniqlang?
15.	Varshava Shartnomasi tashkiloti qachon tashkil etilgan?
16.	Millatlar Ligasi nechanchi yilda tashkil etilgan?
17.	1980 yilda dunyoda qanday muhim geosiyosiy voqea yuz berdi ... ?
18.	Qaysi tashkilot BMT tuzulmasiga kirmaydi?
19.	Varshava Shartnomasi Tashkiloti qo'shinlari 1968 yilda qaysi mamlakatga kiritildi?
20.	Folklend inqirozi qaysi mamlakatlar o'rtasida bo'lib o'tdi?
21.	Sovet qo'shinlari qachon Afg'onistondan olib chiqib ketilgan edi?
22.	Sovet qo'shinlari qachon Afg'onistonga kiritilgan edi?

23.	Varshava Shartnomasi tashkilotining qo‘shinlari 1956 yilda qaysi davlatga kiritilgan edi?
24.	Qaysi davlat BMT xavfsizlik Kengashning doimiy a'zolari qatoriga kirmaydi?
25.	SSSR va AQSH o‘rtasida 1987 yilda qanday shartnoma imzolandi?
26.	Yevropada xavfsizlik choralari to‘g‘risidagi (OBSE) kelishuvlar qachon va qayerda imzolangan edi?
27.	Karib inqirozi qaysi davlat atrofida bo‘lib o‘tdi?
28.	1953 yilda dunyoda qanday geosiyosiy jarayon ro‘y berdi?
29.	NATO bosh qarorgohi qaysi shaharda joylashgan?
30.	Yevropa Iqtisodiy hamkorligini tuzish to‘g‘risidagi Rim shartnomasi qachon imzolangandi?
31.	Qaysi davlat 1966 yilda NATOning harbiy tashkilotini tark etdi?
32.	Varshava shartnomasi tashkilotiga qaysi davlat a‘zo bo‘lib kirmagan?
33.	Yevropa Kengashi nechanchi yilda tashkil etilgan?
34.	1949 yilning 4 aprelida 12 davlat qanday tashkilotni tuzish to‘g‘risidagi shartnomani imzolashdi?
35.	1948 yilda qabul qilingan rejani aniqlang?
36.	Trumen doktrinasill qachon qabul qilindi?
37.	Sovuq urushning rasman e'lon qilinishi qayerda va qachon bo‘ldi ?
38.	Birinchi va ikkinchi jahon urushlari orasidagi xalqaro munosabatlar tizimi qanday nomlangan?
39.	1918 yilning yanvar oyida....
40.	1902 yilda qaysi davlatlar ittifoqchilik shartnomasini imzolashdi?
41.	Antanta tarkibiga qaysi davlatlar kirgan edi?
42.	«Ehtiyot shart shartnomasini» 1887 yilda qaysi davlatlar imzolashdi?
43.	Uchlar Ittfoqil tarkibiga qaysi davlatlar kirgan edi?
44.	Fransiya -Prussiya urushi natijasida Fransiya qaysi viloyatlardan mahrum bo‘ldi?

45.	Muxim geosiyosiy voqiya hisoblangan Potsdam konferensiyasi nechanchi yilda bo‘lib o‘tgan?
46.	Ingliz-bur urushlari qaysi mintaqada bo‘lib o‘tdi ?
47.	Talbot — kompaniyasi qayerda va qaysi sohada konsessilarni qo‘lga kiritdi?
48.	Avstriya ersgersogi Frans Ferdinandning o‘ldirilishi ... ?
49.	Inson va fuqaro deklaratsiyasill qaysi mamlakatda qabul qilindi?
50.	«Ehtiyot shart shartnomasini» 1887 yilda qaysi davlatlar imzolashdi?
51.	«Britaniya va Britan dengizlari» asarini muallifini to‘g‘ri ko‘rsating?
52.	X.Makkinderning fikricha Amerika qitasi Afrikaning janubi qanday mintaqa hisoblanadi?
53.	Fransiya-Prussiya urushiga yakun yasagan tinchlik shartnomasi qayerda va qachon imzolangan edi?
54.	XIX asrning 20-40 yillarida Lotin Amerikasi mamlakatlarida AQSHning tashqi siyosati qanday doktrinaga asoslanib olib borildi?
55.	Qrim urushi qanday shartnomaning imzolanishi bilan yakunlandi?
56.	Siyosiy kuchlarning boshka mintaqalarni nazorat ostiga olishga intilishini chuqurrok, o‘rganishni va jaxonda millatlar xaq-xuquqlarini tenglashtirishni ilgari surgan olimni to‘g‘ri ko‘rsating?
57.	G.Kissinjer va Z.Bjizinskiylarning — besh burchak dunyoll singari siyosiy formulalari nazariyada qaysi geosiyosiy hududlarni tavsiflanishi mumkin?
58.	1815 yildan so‘ng Yevropada o‘rnatilgan xalqaro munosabatlar tizimi qanday nomlanadi?
59.	Napoleon Bonapart tor-mor qilingandan so‘ng qaysi sulola Fransiya taxtida tiklandi?
60.	Tilzit shartnomasil qaysi davlatlar tomonidan imzolandi?
61.	Braziliya 1822 yilga qadar qaysi davlat mustamlakasi edi?
62.	XVII asrning ikknchi yarmida Angliya qaysi davlat bilan 3 marotaba savdo urushlari olib bordi?
63.	Ispaniya merosil uchun urush quyidagi qaysi shartnomani imzolanishi bilan tugadi?

64.	AQSHdagi mustaqillik uchun urush davrida qaysi davlatlar Angliyaga urush e'lon qildi?
65.	AQSHdagi mustaqillik uchun urush davrida Rossiya qanday munosabat bildirdi?
66.	1588 yilda ingliz floti, —Yengilmas armadall-harbiy kemalar eskadrasini mag'lubiyatiga uchratdi, bu eskdra ... ?
67.	1700 yilda Rossiya-Shvetsiya raqobati ...
68.	Vestfaliya tinchlik shartnomasi imzolanishi bilan....
69.	Yuz yillik urush qaysi davlatlar o'rtasida bo'lib o'tdi?
70.	Yevropa davlatlari mustamlakachilik tizimining boshlanishiga qanday tarixiy jarayonlar turtki bo'lgan?
71.	Qaysi imperator hukumdorligi davrida Vizantiya gullab-yashnashining eng yuqori cho'qqisiga yetdi?
72.	Qaysi shahar Sharqiy Rim imperiyasining (Vizantiya) poytaxti hisoblangan?
73.	IV-VII asrlarda Yevropada qanday muhim tarixiy jarayonlar bo'lib o'tdi?
74.	Qaysi olim qadimgi Xitoyni ilk tashqi siyosiy doktrinasiga nazariyasiga asos solgan?
75.	Axmoniyar davlatining qulashining asosiy sababini aniqlang?
76.	Buyuk Britaniya va Rossiya imperiyalarining Osiyodagi raqobati qanday diplomatik atama bilan nomlangan?
77.	Fil va kitll kurashi tushunchasi qachon paydo bo'ldi?
78.	Korinfdagi umum yunon Kongressi nechanchi yilda chaqirilgan edi?
79.	Sivilizatsiyalar to'qnashuvi asarining muallifini to'g'ri ko'rsating?
80.	Markaziy Yevropal nazariyasini kim yaratgan?
81.	Korinfdagi umum yunon Kongressi qarorlari natijasiga ko'ra. .. ?
82.	Peloponnes urushi (mil. avvalgi 431-404 yillar) sababini aniqlang
83.	Sharqqa hujumll tushunchasi Germaniyada qachon paydo bo'ldi?
84.	Fransiya davlatini siyosiy chegaralari tushunchasi paydo bo'lgan asrni to'g'ri ko'rsating?

85.	Tallasokratiya tushunchasi ilk bor qayerda paydo bo'ldi?
86.	Mil. avvalgi IV asrda qadimgi yunon tarixida qanday jarayon sodir bo'ldi?
87.	Amerikaga tashqi siyosat kerakmi?Il Asarini muallifi..?
88.	Yunon Eron urushlari qachon bo'lib o'tgan?
89.	Buyuk shaxmat taxtasil asarining muallifi?
90.	Peloponnes urushi qanday tugallandi?
91.	Buyuk Yunon kolonizatsiyasi natijasida yunonlar tomonidan qanday hududlar o'zlashtirildi?
92.	Qadimgi Xitoy davlatlari qanday ko'chmanchi qabilalarning hujumlariga bir necha marta duchor bo'lgan?
93.	Mil. avvalgi 138 yilda Xitoy imperatori U-Di.
94.	Mil. avvalgi XIV asrda Xett davlatining kuchayishi.
95.	Mil. avvalgi VIII-VII asrlarda qaysi davlat o'zining eng yuqori darajadagi qudratiga ega bo'lgan va qadimgi Sharqda xalqaro munosabatlar tizimida yetakchilik rolini o'ynagan?
96.	Mil. avvalgi 1296 yilda qanday tarixiy voqea bo'lib o'tdi?

**O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
HUZURIDAGI PEDAGOG KADRLARNI
QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH TARMOQ
(MINTAQAVIY) MARKAZI**

VEB-SAYT